JKM LIBRARY
3 9967 00334 2099

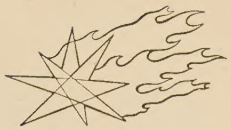

58481

M. C. JENSEN

EN DANSK-AMERIKANSK PRÆSTS ERINDRINGER

FRA 1888–94

KØBENHAVN

WOELS FORLAG (CAI M. WOEL)
MCMXXVII

58481

BX
8058
.S460
1927

Copyright by Woels Forlag 1927.
Oplag: 2000 Exp.

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN

JKM Library
1100 East 55th Street
Chicago, IL 60615

FORORD

Til Trods for, at der lever Hundredtusinder af Mennesker, der kan tale Dansk, i Amerika, hersker der i mange Kredse i Danmark en forbløffende Uvidenhed om Dansk-Amerikanernes Levevilkaar.

I Skolerne hører man intet om de store danske Settlementers Beliggenhed i de forenede Stater. De, der fører an ved Universitet, i Skole og Kirke, kender vist gennemgaaende grumme lidt til de betydelige Personligheder, der under meget vanskelige Kaar har været Grundlæggere af *dansk* Kirke- og Folkeliv i fremmede Lande. Mange aner næppe, at der i det sidste halve Aarhundrede er bleven en dansk Folkesang til i Amerika, som er sunget ind i danske Udvandrere, som Slægterne derovre lever med fra Aar til Aar, og som næst Evangeliets Forkyndelse paa Modersmaalet har evnet at bevare dansk Folkeliv i det fjerne.

Derfor maa det hilses med Glæde, hver Gang en Bog fremkommer, der fortæller om Livet blandt Landsmænd i Amerika.

Overlærer M. C. Jensen giver os ikke, som flere andre, Indtryk fra en blot kortvarig Rejse gennem Amerika; han fortæller om flere Aars Ophold derovre (1888—94), og hans Ophold i U. S. A. faldt paa et meget vigtigt Tidspunkt; han oplevede de store Kampe, der medførte en Spaltning af det oprindelige danske Kirkesamfund, saa hans Erindringer fra den Tid bør kunne paaregne Interesse i vide Kredse af vort Folk paa begge Sider af Atlanten.

Undertegnede, der selv har levet over en Snes Aar i Amerika og har kendt mange af de Mennesker, der omtales i

denne Bog, har Indtryk af, at Forfatteren ærlig stræber efter at dele Sol og Vind lige. Jeg tænker mig, at Læserne af denne Bog vil faa Lyst til engang at faa mere udtømmende Levnedsskildringer af flere af de Personligheder, Forfatteren er kommen i Berøring med; det var glædeligt, om denne Bog kunde give Stødet til, at meget mere fremkom om vore Landsmænd i Amerika, før det ældre Slægtled af Indvandrere gaar i Graven.

Meget af det, Overlærer Jensen oplevede som Præst i Amerika i de Kredse, hvor hans Virke faldt, er typisk for Dansk-Amerikanernes Liv. De, der læser om alt dette herhjemme i Danmark, vil sikkert fængsles i Forstaaelse af, at det er deres egen Slægts, deres nære Stammefrænders Kaar under nye og vanskelige Forhold, der males dem for Øje, og alt som de læser, vil de passende kunne nynne med en dansk-amerikansk Sanger:

»Saa vide i Verden
Vort Folk nu er delt:
Hvem Aand og Sprog forbinder,
De skilles dog ej helt.«

Kolding, d. 13. Septbr. 1927.

Benedict Nordentoft.

FORFATTERENS FORORD

Idet jeg vover at udsende en Bog med Optegnelser af mine Erindringer fra en kortvarig Præstevirksomhed i Amerika, ser jeg mig nødsaget til at anføre et Par Grunde til Forsøg paa at retfærdiggøre en saadan Dristighed.

For det første ved jeg, at de allerfleste Hjem her i Landet har nære Slægtninge eller Bekendte hinsides Atlanten, og at en virkelighedstro Skildring af Livet blandt Danske derovre kan paaregne almindelig Interesse. Ganske vist vil min lille Bog kun kunne omtale enkelte Forhold, Steder og Personer; men hvad der siges om det enkelte, kan i mange Tilfælde tjene til at belyse Helheden.

For det andet faldt min Virken histovre i en Brydningstid. Der var stærk Bevægelse i Kirke-, Skole- og Foreningsliv; Danskerne havde samlet sig i Kolonier, saa at den egentlige Pionertid var ved at være forbi; Nydannelser og Omgrupperinger fandt Sted. Formentlig vil en Del Optegnelser fra hine Dage kunne tjene som et lille Bidrag til dansk-amerikansk Kulturhistorie.

For mig selv og min egen Udvikling betød mit Amerikaophold umaadelig meget. Det var et rigt og lykkeligt Afsnit af mine første Manddomsaar. Dog ikke saaledes at forstaa, at det var et Liv uden Kamp og Besvær. Naar jeg fortæller om hine Aars Oplevelser, vil jeg derigennem i mangt og meget give mine Læsere en Forestilling om, hvorledes Livet i Almindelighed maatte forme sig for dem, der optog en Præstegerning blandt vore udvandrede Landsmænd.

Maatte da mine »Erindringer« — foruden at give en Del positive Oplysninger — tjene til at styrke de Baand, der knytter os til vore Brødre og Søstre i det fjærne Vesten!

M. C. JENSEN.

INDLEDNING

Det var en Søndag Eftermiddag i Sommeren 1888. Der var indvarslet til et Møde ved en lille Gaard i Nærheden af Struer. Pastor P. C. Trandberg skulde tale.

I lang Tid saa man en tæt Strøm af Mennesker vandre ud mod Gaarden. Adskillige Tusinder var samlede paa den lille Toft ud mod Venøbugten, da Mødet tog sin Begyndelse.

Trandberg talte over Teksten: »Vor Sjæl er undkommen som en Fugl af Fuglefængernes Snare; Snaren er sønderreven, og vi er undkomne«.

Det var første Gang i mit Liv, jeg saa Pastor Trandberg. Hans ildfulde Tale greb mig dybt; hans smukke, rene Skikkelse tiltalte mig; og det var derfor med Glæde og Tillid, jeg kunde forhandle med ham om den Sag, der — efter forudtruffen Aftale — havde ført mig til Struer.

Trandberg var dengang Professor ved en kongregationalistisk Skole i Chicago, hvor han havde Ret til at docere luthersk Theologi for skandinaviske Studenter, og hvor de unge Mænd, som han optog, fik fri Undervisning, fri Bolig og en pæn Understøttelse i Penge. Efter en meget kort Forhandling blev det vedtaget, at jeg skulde optages som Elev paa »Chicago Theological Seminary« og være til Stede, naar Skolen begyndte sit Efteraarssemester, i Slutningen af September Maaned. Trandberg var øjensynligt glad ved Resultatet. Han betroede mig straks adskillige Tillidshverv, som jeg skulde røgte inden Afrejsen til Amerika.

Ogsaa jeg glædede mig ved den trufne Aftale. Jeg havde længe næret et stille Ønske om at maatte blive Præst eller

Missionær — og nu saa det ud til, at dette Ønske kunde blive opfyldt. Men der var — som der ofte er — en Del Malurt i Glædens Bæger. De Mennesker, der stod mig nærmest, og da i Særdeleshed en kær gammel Tante, hos hvem jeg som Barn havde været i Pleje, kunde slet ikke fatte eller billige min Beslutning. De syntes, det hele var Galmandsværk. Efter mange og store Vanskeligheder var det lykkedes mig at opnaa en Lærereksamen; jeg havde undervist i tre Aar og sad nu inde med en god Plads som Realskolelærer i Hammel; der var rigtig lovende Fremtidsudsigter. Og saa at opgive alt dette og kaste sig ud i noget fjærnt og usikkert!!! Jeg prøvede paa at fremholde mine Betragtninger: at en mer eller mindre betrygget Livsstilling ikke var Hovedsagen, at det, det mest af alt kom an paa, var at leve et Liv i nært og trofast Tjenerforhold til Gud, og at jeg troede, Vorherre vilde kendes ved mig og velsigne mit nye Forehavende. Men mine Forestillinger virkede ikke overbevisende. Mine nærpaarørende kunde ikke slippe den Tanke, at Eksperimentet var farligt: Amerika laa saa langt borte; der var et bredt Vand imellem; nylig var endogsaa et af vore egne Udvandrerskibe, »Geyser«, bleven stødt i Sænk derude paa det vilde Hav. — Dertil kom, at jeg havde meget vanskeligt ved at rejse det Pengebeløb, der skulde til for at afholde de fornødne Udgifter.

Gang efter Gang maatte jeg tage Forholdet op til fornyet Overvejelse. Til Overvejelse og Bøn. Hvor mindes jeg især min sidste Vandring fra Hammel til Laurbjerg Station! Jeg satte mig ned ved Vejkanten, medens jeg intet Menneske øjnede indenfor Synskredsen. Jeg saa op imod de drivende Skyer, mens Tanken gik højere, op til Gud i Himlen. Jeg tænkte paa Jakob, som han laa paa Marken derude ved Bethel og bad sig ind i levende Forbindelse med Gud, og jeg bad længe og vedholdende til min himmelske Fader. Og jeg erfarede, at det er sandt, hvad der staar i Verset:

»Kan I Jesu Navn du bede
til din Gud af Hjertens Grund,
det er visselig hernede
Livets allerbedste Stund.«

I Slutningen af August Maaned afrejste jeg fra København med Skibet »Hekla« og naaede i rette Tid frem til Rejsens Maal.

I CHICAGO

Mit første Indtryk af *Chicago Theological Seminary* fik jeg Aftenen før Skolens Aabning. Samtlige Professorer og Studenter samledes til Andagt i Skolens Kapel.

Den næste Dag stillede jeg, sammen med fem andre nyankomne Danske, til »Time« paa Skolen. Det stod paa *Elocution* (Taleøvelse — Veltalenhed). En Professor Anthony, som skulde have Faget, kom og meddelte os, at vi var mødt for tidligt; vi kunde gaa ned til vort eget Klasseværelse og komme tilbage om en Time. »*Do you understand me?*« spurgte han og saa venligt paa os. Der var iblandt os en ung Mand, som havde gaaet paa Viborg Latinskole, og som efter sit eget Skøn var godt hjemme i Sproget. Vi stolede alle paa ham og ventede, at han skulde sige det forløsende Ord. *Yes*, fandt han sig da ogsaa foranlediget til at svare; men han havde intet forstaaet alligevel. Professoren gentog sin Meddelelse og sit »*Do you understand?*« Vor Latiner gentog sit *Yes* — og vi blev siddende. Mr. Anthony smilede og tilkaldte en behjertet Mand, som kunde forklare os paa Svensk, hvad vi havde at gøre. Vi mødte saa hos den rare Professor en Time efter, og det blev min første og sidste Lektion i Veltalenhed.

Jeg havde kun to Timer hos Trandberg, og de blev en Skuffelse; jeg fandt hans Undervisning springende og planløs. Men en endnu større Skuffelse blev det mig at komme ind i den Kreds, der sluttede sig om ham. Jeg skal ikke her oprede, hvad det var, der skuffede mig*), men kun

*) Det ligger udenfor denne Bogs Formaal at komme nøjere ind paa dette Emne. Men dem, der kunde ønske at gøre sig bekendt med T.'s Liv og Virksomhed, skal jeg henvise til et udmærket Værk: »P. C. Trandberg«. Lohse. 1925. Det giver bl. a. en ret udførlig Beskrivelse af hans Virkeaar i Chicago.

anføre, at jeg skønnede, jeg slet ikke kunde føle mig hjemme i den Kreds. Efter faa Dages Forløb opsøgte jeg Trandberg og sagde ham, at jeg vilde forlade Skolen straks; det vilde være usandt for mig at fortsætte.

Jeg maatte gennemgaa en forfærdelig Skærsild. Trandberg hidkaldte sin mest betroede Mand, en Student af en ældre Aargang. De søgte at imødegaa mine Grunde for det Skridt, jeg agtede at tage. De gennemgik en Skala af Modgrunde, lige fra de blideste og bønligste Forestillinger til de mest skræmmende Advarsler. Trandberg sagde til Slutning: »De gør ligesom Peter, der fornægtede sin Herre og Mester!« Samme Dags Aften sagde Fru Trandberg til mig som sit sidste Afskedsord: »Naar De ikke vil, hvad min Mand vil, saa vil De heller ikke, hvad Jesus vil!« Og dermed smældede hun Døren i efter mig med et vældigt Rabalder.

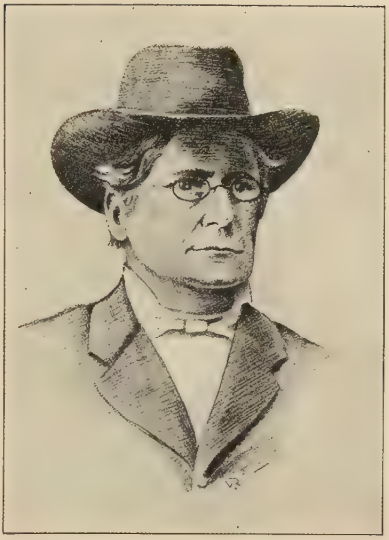

Pastor P. C. Trandberg.

Pastor A. S. Nielsen.

Lad mig her tilføje, at jeg nogle Aar senere, inden jeg forlod Amerika, besøgte Pastor Trandberg i hans Hjem i Minneapolis. Da var han mild og forsonlig, og vi sagde hinanden et oprigtigt og kærligt Farvel.

Paa Overrejsen med »Hekla« havde jeg gjort Bekendtskab med en ung Mand, G., som gennem »Udvalget for dansk-amerikansk Mission« var anbefalet til Præsteuddannelse i Amerika. Han opholdt sig endnu i Chicago og var i Forbindelse med Pastor A. S. Nielsen, Præst ved den danske Trinitatis Kirke der i Byen og tidligere Formand i Samfundet »Den danske Kirke«. Ved en resolut Optræden fra Pastor Nielsens Side blev der truffet den Ordning, at jeg kunde følges med G. til Samfundets Præsteskole i West Denmark, Wis.

PAA PRÆSTESKOLE I WEST DENMARK

Rejsen til West Denmark blev noget af et Eventyr. Forannævnte G., hans Forlovede og jeg klarede os ret pænt igennem paa Jærnbaneturen og naaede vor sidste Station, St. Croix Falls, Wis., en mørk Aften lidt før Midnat. Det lykkedes os at finde et norsk Hotel; men her fik vi den nedslaaende Meddelelse, at alt var optaget; vi blev nødt til at gaa til Byens andet Hotel — Hotel »Stevens«, hvor der sikkert vilde være Plads. Vi fulgte Anvisningen, gjorde ved Tegn og enkelte Gloser Tjeneren begribelig, at vi ønskede Logis for Natten, og blev straks ført op paa et Værelse med to Senge, hvor G. og jeg skulde sove, medens Damen skulde bo en Etage højere oppe. Men her meldte der sig en Vanskelighed. Den unge Pige, der ikke kunde et Ord Engelsk, turde ikke alene følge med den fremmede Mand — ingen Magt i Verden vilde kunne tvinge hende til at forlade os. Det var en pinlig Situation! En af os fik da den lyse Idé, at Frøkenen jo kunde sove i den ene Seng, G. og jeg i den anden. Dette blev vedtaget, og vi tilkendegav Tjeneren vor Beslutning ved de nødvendige Tegn. Manden protesterede baade med Ord og Gebærder, og da intet kunde formaa os til at afvige fra vort Forsæt, forlod han Værelset med et bestyrtet Udtryk. Om Morgenen, da vi kom ned til Frokost, saa han paa os med udsøgt Foragt. Vi havde slaaet ham med Forfærdelse. At en Mand kunde have to Koner, havde han vel nok hørt om fra Mormonstaten; men en Kone med to Mænd var for ham en ny Aabenbarelse, et Indblik i Verdens tiltagende Fordærvelse. Vi skyndte os at forsvinde og efterlod ikke noget Visitkort.

Vi lejede et Køretøj, som skulde føre os til vort endelige Bestemmelsessted.

Hvor West Denmark ligger — i den nordvestlige Del af Staten Wisconsin — var der for ca. 60 Aar siden ganske mennesketomt. Urskoven stod i jomfruelig Uberørthed, og Bjørn og Ulv var de regerende Herrer i Landskabet.

Saa var der en dristig Jyde — M. C. Pedersen hed han — der, med Økse i Haand, banede sig Vej til denne fjærne Egn. Han saa, at der her var Mulighed for at bygge danske Hjem. Jorden var frugtbar og kostede lidet eller intet; en nøjsom, flittig Familie kunde begynde med smaa Midler.

Og saa rejste Nybygden West Denmark sig. M. C. Pedersen og hans tre Brødre — alle med Familie — var iblandt de første »Settlere«. Flere kom til, nogle direkte fra Danmark og nogle fra andre Egne i Amerika. I Løbet af en Snes Aar havde den mørke Urskov i mange Miles Omkreds givet Plads for Menneskeboliger: eet eller flere Blokhuse midt i en større eller mindre aaben Lysning — Agerjord med Tusinder af Træstubbe, der stak frem mellem Korn og Græs. Efterhaanden flyttede dog Beboerne ud af de primitive Blokhuse for at bo i pæne, malede Vaaninger i Villastil, og de grimme Træstubbe forsvandt som raadne Tænder, der fjærnes af Tandlægen.

Men Tidsrummet mellem det plumpe Bjælkehus, med eet Rum for hele Familien, til den herskabslignende Villa rummer et Stykke Historie, som gør Menneskeheden Ære. Hvad Nybyggerfamilien har baaret af Savn og Møje — hvad den har præsteret af Arbejde og Kamp — hvad den har lidt af Længsel efter »det gamle Land«, det er der kun faa, der aner. Og hvad har Nybyggeren ikke lært igennem disse byrdefulde Aar, da han kæmpede for at skabe et Hjem til sig og sine! Han har lært at føle og lide med andre og at række en hjælpende Haand, hvor Hjælp tiltrænges. — Naar en »Nykommer« efter en besværlig Rejse naaede frem,

maaske ganske blottet for Midler, saa var der altid hjælpsomme Folk til at tage imod ham. Nogle kunde opføre et primitivt Blokhus til ham og Familie; andre kunde forsyne ham med en Sæk Mel, nogle Kartofler, et Stykke Flæsk etc., og een kunde laane ham en Malkeko til foreløbig Af-

M. C. Pedersens Hjem.

benyttelse. Saa var Begyndelsen gjort. Og hvem vilde ikke efter en saadan Modtagelse anstrenge sig til det yderste for at kunne hjælpe sig selv!

»M. C.« — som Nybygdens Fader populært kaldtes — var paa det Tidspunkt, da jeg ankom til West Denmark, bleven udnævnt til Postmester. Han havde nu bygget sig et pænt Beboelseshus; men hans første Bolig, den gamle Bjælkehytte, hørte til som Anneks og benyttedes som Postkontor. To Gange om Ugen kom der Post, og saa var M. C. at træffe paa sit *office*. Siddende paa en trebenet Stol, med sin *cob-pipe* i Munden, varetog Postmesteren sine Embedsforretninger. Den lange Læderpostsæk blev bragt ind; M. C. fremtog sin Nøgle og aabnede den, hældte hele Indholdet ud paa Gulvet og sorterede West Denmark-Posten fra; Resten

puttede han i Sækken igen, laasede for den og gav den tilbage til det kørende Bud, som fortsatte sin Tur til næste Posthus. Derpaa fulgte en fornøjelig og underholdende Ekspedition. M. C. omdelte Breve og Blade til de omkringstaaende Kunder og fortalte samtidigt om sine Oplevelser fra Pionertiden.

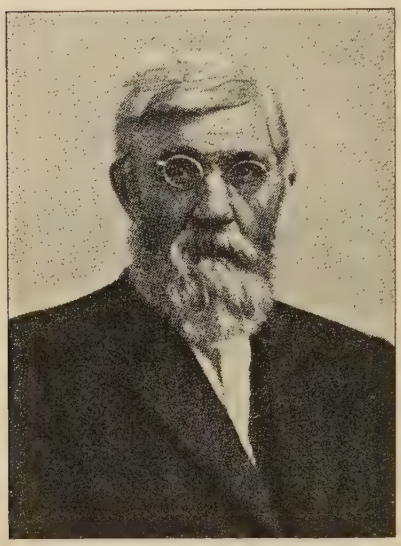

M. C. Pedersen.

Forøvrigt drøftedes der mange Ting hos Postmesteren, især om Vinteren, naar Farmerne havde god Tid. Et staaende Emne var Jærnbanespørgsmaalet. En Jærnbane igennem Nybygden vilde betyde umaadelig meget; den vilde ikke blot aabne en let og hurtig Forbindelse med Omverdenen; men den vilde fremhjælpe en Opblomstren i økonomisk Henseende af uberegnelig Rækkevidde. Snart var det *The Soo Line*, snart *St. Paul & Duluth* og snart et helt nyt Selskab, der efter Sigende havde haft sine Folk ude at undersøge Terrænet. Ja, stundom hed det sig endogsaa, at Linjen var afstukket, og at det var fastslaaet, hvor Stationerne skulde ligge.

Naar Sommeren kom, og Travlheden paa Farmen begyndte, blev det stille om M. C. Jærnbanespørgsmaalet fik Lov til at hvile for atter at blive sat paa Dagsorden, naar det igen blev Vinter.

Omsider kom Jærnbanen.

West Denmark blev en ren dansk Koloni, og udenom den dannede der sig flere Søsterkolonier, saasom Luck, Milltown og Bone Lake. I West Denmark var de første Nybyggere saa at sige alle Jyder, medens den overvejende Del af Befolkningen i Luck var Møenboere.

Præsteskolen i West Denmark hørte ind under »Den dansk-evangelisk-lutherske Kirke i Amerika«, i daglig Tale kaldet »Den danske Kirke«. Fra Efteraaret 1888 havde den to faste Lærere: Pastor Thorvald Helveg, som alt i et Par Aar havde været Forstander, og Pastor Peder Sørensen

Præsteskolen i West Denmark. Elevbolig til venstre.

Vig. Det var paa Samfundets Aarsmøde i Elk Horn bleven hævdet, at Skolen vilde blive for ensidig grundtvigsk med Helveg som eneste Lærer; tilmed vilde Arbejdet blive for stort for een Mand; og efter Ønske af Folk fra Indre Missionsk Side valgte Aarsmødet Vig som Helvegs Medhjælper.

Pastor Helveg var Præst for Menigheden i West Denmark, og Pastor Vig betjente Menigheden i Luck og boede der. De blev lønnede dels af deres Menigheder og dels af Samfundet, og med denne Ordning lod det sig gøre at opretholde en Præsteskole. De to Menigheder bragte store Ofre for at holde Skolen gaaende. De leverede gratis Brændsel.

De besørgede al Kørsel til St. Croix Falls — en Afstand paa 20 engl. Mile, ad meget slette Veje. Og de tog sig paa den mest rørende Maade af Studenterne, inviterede dem ud i Hjemmene, vadskede, syede og stoppede for dem og hjalp dem paa enhver optænkelig Maade. Og de ydede ikke af deres Overflod — der var endnu ingen velhavende Folk iblandt dem; men de ydede med Glæde og af Kærlighed til en god Sag.

Pastor Th. Helveg med Familie.

Der var endnu ingen Kirker i Kolonien. Skolehusene benyttedes til Gudstjeneste. Den amerikanske Skole ved West Denmark var bleven forsynet med et lille Taarn med Klokke; det var alt, hvad der i det ydre mindede om Kirke. Men Søndagene var festlige alligevel. Fra alle Sider strømmede Nybyggerne til, mange med Okser til Forspand og en stor, klodset Arbejdsvogn til Passagerbefordring. Bag i Vognen var der Hø og Halm til Leje eller Sæde for Familiens yngre Medlemmer. Udenom Skolehuset var der Rækker af solide Egestolper, hvortil Okser og Heste blev bundne, og Dyrene fik rigeligt Foder af Hø, som de kunde gøre sig tilgode med, saa længe Gudstjenesten varede.

Der var ingen ydre Pragt over Gudstjenesterne i West Denmark. Farmerne mødte i gammelt, luvslidt Tøj. Ansigterne var furede og magre, Nakkerne dukkede af haardt

Slid. Men Øjnene var klare og lysende. Der var Andagt og Feststemning. Det klang saa sandt og saa ægte, naar der blev sunget:

»Synd og Død med Gru og Plage,
eders bitre Søgnedage
kommer ej min Glæde ved.
Venligt over Smertehaven,
over Golgatha og Graven
denne Dag har lyst sin Fred.«

Vi blev ialt 11 Studenter. Med Undtagelse af G. og mig havde alle opholdt sig kortere eller længere Tid i Amerika. Nogle havde holdt dansk Skole i Sommerferien, andre havde gjort Høstarbejde; hver især havde søgt at tjene saa meget som muligt til Skoleopholdet om Vinteren.

Vi fik Undervisning i Bibelkundskab, Kirkehistorie, Dogmatik, Symbolik, Græsk og Engelsk. Da flere af Eleverne havde mangelfuld Kendskab til Dansk, blev det overdraget til mig at give nogen Undervisning i dette Fag.

De to Lærere arbejdede sammen i god Harmoni, og de arbejdede dygtigt og energisk. Der herskede en god Aand gennem Samlivet paa Skolen. Vi fik alle Kost og Logis hos Forstanderen, og det skal siges, at Helveg og Frue ofrede sig for at gøre Livet hyggeligt og fornøjeligt for deres Pensionærer. Vi havde Mødeaftener, ved hvilke vi skiftedes til at indlede et Emne. Fruen holdt Sangøvelse med os, bl. a. for at lære os at messe — et Arbejde, der maa have været mindre taknemmeligt, da flere af os var ganske umusikalske. Ofte var der offentlige Møder, ved hvilke Farmerne altid var stærkt interesserede Deltagere.

Der var stor Præstemangel i »Den danske Kirke«. Samfundet havde Menigheder i de fleste af Staterne. Nogle Præster (der var dengang lidt over 50 Præster i Samfundet) havde indtil 6—8 Prædikepladser at betjene. Og der kom stadig Begæring fra nye Kredse om Betjening fra »Den danske Kirke«.

Pastor P. S. Vig med Familie.

Under disse Forhold maatte Præsteskolen anstrenge sig for at udsende saa mange Arbejdere som muligt. Det var dette Pres udefra, der bevirkede, at jeg — tilligemed to andre af Skolens Elever: K. Knudsen og Ch. Maimann — blev indstillet til Afgangseksamen i Forsommeren 89. Vi besvarede nogle skriftlige Opgaver, og derefter kom Eksamenskommissionen: de to Præster Adam Dan og A. Skands Hansen, og afholdt mundtlig Prøve paa Skolen. Alle tre Kandidater bestod Eksamen.

Gamle Grundtvigs Son af andet Ægteskab, Frederik Lange Grundtvig, som var Præst i Clinton, Iowa, vilde i Sommeren 89 rejse til Danmark paa otte Maaneders Orlov. Han ønskede én af de eventuelle Kandidater fra Præsteskolen som Vikar under sin Fraværelse og bad Helveg om at foreslaa den, han fandt bedst skikket. Formentlig har Helveg haft noget svært ved at foretage sit Valg; men Re-

sultatet blev, at han foreslog mig under Betegnelsen »en Mand af en mild Indre Missions Retning«. Grundtvig accepterede Forslaget; Samfundets Styrelse billigede det og gav sit Samtykke til, at jeg kunde blive ordineret kort Tid efter Eksamen.

Og saaledes gik det til, at jeg fik min første Præstegerning i Clinton.

CLINTON

ligger i den østlige Del af Iowastaten, langs med Mississippifloden, i Læ af nogle høje, stejle Banker (*bluffs*) imod Vest. Til de tre Sider er den omgivet af frugtbart Agerland. Hinsides Floden, der her er ca. en Kilometer bred, strækker der sig, saa langt Øjet rækker, et smukt og frodigt Landskab, den vestlige Del af Staten Illinois. Byen havde i 1889 omved 20,000 Indbyggere, og den var i rivende Udvikling. Tre forskellige Jærnbanelinjer førte ind til den. Af større Virksomheder kan nævnes en Savmølle, der beskæftigede op imod et Tusind Mennesker.

Byen har — i Lighed med andre amerikanske Byer — parallelt løbende Gader i Retning Syd—Nord og Øst—Vest, saa at den udgør en Mængde regelmæssige Firkanter, de saakaldte *blocks*. Gaderne fra Syd til Nord var beplantet med Træer langs Fortovene og havde Navn derefter: *Oak Street*, *Elm Street*, *Walnut Street* etc. Gaderne fra Øst til Vest benævnedes 1ste, 2den, 3die Gade osv. Midt i Byen var der et Torv. En Del Forretningsbygninger var opført af Mursten og Granit. Men ellers var de fleste Huse bygget af Træ og laa hyggeligt, lidt tilbage fra det brede Fortov, med en Blomsterhave foran.

Der var en forholdsvis talrig dansk Befolkning i Clinton, mest Sønderjyder. Af andre Nationaliteter var — foruden de egentligere Amerikanere — Irlænderne, Tyskerne og Negrene de mest fremherskende.

En stor Del af Danskerne plejede deres Fællesinteresser

gennem Foreninger som »Dania« og »Dansk Brodersamfund«. Dania havde en Foreningsbygning: *Dania Hall.*

Medens Danskerne paa Steder, hvor et større Antal havde bosat sig, gerne delte sig mellem forskellige Kirkesamfund, var der i Clinton kun een dansk Menighed: »St. Johannes dansk-evangelisk-lutherske Menighed«. Paa Hjørnet af 4de Gade og *Elm Street* laa den danske Kirke, en smuk Træbygning, med Kirkerum ovenpaa og en Lejlighed og Skolestue nedenunder. I Taarnet var der ophængt en værdifuld Malmklokke, tilvejebragt af F. L. Grundtvig ved Gaver fra Danmark; den havde følgende Indskrift:

»Mæle jeg fik paa fremmed Strand,
at kalde til Kirke den danske Mand.«

Det var Byens mest vellydende Kirkeklokke. Bl. a. mindes jeg, at Præsten ved den engelsk-episkopale Kirke ofte stillede sig udenfor sit Hus for at høre Klokkeklangen fra den danske Kirke. — Kirken kunde rumme 2 à 300 Mennesker.

I nær Tilslutning til Kirken var der et dansk Højskolehjem.

Iblandt de mange gode Navne, jeg mindes fra Clinton, finder jeg Grund til at nævne Jes Schmidt, der besad et fint Kunstnertalent som Billedskærer — E. F. Madsen, en drømmende, poetisk Natur, der imidlertid ogsaa tog Del i Livets Virkelighed: han blev Stifter af en stor dansk Koloni, »Dagmar« i Staten Montana — J. C. Evers, som var iblandt de ledende ved Dannelsen af Kolonien »Dannevang« i Texas — J. S. Faaborg, Indehaver af en stor Klæde- og Manufakturforretning.

F. L. Grundtvig havde været Præst i Clinton siden 1883. Han havde ellers ikke speciel Præsteuddannelse, men var

statsvidenskabelig Kandidat. Et Giftermaal, som ikke huede Familien, gav Anledning til, at Grundtvig med Hustru (en svensk Dame) udvandrede til Amerika. De slog sig ned i Wisconsins Urskov, hvor de levede et herligt Friluftsliv med Jagt og Fiskeri, og hvor Grundtvig i rigt Maal dyrkede sit Yndlingsstudium: Fugleverdenen. Paa en af sine Udflugter til Steder, hvor der var Landsmænd, kom han til Neenah og traf der sammen med Pastor Helveg. Dette Møde førte ham ind i dansk Folke- og Menighedsliv. En Drøm, som han havde haft, fik Betydning for hans fremtidige Livsbane. Han drømte, at han saa sin gamle Fader, og at denne udtalte et stærkt Ønske om, at han skulde blive Præst. Dette Ønske tog han som et Kald. Han stillede sig til Raadighed for »Den danske Kirke«, bestod en Prøve og lod sig kalde til Præst for Menigheden i Clinton.

Pastor F. L. Grundtvig med Familie.

F. L. Grundtvig var en hoj, ret imponerende Skikkelse. Han talte med en dyb, melodisk Stemme, og hans Foredrag var indholdsrigt og fængslende. Hans Menighed, der ikke kunde siges at være stærkt grundtvigiansk præget, sluttede sig om ham med rørende Trofasthed. De religiøst og kristeligt interesserede Landsmænd sogte hans Kirke, og alle Forsøg, som andre Samfund foretog for at vinde Indgang, forfejlede deres Hensigt. Der var stadigt og udmærket Kirkebesøg.

Det var dog ikke saaledes, at Grundtvigs Virketid i Clinton blev nogen fredlyst Idyl. Han havde arvet noget af sin Faders Kampnatur, og han udkæmpede mangen drøj Fejde med Modstandere.

Han var en bitter Fjende af hemmelige Foreninger, særlig dem, der dyrkede Sammenkomster med religiøse Ceremonier. »Dansk Brodersamfund« var en saadan Forening. Grundtvig talte og skrev imod denne Forening og hævdede med Styrke, at det Religiøse i Foreningen ikke var Kristendom, men tomt Blændværk, som forvildede godtroende Mennesker og førte dem bort fra at søge Frelsen i Jesus Kristus.

Men ogsaa indenfor selve Kirkesamfundet kom Grundtvig til at indtage en æggende Kampstilling. Han var Sjælen i en folkelig Forening, »Dansk Folkesamfund«, der optraadte som Forkæmper for Danskheden i Amerika. Medlemmerne af denne Forening var hovedsagelig Kirkefolk, som sluttede sig til de forskellige Menigheder i »Den danske Kirke«. En stor Del af Samfundets Præster hævdede imidlertid, at Menighedsarbejdet og det dansk-folkelige maatte falde sammen, saa at der ikke behøvedes nogen særlig Organisation, og de nærede Frygt for — ja, mente at kunne føre Bevis for, at »D. F.« vilde blive et forstyrrende Element indenfor Kirkesamfundet. Samfundets Formand, Pastor Søholm, Waupaca, lagde for med en Artikel i Bladet »Dannevirke«. Pastor H. J. Pedersen, Tyler, tog til Genmæle paa Foreningens Vegne, medens Pastor Vig, dengang Bowman's Grove, traadte til som Angriber, og mellem de to sidstnævnte førtes der en skarp og hidsig Bladfejde. Medens denne Kamp stod paa, meldte de fleste Medlemmer af Indre Missions Retning sig ud af »Dansk Folkesamfund«. Det kom til et voldsomt Opgør paa Aarsmødet i Racine i Aaret 1887, hvor Præsterne Kr. Anker og Th. Helveg (henholdsvis imod og for »D. F.«) stillede sig i forreste Kamprække. Søholm satte følgende Spørgsmaal frem til Forhandling: »Billiger Aarsmødet, at en hvilken som helst Præst borer sig ind i en anden Præsts

Menighed uden dennes Vidende og Vilje?« Striden rasede i samfulde to Dage. Mødets Deltagere kunde vanskeligt undgaa at tage Stilling; de delte sig paa Spørgsmaalet; og saaledes indtraadte der en Spaltning, som virkede svækkende paa Kirkefolkets Arbejdskraft.

F. L. Grundtvig havde arvet en god Del af Faderens Forfatter- og Digterkald. Han skrev et Værk om Kirkefædrene, og han arbejdede paa en stor Bog om Amerikas Fugleverden, men naaede maaske ikke saa vidt frem, at Værket — som han haabede — kunde udkomme efter hans Død. Han udgav »Sangbog for det danske Folk i Amerika«, i hvilken der findes flere gode Sange af ham selv. Her følger en Prøve.

HVIS DU VIL!

De drivende Skyer i Vest græd Blod,
for Solen sank,
og mistet nu havde den dybe Flod
sin Kaabe blank.
Kun et Par Svaler var end oven Senge,
Lystærner*) tændte Smaafakler i Enge,
det sukked vemodigt i Skoven.

Da svæved en Fugl over Floden, — tyst
var Vingespil,
da toned i Kvælden med sælsom Røst
et: *Hvis du vil?***)
Atter og atter det klang over Bølge,
manende lød det med Genklang i Følge,
det sukked vemodigt i Skoven.

Mit Folk, hvor du færdes i Vesterland,
o, mærk det Raab!

*) De saakaldte Ildfluer, som dog ikke er Fluer, men Biller.
**) Amerikanernes *Whippoorwill.*

Og hør kun deri over mørke Vand
en Længsels Haab.
Vel, hvis du vil, kan du Haabet beskæmme;
men, hvis du vil, skal engang du fornemme,
det sukker ej mere i Skoven.

Jeg ved det, at sporløst du synke kan
i mørke Flod;
men bære dig mægter i Vesterland
din Snekke god.
Aand er ej bundet til Steder paa Jorden,
leve i Vesten kan Aanden fra Norden
og bruse med Sang gennem Skoven.

Saa lyt nu til Røst under Stjærnehvælv!
Ja, *hvis du vil*,
du Kaldet kan følge, som Gud dig selv
har kaaret til;
Lyset at sprede, som Fædrene priste,
Lyset, som Aand over Aander dig viste.
Da sukker ej mer det i Skoven.

Vaagn op, du, som sover! Er end det Nat,
vi samles maa,
og frydeligt varsler i Eng og Krat
de Fakler smaa:
Folket skal leve og lysende virke,
tømre i Natten paa Skole og Kirke.
Da jubler det højt gennem Skoven.

Præstehjemmet i Clinton stod til enhver Tid aabent for Folk af Menigheden. Om Aftenen, naar Mændene havde Frihed, var Grundtvigs Studereværelse ofte Mødested for en Forsamling af hans mest forstaaende Venner. Det vekslede da med Alvor og Skæmt. Præsten drejede Kontorstolen mod Publikum, tændte en næste Cigaret ved den

foregaaende (han røg ustandseligt) og lod sin smukke Stemme høre. Tit spillede Skælmen ham i Øjet. Han fortalte; Tilhørerne lo. Fru Christina kunde ved en saadan Lejlighed aabne Døren og bemærke: »*Ni har det mycket roligt her*«, og da den svenske Betydning af Ordet *roligt* ikke var almindelig kendt, udlagde man det som en ironisk Bemærkning og lo endnu stærkere end før.

Grundtvig kunde stundom klare en vanskelig Situation paa en ret genial Maade. Her et Eksempel. En Søndag havde han holdt Gudstjeneste i Savanna, Ill., og skulde derefter foretage en Brudevielse. Alle de tilstedeværende blev siddende i deres Stole for at overvære Vielsen. Inden Ceremonien begyndte, henvendte han sig hviskende til Brudgommen og bad ham om de lovbefalede Papirer. Men Brudgommen havde kun opholdt sig i Landet en kort Tid og kendte ikke Lovene; han anede ikke, at der krævedes Papirer, og havde selvfølgelig ingen. Nu var gode Raad dyre. At ægtevi et Par uden de lovbefalede Papirer var ikke tilraadeligt; det kunde blive en Mulkt paa 200 Dollars. At meddele Brudepar og Følge og Tilskuere, at der ikke kunde blive noget af Brylluppet, vilde være en kilden Sag. — »Hør«, sagde Grundtvig til Brudgommen, »vi lader nu som ingenting. De og Deres Trolovede kommer op for Alteret. Jeg holder Brudetalen og retter de sædvanlige Spørgsmaal til Brudgom og Brud, og De svarer Deres Ja. Men saa siger jeg ikke mere i Dag. I Morgen maa De henvende Dem paa Herredskontoret og faa Deres Papirer. Derefter kommer De til mig og tager Vidnerne med, og saa erklærer jeg Dem for rette Ægtefolk at være«. Kun enkelte af de tilstedeværende mærkede, at der manglede noget. Een af dem tog siden Brudgommen til Side og spurgte: »Hør, sagde Præsten alt det, han skulde sige?« Hvortil Brudgommen med et stort Smil svarede: »Han sagde mere, end de fleste i hans Sted vilde have sagt«.

The boy minister.

Da Grundtvig med Familie var rejst, stod jeg altsaa tilbage som Præst for Menigheden. Det var dristigt! Men jeg var ængstelig midt i Dristigheden. Jeg glemmer ikke den første Søndag i Kirken. Da jeg stod for Alteret og skulde messe Kollekten, vaklede mine Knæ; jeg svedte Angstens Sved; min Stemme skælvede.

Men Menigheden mødte den unge Stedfortræder med prisværdig Overbærenhed og Velvilje. Maaske var der dem, der fandt min Forkyndelse mere enfoldig og ligetil end Grundtvigs, ligesom der jo altid er nogle, der føler sig mere tiltalt af Lægprædikanten end af Præsten. Men ogsaa den Kreds, som i Ordets dybere Betydning kunde kaldes Grundtvigs forstaaende Venner, mødte trofast til Gudstjeneste Søndag efter Søndag. Jeg havde den Glæde, at det sædvanlige gode Kirkebesøg varede ved i al den Tid, jeg betjente Menigheden.

Min Ungdom og mit glatbarberede Ansigt havde til Følge, at *the undertaker* (en Mand, der gjorde Tjeneste ved Begravelser) betegnede mig som *the boy minister* (Drengepræsten).

Der var fuldt op at gøre i Menigheden. Selvfølgelig maatte jeg anvende megen Tid til Forberedelse; min Uddannelse havde jo været kort og mangelfuld. Mangen Gang i de 37 Aar, der er forløbet siden, har jeg drømt, at jeg skulde prædike, men var ikke forberedt, og at jeg desaarsag var i den grueligste Vaande. Jeg udlægger disse Drømme som en Bundfældelse i Underbevidstheden fra hine Dage i Clinton.

Jeg tror, det laa for mig at tale med Syge og Gamle, og jeg tror ogsaa at turde sige, at det var en Side af Præste- og Sjælesørgergerningen, som jeg røgtede ret flittigt. Men jeg tør ikke dermed sige noget om, hvor meget eller hvor lidt jeg udrettede. Jeg lærte, at man, naar det gælder at yde en lidende Sjæl Trøst og Vejledning, tit kommer til at føle sin egen Fattigdom og Afmagt, men ogsaa, at Sjælesørgeren stundom selv høster den største Glæde og Opmuntring ved Sygesengen. At det er saligt at give, erfares

ikke mindst, naar man ved Guds naadige Vejledning kan blive Redskab til at føre en syg og træt Sjæl til Fred og Hvile i Guds Arme.

Jeg indskrænkede ikke mine Sygebesøg til Menighedens Medlemmer alene, men gik ogsaa til andre, naar jeg hørte om Tilfælde, hvor jeg troede at kunne være til nogen Nytte. Engang hørte jeg om en Landsmand, der led af en Lammelse i Ryggen og maatte holde Sengen stadigt. Jeg opsøgte ham og saa ved første Øjekast, at Manden var stærkt lidende, og at Hjemmet var meget fattigt. Da jeg sagde ham, hvem jeg var, kom der et ondt Udtryk op i hans forpinte Ansigt. Han erklærede i stærke Udtryk, at Præsterne var de mest foragtelige af alle foragtelige Mennesker; de hørte til den værste Hyklerklasse i Verden; og hvad Gud angaar — hvis der findes en almægtig Gud, som Præsterne paastaar — saa maatte han være en ond og uretfærdig Gud, siden han lod enkelte Mennesker lide saa grusomt — og hans Ansigt fortrak sig af Smerte og Vrede. Jeg fik Held til at lede ham bort fra dette Emne og kom til at tale med ham om andre Ting, om Danmark, om hans Hjemsted, om fælles Bekendte osv. Han blev rolig og venlig. Da jeg sagde Farvel til ham, lod jeg en Mønt glide ned i hans Haand — og han græd som et Barn.

Mens jeg skriver om Sygebesøg, maa jeg fortælle følgende:

Der laa en tuberkelsyg Kvinde og ventede paa Døden. Baade hun og hendes Mand havde hørt til de »bedre« Familier herhjemme i Danmark. Han havde haft en Stilling i en Etat, men maatte af visse Grunde give Afkald paa den og forlade Fædrelandet. Han var ikke arbejdsom; de havde levet paa en »stor Fod« og kunde vanskeligt lære at stemme Fordringerne ned, og Følgen blev Fattigdom og Elendighed. Kvinderne af vor Menighed tog sig af den syge Kone, saa at hun ikke kom til at lide Nød. Jeg besøgte hende jævnligt, talte og bad med hende, og jeg tror, hun fandt Hvile i Troen paa Frelseren og gik herfra med Fred. Saa kom Begravelsen. Hun havde ønsket at blive begravet fra vor

Kirke, og Menighedens Kvinder gjorde Udvej for, at hendes Ønske skete Fyldest. Hendes Mand kom til mig før Begravelsen og betroede mig grædende, at han manglede et Par ordentlige Bukser for at kunne møde anstændigt klædt. Jeg hjalp ham til et Par nye Bukser. — Begravelsen foregik, efter Planen, fra Kirken, hvorfra Liget førtes ud til Kirkegaarden. Efter at jeg havde forrettet Jordpaakastelsen, traadte en Mand — en smuk, ældre Herre — frem og begyndte at tale. Det var den norske Digter Kristofer Janson, dengang Unitarpræst i Minneapolis, Minn. Han indledede med den Bemærkning, at den Afdødes nærmest Paarørende havde ønsket, at han skulde sige et Par Ord ved Graven, og han rettede derefter en Kritik mod min Ligtale i Kirken og mod Salmen »Hvor salig er den lille Flok«, som vi havde sunget ved Baaren. Jeg fandt, at denne Optræden var noget af en Forstyrrelse af Gravfreden, og at det vilde have været en yderligere Forstyrrelse, om jeg havde taget til Genmæle der paa Stedet. Derfor tav jeg og gik min Vej. Men mit Sind var i stærkt Oprør. Jeg gik hjem og skrev et harmdirrende Brev til F. L. Grundtvig og fortalte ham om det stedfundne Optrin.

Kristofer Janson var kommen til Clinton for at holde en Række Foredrag, af hvilke det sidste skulde holdes paa *Dania Hall* og være af religiøst Indhold. Jeg husker ikke Indholdet af Kristofer Jansons Tale; men jeg husker, at Salen var fyldt til Trængsel, og at man uvilkaarligt mærkede, at der var Elektricitet i Luften — det vilde utvivlsomt komme til kraftige Udladninger. Efter at Kristofer Janson havde talt, fik jeg Ordet. Idet jeg vendte Blikket udover Salen og saa de mange kendte Ansigter fra Kirken, var det, som om jeg læste ud af disse Ansigter: »Vær ved godt Mod, vi slutter Kreds om dig!« Jeg holdt da en Tale, som vist nok var mere voldsom end overbevisende — i alt Fald var den det rene Fuskværk i Sammenligning med Kristofer Jansons fine, rutinerede Foredrag. Men en theologisk Holmgang egner sig nu engang heller ikke for det

store Publikum; ingen lader sig overbevise; det bliver en Tros- og Følelsessag, hvem de enkelte i Forsamlingen slutter sig til. Kristofer Janson havde vel en Del Tilhængere i Salen; en Del Indifferente var der iblandt; men Flertallet var paa min Side. Det pinlige Optrin paa Kirkegaarden stod i friskt Minde og havde vakt Indignation hos Menighedens Folk. Efter nogen Diskussion faldt Tilhørerne ind med Trampen og Ordstrid indbyrdes, og Mødet opløstes i vild Forvirring.

Da Grundtvig vilde blive hjemme i Fædrelandet Vinteren over, maatte jeg forberede Aarets Konfirmandhold. Det var et Arbejde, jeg havde megen Glæde af. Der mødte 24 Konfirmander, af hvilke nogle havde gaaet i Menighedens Hverdagsskole, medens andre havde haft hele deres Skolegang paa Engelsk. Som professionel Skolemester havde jeg vel nok gode Betingelser for at tage mig af deres Undervisning, ikke blot i Kristendomskundskab, men ogsaa i Dansk. Og det var en villig Flok at arbejde med. Der udviklede sig et skønt Tillidsforhold mellem dem og mig og mellem Hjemmene og deres Børns Lærer. — Da jeg imidlertid skulde tiltræde et andet Embede lige efter Grundtvigs Tilbagekomst, i Begyndelsen af Marts Maaned, kunde jeg ikke fortsætte med dem til deres Konfirmation.

En Side af Præstegerningen, som ifølge Sagens Natur ikke ses eller høres udenfor de fire Vægge, er det hemmelige Skriftemaal. Flere Gange skete det i Clinton, at jeg fik Besøg af Folk, som følte sig tynget af en eller anden Synd og trængte til at aabne deres Hjerte for Præsten. Denne Del af Præstens Gerning, der kræver megen Alvor og fin aandelig Takt, kan bære megen Velsignelse i sig; den medfører en Mulighed — endda en ret stor Mulighed — for at hjælpe Mennesker gennem en aandelig Krise og give dem Oprejsning og Støtte paa deres Vej til evig Frelse. — Jeg har tit stillet mig selv det Spørgsmaal: Hvorfor er der i de protestantiske Samfund en saa gennemført Tavshed om det hemmelige Skriftemaal? Det er, som om Menig-

hedsmedlemmerne slet ikke maatte vide, at de *kan* skrifte hemmeligt. Jeg føler mig overbevist om, at mange Mennesker gaar og ruger over hemmelige Kvaler, som de vilde og kunde søge Lindring for, hvis de vidste, at det gik an at aabenbare det hele for deres Sjælesørger. — »Bekender Overtrædelser for hverandre« (Jak. 5, 16).

Man kunde som Præst i en amerikansk By faa med højst forskellige Ting at gøre. Der kunde være »Nykommere« at hjælpe til Rette; der kunde komme Forespørgsler om Personer og Forhold fra offentlige Institutioner eller Privatpersoner i Danmark; og endelig kunde der være baade den og den, der under en pludseligt indtrædende Forlegenhed ikke vidste andre at ty til end Præsten. Her et lille morsomt Tilfælde: En ung Pige, Ane Nielsen, kom en Formiddag op til mig, tudbrølende, som om der kunde være sket en stor Ulykke, og berettede, at hun var bleven jaget fra sin Plads. Da jeg spurgte om Grunden, fik hun med stort Besvær fremstammet: »Jeg — jeg — vadskede op i — koldt Vand«. Efter at jeg havde taget det Løfte af hende, at hun for Fremtiden vilde gøre sine Ting samvittighedsfuldt, gik jeg op til de paagældende Folk, en tysk-amerikansk Familie, og bad godt for Ane, og da hun ellers var en intelligent og rar Pige, blev hun straks antaget igen uden videre Ydmygelse.

Skønt jeg levede og virkede i et Land, hvor Engelsk var det officielle Sprog, havde jeg ikke megen Lejlighed til at tale og skrive andet end Dansk. Ved at tage nogen Undervisning naaede jeg snart saa vidt, at jeg kunde »klare« mig — Engelsk er jo et Sprog, der er let at lære. Men baade i Clinton og paa mine følgende Virkepladser havde jeg det saa rigeligt med Arbejde i Menigheden, at jeg aldrig fik Tid til noget indgaaende Sprogstudium. Efter at jeg kom tilbage til Danmark, har jeg befattet mig meget mere med Engelsk, end jeg gjorde under hele mit Ophold i Amerika.

Som Præst var man dog lidt af en amerikansk Embedsmand: man havde Ret til at foretage Ægtevielser. Naar man var ordineret, skulde man have et af Ordinator udstedt *Certificate of Ordination* (Ordinationsbevis); det blev indregistreret i den Stat, hvor man virkede, og derpaa fik man et Dokument, hvorefter man var bemyndiget til at foretage Ægtevielser indenfor denne Stats Grænser. — Naar et Par Folk vilde indtræde i Ægtestanden, maatte de møde hos Øvrigheden og give de krævede Oplysninger, som de skulde bekræfte med Ed. Derefter udstedte Øvrigheden en Giftermaalstilladelse. Det stod dem da frit for, om de vilde lade sig forene i Ægteskab hos en Øvrighedsperson eller hos Præsten. Den, der foretog Vielsen, skulde udfylde et Skema og indsende det til Ægteskabskontoret. I enkelte Stater krævedes dog ikke den omtalte Ægteskabstilladelse; Præsten skulde der selv foretage den fornødne Afhøring og skaffe sig Vished for, at den var korrekt.

Engang var jeg nærved at komme galt af Sted ved en foretagen Vielse. Bruden var ikke atten Aar gammel, og af den Grund havde hendes Fader været med paa Kontoret for at give sit Samtykke skriftligt. Faderen hed Jeppe Nielsen, Datteren Sophie Jepsen. Paa Giftermaalstilladelsen stod der imidlertid Sophie Nielsen. Men jeg viede selvfølgelig Pigen ved hendes rigtige Navn og indførte det paa Skemaet, og for at afværge Misforstaaelse gik jeg selv op paa Kontoret med Dokumentet.

»De har viet en anden Person, end De havde Lov til«, sagde vedkommende Embedsmand strengt. »Det kan blive Dem en dyr Historie!«

»Nej, De har skrevet et fejlt Navn paa Attesten«, svarede jeg.

Han: »Det er umuligt! Faderen hedder jo Nielsen; Datteren maa da hedde det samme.«

Jeg: »Ja, men han hedder ogsaa Jeppe. For nogle Aar tilbage var det Skik i Danmark, at Børnene fik Faderens første Navn.«

Han: »Det er den sædvanlige Historie med jer, I Skandinaver; I holder paa Skikkene fra det gamle Land og vil ikke lade jer amerikanisere; men det skal vi nok lære jer.«

Jeg: »Ja, det er den gamle Historie med jer, I Amerikanere; I har saadan Lyst til at lave vore Navne om; men det er sikkert baade ulovligt og uheldigt. Tænk, hvilken Forvirring det kunde medføre, bl. a. i Arvesager!«

Hvorpaa Hr. Kontorius stiltiende hvæssede sin fine Kniv, raderede Nielsen ud og skrev Jepsen i Stedet.

Under min Virksomhed i Clinton skete det aldrig, at jeg forrettede nogen kirkelig Handling paa Engelsk. Sidenhen maatte jeg enkelte Gange benytte det engelske Sprog ved Barnedaab, Brudevielser og Begravelser. Men jeg var i saadanne Tilfælde meget forsigtig, nedskrev hvert Ord, jeg vilde sige, og læste det op.

Til F. L. Grundtvigs Embede var der tre faste Annekser: Maquoketa og Sabula i Iowa og Savanna i Illinois, de to sidstnævnte i nordlig Retning, paa hver sin Side af Mississippi, den førstnævnte mod Nordvest. Disse Steder besøgte jeg engang maanedligt og holdt Gudstjeneste i lejede Kirker. Jeg har bevaret det stærkeste Indtryk fra Maquoketa. Den første Gang, jeg talte der, var en Søndag — jeg kom der en Søndag i de Maaneder, der havde fem Søndage. Da var den lille lejede Kirke helt fyldt. Nogle Farmere havde med eget Køretøj rejst indtil 20 *miles* for at kunne være med. Aldrig mindes jeg at have set en saa andagtsfuld Forsamling som den, dér var til Stede. Naar jeg mindes den, tænker jeg uvilkaarligt paa Forsamlingen i Kæsarea og paa Kornelius' Ord til Peter: ». . . . Nu er vi derfor alle til Stede for Guds Aasyn for at høre alt, hvad der er dig befalet af Herren«. Saa snart den danske Salmesang begyndte, var der nogle, der græd — saadan følte de sig grebet af de gamle, kendte Toner. Under hele min Prædiken hørte

alle som een til med en gribende Spænding. Jeg maatte i mit stille Sind sukke: O, Gud, at der dog maa være nogen Sjæleføde i de fattige Ord, jeg har at sige! — Møderne i Maquoketa hører til mit Livs allerskønneste Minder.

Ikke sjældent maatte man rejse ud for at deltage i Møder eller at besøge Landsmænd, som boede ensomt paa afsides Steder. Det var en stor Lettelse med Hensyn til Udgifterne ved disse Rejser, at Jærnbaneselskaberne indrømmede Præsterne *half fare* (Billet til halv Pris). Ved Begyndelsen af Aaret fik man tilsendt en *Half Fare Permit*, som gjaldt til Aarets Udgang, og naar man fremviste den ved Billetkontorerne, betalte man kun det halve af den ordinære Billetpris.

I Amerika som andre Steder kan det have sine Ubehageligheder at skulle sove i fremmede Senge. Bl. a. har de derovre en Slags Væggetøj, der kaldes *bed bugs*. De er forfærdelige! Jeg gjorde Bekendtskab med dem hos en dansk Familie ovre i Illinois, nogle Mil øst for Clinton. Næppe havde jeg begyndt at faa Sengen varm, før jeg mærkede disse fæle Udyr. Det blev en søvnløs og pinefuld Nat. Om Morgenen var mit Ansigt ophovnet og havde antaget flere forskellige Farver; mit ene Øjenlaag var meget større end det andet. Smerten fortog sig først i Løbet af et Par Dage. Den næste Gang, jeg kom derover, skulde jeg absolut hjem samme Aften, skønt jeg maatte vente paa Toget til Midnat. Jeg turde ikke blive der Natten over!

I September 89 deltog jeg for første Gang i Samfundets Aarsmøde, der dette Aar afholdtes i Chicago. Det var ikke saa lidt af en Oplevelse. Man havde der nogle Dages Samvær med Præster og Menighedsmedlemmer fra hele Samfundet — lige fra Connecticut til California.

Aarsmødet var Samfundets lovgivende Forsamling. Der drøftedes alle Fællessager og vedtoges Beslutninger ved-

rørende Samfundets Øremaal. Der foretoges Ordination, og der valgtes Styrelse, Eksamenskommission, Ordinator osv. for det kommende Aar. Af større Beslutninger vedtog Mødet i Chicago at begynde et Missionsarbejde i Mormonernes Hovedkvarter: Salt Lake City.

Jeg var ved Juletid bleven kaldet til en Virksomhed i den vestlige Del af Iowastaten og skulde rejse derud snarest muligt. Ved F. L. Grundtvigs Tilbagekomst foranstaltede Menigheden en Velkomstfest, der samtidig skulde være en Afskedsfest for mig. Der var ifølge Sagens Natur baade Glæde og Vemod over denne Fest, for mit Vedkommende mest af det sidste. Jeg rejste fra Byen paa selve Festaftenen, og det vakte ikke saa lidt Opsigt, da jeg ved Midnatstid indfandt mig paa Afgangsstationen med et Følge saa stort, at det fyldte hele Ventesalen — det var noget ualmindeligt paa den Tid af Døgnet. Med Graad i Øjet satte jeg mig til Rette i Toget. Jeg tænkte med dyb Takfølelse paa det svundne og gjorde mig mine Forestillinger om det kommende. Jeg vidste, at jeg gik ind til en Gerning, der vilde blive vidt forskellig fra den, jeg forlod. Under Vinternattens klare Stjærnehimmel gled jeg vestpaa, mens et hvidt Snedække tilhyllede Prærien.

Jordhytte paa Prærien.

PAA PRÆRIEN

Ude i det vestlige Iowa ligger Elk Horn som et Centrum i een af de største dansk-amerikanske Kolonier — maaske den allerstørste. Smaabyerne Audubon, Exira, Atlantic, Marne, Walnut, Avoca, Shelby og Harlan danner ligesom et uregelmæssigt Omrids af dette Stykke Danmark i Amerika. Det er omtrent rent dansk. I 1890 var der indenfor dette Omraade ca. 20 Folkeskoler, hvis Elever saa at sige alle var Børn af danske Forældre.

Landet er stærkt bølgeformet Prærie — saa frugtbart, at man herhjemme har vanskeligt ved at forestille sig det. Aarhundrede efter Aarhundrede er Jorden bleven gødet af det frodige Præriegræs, og nu yder den til Gengæld den ene rige Afgrøde efter den anden — uden Vederlag. Alle Kornsorter dyrkes; men forholdsvis store Arealer tages ind til Majs. I Dalene bugter der sig dybe Aalejer, af hvilke de fleste gerne ser ud, som var de helt udtørrede; men ved pludseligt Tøbrud eller stærke Regnskyl kan de svulme

op til brusende Floder, der endogsaa hændelsesvis flyder over deres Bredder og truer Kvæg og Menneskeboliger med Død og Ødelæggelse. Noget ensformigt har Landskabet vel været oprindeligt, indtil Menneskeboliger af forskelligt Ud-

Moderne Farm paa Prærien.

seende, Haver og Lunde samt dyrkede Marker bragte Liv og Afveksling.

Nybyggerne herude havde vel — ligesom Nybyggerne i Skoven — svære Tider i Begyndelsen. Mange maatte bo i Jordhuse (Huse opført af Græstørv: »Dakota-Mursten«) og savne alt, hvad den moderne Civilisation kalder Hygge og Bekvemmelighed. Og de savnede noget, som »Settlerne« i Skoven havde i Overflødighed, nemlig Ildebrændsel, og led ofte forfærdeligt gennem en ubarmhjertig, streng Vinter. Men Udviklingen skrider hurtigere frem paa Prærien end i Skoven. Et Aars Høst kan under heldige Omstændigheder hjælpe en Familie paa ret Kol, saa at den faar Midler til at værge sig mod Kulden og til at skaffe lidt Hygge i Hjemmet. Undertiden — under meget heldige Omstændigheder — kunde en Familie endogsaa tillade sig et ikke ringe Maal

af Luksus, inden man naaede at faa Jordhytten afløst med en moderne Vaaning: Brysselertæppe og Klaver i et halvt underjordisk Rum, der paa engang benyttedes til Opholdsstue, Spisestue, Køkken og Sovekammer.

Adskillige Aar gik hen, inden Omverdenen blev klar over, hvor stor en dansk Befolkning der havde samlet sig paa disse Egne. I lange Tider var der ingen kirkelig Betjening. Børn voksede op uden at blive døbt, da der i flere Miles Omkreds ikke fandtes nogen luthersk Præst. Sekterne: Adventister, Baptister, Methodister og Mormoner, var de første paa Pladsen, og navnlig de to førstnævnte af disse Samfund vandt mange Tilhængere.

Pastor Olav Kirkeberg.

Midt i Halvfjerdserne kom en Mand af norsk Fødsel, Olav Kirkeberg, ud til disse Egne og begyndte en Præste- og Missionsgerning blandt den store danske Befolkning. Han havde faaet en væsentlig Del af sin Uddannelse i Danmark, var gift med en dansk Kvinde og følte sig knyttet til den danske Menighed. Han begyndte under smaa og trange Kaar. En god Mand, Kristen Madsen, som havde en Lejlighed paa to Stuer, overlod den ene Stue til Præsten og boede selv med Familie i den anden, indtil det lod sig gøre at opføre en Præstebolig i Elk Horn.

Olav Kirkeberg var den rette Mand paa den rette Plads. Han var en stor Dygtighed som Taler, og han var nidkær og ildfuld. Han gennemrejste det hele Opland og søgte at samle Danskerne. Der blev stort Røre blandt Adventister og Baptister. De mødte i Kirkebergs Forsamlinger og an-

strengte sig til det yderste for at forstyrre hans Gerning. Men netop derved gjorde de ham og hans Sag den største Tjeneste. Han var i høj Grad den overlegne. Selv de mest spidsfindige Adventister maatte bide i Græsset. »De kunde ikke modstaa den Visdom og den Aand, som han talte af«.

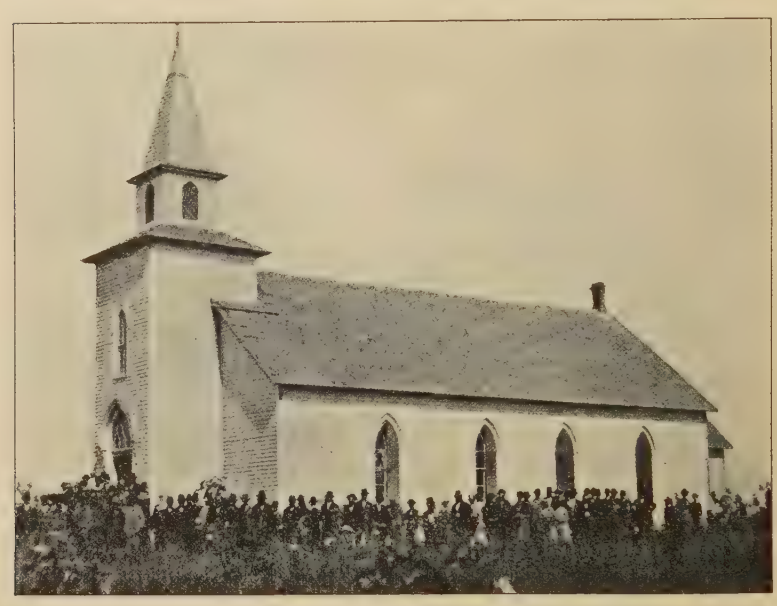

Kirken i Elk Horn.

Dertil kom, at det jo dog var den gamle, kendte Tale fra Moderkirken, der lød fra hans Mund. Det skyldes for en meget stor Del Olav Kirkebergs dygtige, selvfornægtende og uforfærdede Virksomhed, at Flertallet af Danskerne i den udstrakte Koloni blev reddet for luthersk Kristendom.

Et lille Træk fra Pastor Kirkebergs Elk Horn-Periode: En Pinsedag skulde han prædike for en lille Kreds af Danske paa et Sted, der kaldtes Fairview. I den tidlige Morgenstund red han hjemmefra. Da han var naaet ca. 10 *miles* frem, skulde han ride over en Aa. Hesten snublede midt i Vadestedet, tabte sin Rytter og løb tilbage ad Hjemmet

til, medens Præsten, drivvaad, samlede Kjole og Krave op af Vandet og gik bagefter Hesten. Det lod sig ved Fru Kirkebergs og Naboers Hjælp gøre at komme i Orden igen og begynde Rejsen forfra. Folkene i Fairview ventede taal-

Præsteboligen i Elk Horn.

modigt. Først da Solen stod lavt i Vest, saa de Kirkeberg og hans hvide Ganger ude i den fjærne Horisont.

Inden Olav Kirkeberg, i 1880, drog til en anden Virkeplads, havde Elk Horn faaet sin Højskole, den første danske Højskole i Amerika. Herved blev Stedet et Centrum, der ikke blot udspredte god dansk Oplysning, men hvorfra der ogsaa øvedes en missionerende Virksomhed blandt de omboende Danske. I Aaret 1890 var der lutherske Menigheder eller Prædikepladser paa følgende Steder: Elk Horn, Oak Hill, Kimballton, Bowman's Grove, Harlan, Fairview, Avoca, Shelby, Atlantic og Living Spring. Elk Horns Menighed i Særdeleshed var stor og levekraftig. Den havde

bygget en Kirke, som kunde rumme 3 à 400 Mennesker, og den holdt dansk Børneskole med fast Lærer hele Aaret igennem.

I Bowman's Grove, hvor Pastor Vig havde virket en kort Tid, var der bleven bygget en lille Kirke og en meget beskeden Præstebolig. Det var der, jeg skulde holde mit Indtog, efter at jeg havde forladt Clinton.

Menighedens Formand, Niels Nielsen, hentede mig og min Kuffert ved Kirkman Station og førte mig til sit Hjem, hvor jeg skulde bo, indtil jeg kunde flytte ind i Præsteboligen. Der var ikke meget Husrum hos Niels Nielsen — Huset var lille, og Børneflokken stor; men der var Hjerterum. I Stuelejligheden var der eet stort Værelse, hvor Familien opholdt sig om Dagen, og hvor Mand og Hustru og Pigebørnene sov om Natten. Ovenpaa var der Soveværelse for Drengebørnene samt en ekstra Seng for eventuelle Gæster, og her var der altsaa Plads til mig.

Det var bidende koldt. Udenfor stod der høje Stakke af afpillede Majskolber, *cobs*, der brugtes som Ildebrændsel. De brændte livligt og varmede godt, men brændte ud paa et Øjeblik. Manden selv eller en af Drengene sad ved Kakkelovnen og øste *cobs* paa med faa Minutters Mellemrum, medens en anden hentede en ny Forsyning, saa ofte det behøvedes.

Niels Nielsen og hans stille, rare Hustru tog sig af deres nye Præst med en rørende Omhu. Han kørte til Byen med mig og hjalp mig ved Indkøb af Møbler, Kakkelovne og Komfur, Materiale til Senge osv., og hun syede Vattæpper til mig, saa at jeg snart fik mit Udstyr i Orden.

Kirken og Præsteboligen laa ensomt ved en Korsvej. Niels Nielsen fulgte med mig derhen den første Søndag før Gudstjenesten for at faa fyret op i Kirken. Der skulde tændes op med tørt Græs og fyres med Kul. Det var ingen

let Opgave; men det lykkedes omsider, efter at den fortættede Kulrøg adskillige Gange var fustet ud i Kirkerummet i Stedet for at gaa op igennem Skorstenen. Nogen helt ren og hyggelig Kirke blev det ikke til min første Gudstjeneste.

Min Tiltrædelsesprædiken maatte jeg holde for en temmelig lille Forsamling; en Del blev borte, fordi det var ualmindeligt koldt, og Afstandene var store. Men de, der var mødt, saa fortrøstningsfuldt paa Stillingen. De tog imod mig med stor Venlighed og udtalte deres Glæde over, at de nu endelig havde faaet en Præst. En enkelt tilføjede, at det jo var »knøwt« at have en Præst ved Begravelser og visse andre Lejligheder. Jeg følte mig dog slet ikke skuffet; jeg havde ikke gjort mig store Forventninger. Jeg glædede mig ved at møde oprigtig Velvilje og haabede paa, at her maatte være Betingelser for at gøre et Arbejde i Guds Riges Tjeneste.

I Ugens Løb fik jeg mig indrettet i Præsteboligen. Lejligheden havde een Stue, et Køkken og to ganske smaa Rum forneden og et stort Gavlværelse ovenpaa. Køkkenet var saa rummeligt, at det kunde benyttes til Spisestue. I Køkkengulvet var der en Lem, som førte ned til en stor Kælder, der imidlertid ikke var godt beskyttet udefra: der var gabende Utætheder under Husets Sokkel; Sneen kunde fyge ind, og Præriens vilde Kaniner havde fri Adgang. — Af Udbygninger var der en lille Stald, et Hønsehus samt et Skur, hvor Kirkegængerne kunde sætte deres Heste ind under Gudstjenesten. — Inden den næste Søndag var Lejligheden monteret. Jeg havde faaet en flink Husbestyrerinde. En praktisk og hjælpsom Mand hjalp mig at købe Hest og Vogn. Hønsebestand fik jeg som Foræring. Og nogle af Menighedens Folk forsynede mig med gratis Hø og Majs til Foder. Det slog pludseligt om til mildt og dejligt Foraar. Jeg kunde begynde at orientere mig i min nye Virksomhed.

Det var en meget udstrakt Virkekreds, jeg havde over-

taget. I Hovedsognet, Bowman's Grove, var der vel 5—6 *miles* til de yderste Grænser. Men saa havde jeg ikke mindre end fem Annekser, og de laa betydeligt længere borte.

Min nærmeste Kobstad var Harlan, der laa otte *miles* mod Vest. Dér var mit Posthus, og da der endnu ikke paa

Præsteboligen i Bowman's Grove.

det Tidspunkt var etableret Landpostruter, maatte jeg selv tage ind og tømme min *box*, naar jeg ønskede Breve og Aviser. Efterhaanden fik jeg nogen Øvelse som Rytter; min lille Hoppe, »Lotte«, viste sig at være et udmærket Ridedyr, og jeg fandt det da behageligere at ride end at køre, naar Afstandene ikke var altfor store. Jeg red gerne ind efter Post et Par Gange om Ugen.

Saa godt som alle Beboerne i Bowman's Grove var Farmere. De havde overvundet de første Besværligheder, som Nybyggere maa kæmpe med, saa der var ingen virkelig fat-

tige iblandt dem. Enkelte var begyndt at blive velstillede og havde bygget nyt, fint Stuehus med indtil en halv Snes Værelser samt store Udhuse til Heste og Kvæg. Naar de kom til Kirke om Søndagen, og man betragtede deres Køretøjer, kunde man gøre sig et Skøn om de forskellige Grader af Velstillethed: nogle kørte med Muler og tunge Arbejdsvogne, andre med vælige Heste og skinnende Landauere, og mellem disse to Yderligheder var der en morsom Variation af Køretøjer af højst forskellig Slags.

Nybyggeren paa Prærien var gennemgaaende ikke saa stærkt mærket af legemligt Slid som hans Broder i Skoven; der var mere Fart over ham i ydre Henseende.

Var Kaarene end noget forskellige, saa var den daglige Levevis dog omtrent den samme i alle Hjemmene. Der var ikke gaaet »Gulasch« i Nybyggerne. De opretholdt deres nøjsomme, simple og sunde Husførelse. Hvad de fik tilovers, blev anvendt til *improvements*: nye Bygninger, forøget Besætning, Maskiner og Køb af Land.

Der var Hjælpsomhed og godt Naboskab som hos Farmerne i West Denmark, og der var en Soliditet, Ærlighed og Tryghedsfølelse, som kunde det have været i Frode Fredegods Dage. Jeg mindes min Forbavselse, da jeg en Dag kom ind paa en Farm for at aflægge en Visit: Jeg gik hele Huset igennem uden at finde et eneste Menneske; Familien var taget til Harlan for at være borte hele Dagen, og de havde ikke laaset af for Hjemmet! Og det var ingen Forglemmelse — saadan gjorde de hver Gang de tog ud, og saadan gjorde deres Naboer ogsaa.

I mange Maader var det saaledes en prægtig Befolkning, jeg kom til at virke iblandt. Men jeg skulde snart erfare, at den i religiøs og aandelig Henseende var ret passiv. Der var vel en Del bevidst troende Mennesker i Menigheden; men tilsyneladende gik Flertallet op i det timelige. Der var gode Muligheder for at blive rig, og det var nok disse Muligheder, der bjærgtog manges Sind. »De, som vil vorde rige,

falder i Fristelse og Snare og mange daarlige og skadelige Begæringer« (1. Tim. 6, 9).

Der var stor Trang til et Arbejde blandt Børnene. De havde faaet en temmelig ringe Undervisning i den amerikanske Skole, og næsten ingen Undervisning paa Dansk.

Den amerikanske Skole var ret primitiv i de tyndtbefolkede Landdistrikter. Hver Skole havde sin *school director*, som sørgede for, at Skolens Midler — den indkomne Lejeafgift af Skolejorden — blev anvendt efter deres Bestemmelse. Var der t. Eks. Penge i Kassen til fire Maaneders Skolehold, saa lod *the school director* Embedet opslaa for det nævnte Tidsrum og antog en Lærer eller Lærerinde. Derefter stod Skolen tom, indtil der igen var Penge i Kassen. Lærerkræfterne var gerne ganske unge Piger, der havde taget en lille Eksamen af Omfang som vor Mellemskoleeksamen. Kun faa Mænd befattede sig med at holde Skole paa Landet. Apparatet var saaledes simpelt og ligetil og let at finde ud af, saa at enhver Farmer kunde magte Hvervet at være Skolebestyrelse. Engang fik jeg en Førstehaandsskildring af Forretningsgangen, givet af en Farmer, som jeg aflagde et Besøg, og da Fremstillingen i mere end een Henseende maatte interessere en Skolemester, bevarede jeg den aldeles ordret i min Hukommelse. Her er den:

»Jo, ser De, jeg var jo bleven school director og skulde hire a teacher for next term. Jeg put saa an announcement i the paper, og saa kom han ridende herind i yarden, ham Gooding inde fra town, De kender ham nok, og sagde, at han var teacher og søgte Pladsen. Du er den første, der har været her, sagde jeg; du skal have den. Saa tog han fat fra termens Begyndelse, og jeg tror nok, han getter along all right.«

Det skal dog af Retfærdighedshensyn tilføjes, at min *school director* ikke var Skolens egentlige Tilsynsmand. For hvert Herred var der en *school superintendent*, som havde det faglige Tilsyn.

Den amerikanske Skole arbejder kun de fem første Søgne-

dage af Ugen. Derfor kunde jeg samle Menighedens Børn til dansk Lørdagsskole, og det fik jeg megen Glæde af. Børnene var vel forfærdelig langt tilbage; men de var villige til at lære, og Forældrene satte stor Pris paa, at de lærte Dansk og Bibelhistorie. — Der var udøbte Børn iblandt; men nu kom Forældrene og udtalte Ønske om at faa dem ført til Daaben.

En Farmer, der var døbt som Barn, men hvis Forældre havde ladet sig optage i en Baptistmenighed, var ikke bleven konfirmeret. Jeg konfirmerede ham, da han var 34 Aar gammel.

Da jeg havde virket i Bowman's Grove nogle faa Maaneder, tog jeg Orlov for at gøre en hurtig Tur til Danmark og hente min Trolovede, Martine Torn, fra Aalborgegnen. Medens jeg var borte, besørgede Pastor Anker, Elk Horn, mine kirkelige Forretninger og prædikede en enkelt Gang i Bowman's Grove. Min Husbestyrerinde, Dorthea Jørgensen, forblev i Præsteboligen for at tage sig af »Lotte« og Hønsene. Hun paatog sig desuden at holde Ferieskole paa forskellige Steder i Kolonien.

Den 29. August 1890 blev min Brud og jeg viede i Frejlev Kirke, og Dagen efter begav vi os paa Vej til vort Hjem derovre paa Vestens Prærie.

Rejsen til mine Annekser foretog jeg sommetider med Tog fra Harlan; sommetider kørte jeg den lange Vej i min *top buggy*. Det var nogle svære Ture for »Lotte«, men langt interessantere for mig end de kedelige Jærnbanerejser. Og naar jeg foretog Turen med eget Køretøj, saa lod det sig gøre at lægge Vejen om ad Steder, hvor jeg vidste der boede Landsmænd, som jeg kunde glæde med et Besøg.

Højt oppe paa en Bakke boede gamle Mads Smed. Han

havde i sine første Manddomsaar været Smed i Frær ved Aalborg, men rejste omved Aar 1860 til Amerika med Haab om at skaffe sig og sine et bedre Udkomme, end de kunde vente at finde herhjemme. Han havde Held med sig. Iowas fede Præriejord gav ham, hvad hans Haandværk ikke kunde

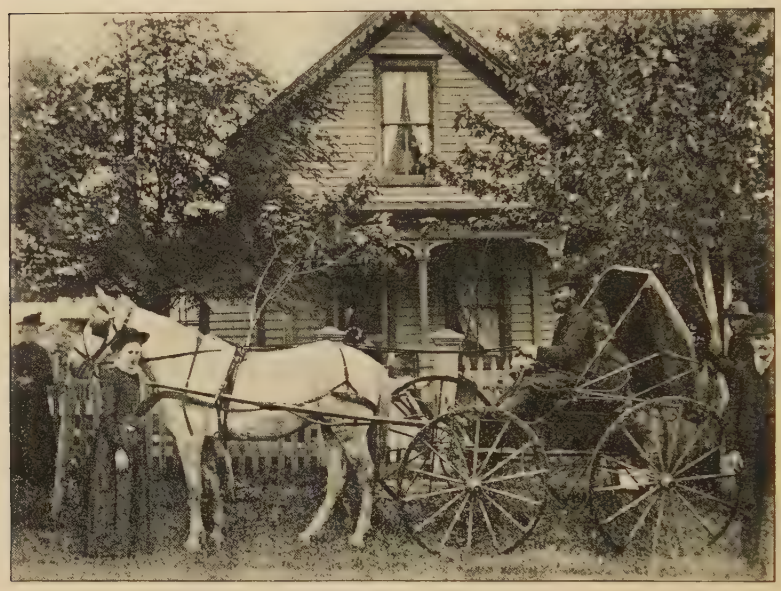

Mit Køretøj.
Fot. udenfor Skrædder Olsens Hus i Harlan.

give ham: Velstand. Men een Ting maatte han savne. Han og hans Hustru var gudfrygtige Folk og savnede Kirken. Saa kom de forskellige Sekter og begyndte at virke blandt Danskerne i Kolonien. Men Mads og hans Hustru vilde ikke slippe deres Lutherdom, og jo flere af deres Landsmænd der lod sig drage ind i de fremmede Samfund, desto mere ensomt blev det for dem. Tungest blev det dog, da begge deres Sønner, Peder og Lars, gik fra dem. Peder blev Methodist, Lars Baptist. Særlig Baptisterne gjorde rig Høst der paa Egnen. Flere af Baptisternes gode Familier fra Aalborgegnen rejste dertil og bosatte sig; der blev en stor

Baptistkoloni med egen Kirke — Coppy's Grove kaldes Stedet.

Endelig, efter mange Aars Lidelse og Venten, hørte Mads om Pastor Kirkeberg i Elk Horn, og det trofaste Ægtepar paa Bakken kørte Søndag efter Søndag den lange, lange Vej for at trøstes og opbygges i en luthersk Forsamling. Sønnerne giftede sig. Peder fik en stor Farm lige nedenfor Bakken; Lars bosatte sig i Nærheden af Coppy's Grove. Peder var blid og fordragelig og lod Forældrene have deres Tro i Fred; men Lars var stejl og fanatisk og trængte tit ind paa de Gamle for at faa dem til at gaa ind i Baptisternes Samfund. »Nej, a wel blyw we det, a haa lær!« sagde Mads.

Peder døde i en forholdsvis ung Alder. Det var et haardt Slag for Forældrene. Til en Slags Trøst kunde gamle Mads, naar han troede sig ubemærket, stille sig inde mellem den høje Majs og se længselsfuldt nedover Farmen, hvor Peders Enke boede, og hvor de Køer og Heste, der havde tilhørt Peder, græssede paa Engen.

Mads købte en Gravlod paa Kirkegaarden i Bowman's Grove. Men Lars, der var lige stejl, lod sig forlyde med, at der næppe var nogen, der vilde køre saa langt med de Gamles Lig. »A wel begrawes i luthersk Juer!« sagde Mads og traf Aftale med paalidelige Venner angaaende Begravelsen.

Da jeg engang skulde køre til Fairview, lagde jeg Vejen om ad gamle Mads Smeds. Hvor blev de glade, de to gamle Mennesker! Jeg blev hos dem om Natten. Vi talte længe sammen og holdt Aftenandagt, før vi gik til Hvile. Under vor Samtale kom Mads til at aflægge følgende, lidt morsomme, Vidnesbyrd om sin Luthertroskab. Han havde købt en smuk, illustreret Bog af en omrejsende Kolportør. Men det var en Bog fra Adventisternes Forlag i Battle Creek. »Da a kam te aa løs i'en«, sagde han, »ku a jo si, te den war et luthersk. Men a tøt jo, den wa wal dyr aa kyl wæk — a haad gien fier Daaler for'en, aa saa bruger a 'en te aa sæt met Spejl epo, nær a balbirer mæ«. — Da jeg den

næste Morgen kørte til Fairview, fulgte de to kære gamle Mennesker efter i deres Enspænderkøretøj for at deltage i en dansk-luthersk Gudstjeneste.

Nogle faa Maaneder efter fik jeg Ilbud med Bøn om at komme og tage gamle Mads til Alters — han havde faaet en hæftig Lungebetændelse. Han fik snart Hjemlov og døde i Troen paa sin Frelser. Paa Begravelsesdagen kom jeg til Stede i Hjemmet; trods den store Afstand ønskede Enken, at jeg skulde være med og »synge Liget ud«. Der blev et stort Følge. Ikke blot Peders Enke og en stor Skare Venner af den gamle Hædersmand var med — selv Lars vilde følge sin gamle Fader til hans sidste Hvilested. Og da jeg saa det lange Vogntog skride frem ad den fjorten *miles* lange Vej til Bowman's Grove, maatte jeg uvilkaarligt tænke paa Ingemanns forsonligtstemte Ord:

»Til samme Himmel gaar vor Gang,
adskilles end vort Spor«.

Living Spring var den af mine Prædikepladser, der laa fjærnest, og den besøgte jeg kun enkelte Gange. Den lille Koloni af Danske, som boede der, kunde man passende have kaldt Kolonien for danske Præstesønner. Der var to Brødre Bruun, og der var Boysen, Gjerløff og Høfler — alle Sønner af danske Præster. Gjerløff var gift med en Søster til Herman Jensen, tidligere Missionær i Forindien.

Jeg havde megen Glæde af at besøge disse Folk. Engang holdt vi Altergang i Gjerløffs Hus. Det var trangt med Plads; men Fru Gjerløff havde forstaaet at gøre Stuen festlig ved Hjælp af smaa Midler. Der var Alvor og Grebethed over Altergæsterne. Jeg mindes ikke før eller senere at have gjort Tjeneste ved nogen saa højtidelig Altergang som denne. Det var en af de Stunder, da Sjælen hæver sig opover Jordelivets Forkrænkelighed og føler sig hensat i en højere og

renere Sfære og indaander en Luftning fra Guds frelste Børns salige Himmel.

Harlan var det Anneks, der laa nærmest og fik den mest regelmæssige Betjening. Engang da jeg agtede at tale om Barnedaaben, havde jeg bekendtgjort mit Emne i Forvejen. Der var ikke saa faa Baptister blandt Danskerne der i Byen, og Spørgsmaalet om Barnedaabens Berettigelse drøftedes jævnligt mellem Baptister og Ikke-Baptister. At Emnet var aktuelt, fik jeg en Bekræftelse af, saa snart jeg traadte ind i Kirken: Forsamlingen var dobbelt saa stor, som den plejede at være, og iblandt Deltagerne var der ikke mindre end fire Baptistpræster. Efter at jeg havde holdt mit Foredrag, bad en af disse om Ordet. Med Kr. Janson-Mødet i Clinton i frisk Erindring var jeg lidt betænkelig; men jeg fandt det dog raadeligst at lade Manden tale. Jeg sagde da til ham, at jeg gik ud fra, han vilde fremføre sine Bemærkninger i en sømmelig og fordragelig Form, saa at vi kunde tale sammen uden at forarge til nogen af Siderne. Jeg maa sige til hans Ros, at det gjorde han ogsaa. Men selvfølgelig førte Diskussionen ikke til noget positivt Resultat. Kun maatte vi indrømme hinanden, at der ikke kunde føres noget bibelsk Bevis *for* eller *imod* Barnedaaben. Manden prøvede paa at bevise, at Baptisternes Neddyppelse ved Barnedaaben var det absolut rette, og brugte en Illustration, som han mente skulde slaa Hovedet paa Sømmet. Der staar skrevet, sagde han, at »vi begraves med Kristus ved Daaben til Døden« osv., og fortsatte: »Det skal altsaa være en Begravelse. Sæt nu, at en Husbond beder sin Dreng om at gaa hen og begrave en Kalkun, og Drengen lidt efter kommer og siger, at han gravede et Hul, tog tre Haandfulde Jord op og overdryssede Kalkunens Hoved, vilde Husbonden saa kalde det for en Begravelse? — Nej, for at det kunde kaldes en Begravelse, skulde den helt ned i Hullet!«

— Naa, da Baptisterne jo ikke lader Daabskandidaten blive under Vandet, men tager ham op igen efter Neddyppelsen, saa vil det forstaas, at Illustrationen ikke kunde virke ret overbevisende.

Imidlertid forløb Mødet roligt og gjorde vist ingen Fortræd. Og jeg tør haabe, at de luthersk-troende blandt Tilhørerne fik nogen Klarhed i Spørgsmaalet, saa at de ikke lod sig ængste og forvirre ved Baptisternes Angreb paa Barnedaaben.

Baptisterne var gennemgaaende fordragelige Folk — førnævnte Lars Madsen hørte til Undtagelserne. De fordømte ikke andre Konfessioner og vilde godt pleje Fællesskab med anderledestænkende i de Ting, hvorom de var enige. Engang da Baptisterne havde indvarslet til Møde i et Skolehus i Nærheden af mit Hjem, gik jeg derned for at være Tilhører; det var en Søndag Aften. Deres Taler var imidlertid paa en eller anden Maade bleven forhindret i at komme. De bad da mig om at tale. Og da de havde Frisind og Tillid nok til at ville høre mig, følte jeg det som min Pligt at efterkomme deres Ønske. Jeg benyttede den Prædiken, som jeg havde holdt i Kirken om Formiddagen.

Anderledes var det med Adventisterne. De dømte forfærdelig haardt. Det var Lovmennesker i en uhyggelig Grad. Særlig strengt tog de det med Hensyn til Sabbaten, den syvende Dag: Den, der ikke helligholdt Lørdagen, var Lovovertræder, hjemfalden til Guds strengeste Dom. Bibelen, som i et og alt var deres Rettesnor, fortolkede de ved de spidsfindigste Kunster. De lærte t. Eks., at Sjælen dør saa vel som Legemet og vil være død indtil Dommedag, og naar man dertil vovede at indvende, at Røveren paa Korset ifølge Jesu Ord skulde leve efter Korsfæstelsen: »Sandelig siger jeg dig: i Dag skal du være med mig i Paradis« — saa kunde man blive imødegaaet med følgende affejende Svar: »Ak nej, Kære, De læser som en Daare! Det staar

der slet ikke!« Og saa flyttede de Kolon (eller Komma), saa der kom til at staa: »Sandelig siger jeg dig i Dag: du skal være med mig i Paradis«.

Det blev fortalt, at Pastor Vig i sin Tid havde taget mangen skarp Dyst med Adventisterne, baade ved Møder og i privat Samtale. Naar Vig kom Søndag Formiddag for at køre til Kirke, saa skulde det nok passe, at Naboen, Peder Nielsen, demonstrativt pløjede langs med Vejen. Præsten holdt stille og spurgte: »Naa, Peder Nielsen, hvordan gaar det saa med Pløjningen i Dag?« med stærk Betoning paa de to sidste Ord. Og dermed var Indledningen gjort til en varm Debat om Sabbaten.

Jeg for min Del holdt mig udenfor al Diskussion med Adventisterne.

Arbejdet i Bowman's Grove gik sin jævnt trevne Gang. De gode Farmere passede deres, og jeg passede mit. Fire—fem Familier var stadige Kirkegængere; de øvrige kunde komme nu og da — saa noget fortvivlet ringe Kirkebesøg var der just ikke; men der sporedes ingen Fremgang.

I rent ydre Henseende havde jeg intet at beklage mig over. Ganske vist fik jeg kun en lille Pengeløn (ca. 90 Dollars Kvartalet); men jeg fik rigeligt af frivillige Naturalydelser, saasom Kød, Flæsk, Smør, Fløde, Majs, Hø, *cobs* osv., og dertil kom Offer og Accidenser. Et betydeligt Plus til de nævnte Indtægter havde jeg fra mine Annekser. Og Menigheden i Bowman's Grove undte mig al ønskelig Tid til at rejse ud; den havde, som Pastor Vig ironisk udtrykte det, »Gudsfrygt med Nøjsomhed«. — Der var ingen tyngende Skattebyrder; den eneste Skat, jeg betalte, var et lille Bidrag til Vejfonden.

A propos: Vejene. De var udlagte efter samme Princip som Gaderne i Byerne: parallelt løbende i Øst—Vest, Syd—Nord. De var meget brede, og den indbyrdes Afstand imel-

lem dem var nøjagtigt en *mile*. Herved inddeles Landet i Kvadrater, hvert paa 640 *acres*.

Med Efteraaret 1890 begyndte Konfirmandforberedelsen. Det var at kende paa Flokken, der meldte sig, at Stedet ikke havde haft nogen regelmæssig kirkelig Betjening. Der mødte ikke mindre end 22, og de var paa forskellige Alderstrin: den ældste var en Pige paa 21 Aar, ringforlovet, den yngste en Dreng paa 13. De mødte alle til Vogns eller til Hest — et ejendommeligt Optog til Konfirmander at være!

Der var saaledes her et Hold unge Mennesker, som vilde komme til regelmæssig Undervisning to Gange ugentlig i 5 à 6 Maaneder. Baade Præsten og Skolemesteren i mig glædede sig ved at modtage dem. Her vilde der med Guds Hjælp være et Arbejde, som kunde bringe Velsignelse.

Og jeg tror, det blev til Velsignelse.

Hvad Kundskaber angaar, stod mine Folk tilbage for Konfirmandflokken i Clinton. Men de havde den samme gode Vilje; de gjorde, hvad de kunde, og naaede videre, end man havde kunnet vente, og de havde aabent Sind og Hjerte for kristelig Paavirkning. At de fleste af dem var ældre end Børn i almindelig Konfirmationsalder viste sig at være et Fortrin: de var modtagelige for en dybere, mere personlig Tilegnelse af de kristelige Sandheder.

Arbejdet med Konfirmanderne var i hoj Grad opmuntrende, og det samme gjaldt Arbejdet med de yngre Børn. Det var vel nok derfor, jeg fik den Indskydelse, at Menigheden maatte yde noget til Fremme for Skolearbejdet, og at den maatte yde det straks.

Al Undervisning — Konfirmandforberedelse, Lørdags- og Søndagsskole — fandt Sted i Kirken; der var ingen anden Plads. Jeg fandt, at dette Forhold burde ændres snarest muligt. Jeg indvarslede til et Menighedsmøde og vilde der fremføre, hvad jeg havde paa Sinde.

I Betragtning af, at mine Menighedsfolk gennemgaaende sad godt i det, tillod jeg mig at stille et noget vidtgaaende Forslag. Jeg omtalte Skolesagen og paaviste Betydningen af at have et eget Lokale til Skolebrug. Dernæst omtalte jeg det ønskelige i, at Kirken blev malet indvendigt, dels fordi den trængte til det, og dels fordi den med sin oprindelige, hvide Maling overalt, endogsaa omkring Alteret, gjorde et simpelt, lidet kirkeligt Indtryk. Endelig gjorde jeg opmærksom paa visse Mangler ved Præsteboligen og sluttede med at foreslaa:

1) at Kirken blev malet indvendigt paa en saadan Maade, at Rummet og Materiellets Udseende kom til at svare til Husets Brug;
2) at der til Skolebrug opførtes en Tilbygning til Præsteboligen;
3) at der foretoges visse Reparationer ved Præsteboligen, eventuelt en lille Udvidelse af Præstens Lejlighed.

Der var vel dem i Menigheden, der gerne havde imødekommet mine Ønsker; men Flertallet fandt, at de var altfor overdrevne. Nødvendigheden af en Skolestue fandt man ikke paatrængende. Kirken trængte vel til at males indvendigt; men »slet« (ensfarvet) Maling overalt havde været god nok hidtil og kunde saa ogsaa være det fremdeles. Hvad Præsteboligen angik, var det selvfølgelig nødvendigt at tætte Sokkelen; men ellers (mente nogle) maatte Præsten huske paa, at de fleste af de tilstedeværende ikke havde haft Raad til at indrette sig komfortable Boliger, da de begyndte paa Prærien; Præsten burde dele Kaar med sit Folk og ikke forlange alle Herligheder paa engang.

Mødet vedtog da at male Kirken indvendigt med »slet« Maling og at tætte Sokkelen til Præsteboligen.

Som Kvittering for denne Vedtagelse bekendtgjorde jeg efter Gudstjenesten den næste Søndag, at jeg opsagde min Gerning fra 1. Juli 1891.

Jeg er efter Aars Forløb — efter at jeg var bleven noget rigere paa Erfaring, end jeg var dengang — kommen til det Resultat, at min Opsigelse vistnok var en overilet Handling. Det var uberettiget at vente, at man lige straks skulde være parat til at efterkomme mine Ønsker, hvor magtpaaliggende jeg end selv kunde finde dem. Jeg vilde vist have gjort vel i at agte paa Digterens Ord:

»Her intet sker ved Kæmpehaand;
her intet lader sig fremtvinge«.

Havde jeg væbnet mig med Taalmodighed, taget mit Nederlag og arbejdet videre uden at lade det komme til noget Brud, saa havde mine Ønsker nok fundet Opfyldelse ad Aare. Mine Menighedsfolk var ikke vrangvillige. De kunde bare ikke indse Nødvendigheden af mine Krav, og de havde vænnet sig til at tage Tingene sukcessivt. Desuden var der maaske dem, der følte Trang til at demonstrere deres Selvstændighed, hvad der kunde fremgaa af en Ytring, der ikke var bestemt for mine Øren: »Vi skal ikke herovre lade os kommandere af Præsterne!«

Tærningerne var altsaa kastede. Jeg skulde afbryde min Virksomhed i Bowman's Grove og se at finde en anden.

Den Behagelighed var der ved Forholdene derovre, at man ikke — som herhjemme — behøvede at sætte sig hen og skrive Ansøgning. Naar en Præst blev ledig, søgte det eventuelt vakante Embede ham — ikke omvendt. Og da der, som før nævnt, var Præstemangel, kom det ikke til at mangle paa Opfordringer til mig. Jeg fik Tilbud fra følgende Pladser: Marinette, Wis., Minneapolis og Alden, Minn., og Marquette, Nebr. Jeg valgte Minneapolis, skønt jeg havde paa Fornemmelsen, at det var den vanskeligste Plads. Jeg var bleven ordineret der, og det var nok den Omstændighed, der gjorde Udslaget.

Jeg tog Afsked med mine Annekser, og den sidste Søndag i Juni holdt jeg Afskedsprædiken i Bowman's Grove. Kirken var den Dag fyldt til Trængsel. Nogen overvættes Varme var der ikke paa nogen af Siderne. De fleste fandt det uforstaaeligt, at jeg vilde rejse bort, og syntes sikkert, at jeg gjorde Uret i at forlade Menigheden, og jeg for min Del fandt det uforstaaeligt, at en Smule jordisk Mammon kunde være tilstrækkelig Skilsmissegrund for dem — de kunde jo saa let, saa let have imødekommet mine Ønsker. Imidlertid kunde jeg af et oprigtigt Hjerte sige dem Tak for personlig Velvilje gennem den Tid, jeg havde virket iblandt dem, og nogen Vemod var der dog vistnok hos Tilhørerne saa vel som hos Taleren.

De viste mig al Venlighed og Hjælpsomhed ved min Afsked saa vel som ved min Tiltrædelse.

Og saa Farvel til Prærien!

Kun kort Tid varede vort Samvær; men det har efterladt uudslettelige Indtryk i mit Sind.

Jeg lærte dig at kende fra forskellige Sider.

Du kunde være betagende.

Naar du i Juni og Juli viftede med dine brede, blaagrønne Majsblade, som strakte sig opad med en saadan svulmende Kraft, at man næsten kunde se dem vokse, saa maatte man standse mangen Gang og beundre din Frugtbarheds Fylde.

Du kunde vække ubestemt Vemod, naar du lod din eneste Sanger, Oriolen, staa paa Ledstolpen og fløjte, som kunde det være Hjejlen paa den jydske Hede.

Og naar den gulnede Majs henimod Allehelgen prangede med sine rige, kærnetunge Kolber, da fremviste du en Ydeevne saa rundhaandet, at den overgik alt, hvad vi havde set og drømt om herhjemme i det »gamle Land«. Al denne Rigdom havde du gemt paa i Aarhundreder, indtil den

gamle Verden opdagede, hvad du bar i dit Skød, og Folk fra alle Jordens Egne søgte did for at mættes af din Overflødighed.

Du kunde være voldsom, ubarmhjertig, brutal.

Det skønne, poesifyldte Efteraar under den rene, blaa Himmel kunde du udviske paa en Time og sende din bidende Vinter med Død og Ødelæggelse over dem, der ikke var forberedt paa at værge sig imod den.

Dine voldsomme Skybrud, dine Uvejr med Ildhav af Lyn, dine Cykloner kunde med uimodstaaelig Kraft fare frem og knuse og dræbe og udslette Liv og Ejendom uden Varsel.

Hvad enten du gav, eller du tog, gjorde du det med Vælde og Snarhed.

Du har sikkert din store Andel i den haardhændede Resoluthed og Kraft, der særpræger det amerikanske Folk.

Var det mon noget af din Natur, der havde taget Skikkelse i mig? Var det under Paavirkning fra dig, at jeg med Vold og Magt vilde føre en aandelig Udvikling frem i et Tempo, som mine sindige Menighedsfolk ikke var parat til at anlægge?

Jeg har grundet over Spørgsmaalet i 36 Aar og er endnu ikke i Stand til at besvare det.

Minnehaha, laughing water.

MINNEAPOLIS

»*Minneapolis, du sköna, beundrade och förhoppningsfulla framtidsstad!*«

Saaledes begynder en svensk Forfatter sin Bog om Minneapolis.

Og det er rigtigt: Minneapolis (d. e. »Byen ved Vandet«) er en smuk By. Dens Omgivelser er aldeles vidunderlige: herlige Søer, smaa Skove, frodigt Agerland i skøn Sammenfatning. Og saa kommer den vordende »Vandenes Fader«, Mississippi, ikke en værdig, roligt glidende Strøm som ved Clinton, men endnu en kaad Yngling, som farer springende igennem Byen, slaar en mægtig Kolbøtte nedover St. Anthonyfaldet, for derefter at bruse videre nede i sin dybe Rende, indtil den naar den næste By, St. Paul, og begynder at te sig som en skikkelig Flod. Ikke maa vi glemme at nævne Minnehaha, det fine, yndige Vandfald, som en Bæk

af samme Navn danner, lige udenfor Byen, foreviget i Longfellows Digt »Hiawatha«. Den gamle Høvding sidder udenfor sin Wigwam ved Siden af Minnehaha; hans skønne Datter er opkaldt efter Faldet:

»At his side, in all her beauty,
Sat his daughter, laughing water,
Sat the lovely Minnehaha.«

Selve Byen er smuk, har lange, brede Gader med Alleer og pragtfulde Haver forved stilfulde Bygninger; endogsaa Forretningskvarteret har et rent og hyggeligt Præg — i Modsætning til de uhyggeligt tætpakkede, travle Dele af de rigtige Storbyer som New York og Chicago.

Og det er ogsaa rigtigt, at Minneapolis er Byen med den lovende Fremtid. I 1845 blev det første Hus opført; i 1849 fødtes det første Barn af hvide Forældre. Inden Aarhundredets Udgang havde den over 200,000 Indbyggere.

Henved en Snes Jærnbanelinjer fører ind til Byen. Ud fra Staterne mod Vest, Minnesota og Dakotaerne, indføres der Tusinder og atter Tusinder af Vognladninger Hvede til Verdens største Melmøller, der til Dels drives ved Kraft fra Anthonyfaldet, for atter at sendes ud til alle Sider som Verdens fineste Flormel. I 1910 produceredes der 15,000,000 Tønder (*barrels*) Mel. Regner vi hver Tønde til to Fod i Højden, og vi tænker os alle disse Tonder stablet ovenpaa hverandre, saa vilde de danne en Sojle paa 1250 Miles Højde; d. v. s. hvis Søjlen stod ved Skagen, og den — uden at knække — væltede lige mod Syd, saa vilde den øverste Tønde falde udfor Sydspidsen af Afrika. — Nedad Floden føres Tømmerflaaderne til Verdens største Savmøller. I Aaret 1898 produceredes der ikke mindre end 471,000,000 Fod Tømmer — over 15,400 Mile — saa meget som Jorden rundt næsten tre Gange!

De anførte Kendsgerninger maa være tilstrækkelige til at retfærdiggøre, at Svenskeren betegnede Minneapolis som den *førhoppningsfulla framtidsstad.*

Den før citerede svenske Forfatter skriver, at Betegnelsen »Kyrkornas Stad«, som Brooklyn i mange Aar har haft Æren af at indehave, i fuldere Maal kunde tilkomme Minneapolis. Ved Aarhundredskiftet havde den 185 Kirker. Naar jeg bemærker, af 47 af disse Kirker var skandinaviske, saa vil det forstaas, at Skandinaverne udgjorde en væsentlig Del af Byens Befolkning.

Iblandt Ikke-Skandinaverne var Katholikker, Baptister og Methodister de fleste. For Skandinavernes Vedkommende var Lutheranerne i stort Flertal. De svensk-lutherske Kirker tilhørte, saa vidt jeg ved, eet og samme Samfund: Augustanasynoden; den største af dem havde Siddepladser til 3000 Mennesker. Anderledes var det blandt de norsk-lutherske; deres Kirker delte sig mellem tre forskellige Samfund: »Den forenede norske Kirke«, »Den norske Synode« og »Hauges Synode«. De to førstnævnte Samfund havde hvert sin Præsteskole i Minneapolis: »Augsborg Seminarium« og Præsteskolen i Robbinsdale.

Der var to danske Kirker i Minneapolis: »Den dansk-evgl.-lutherske St. Peters Kirke«, tilhørende »Den danske Kirke«, og »Den dansk-evgl.-lutherske Immanuels Kirke«, tilhørende »De Udtraadte« eller — officielt — »Det dansk-evgl.-lutherske Kirkesamfund«. Men for at Læserne herhjemme skal kunne orientere sig i alle disse Benævnelser, bliver det nok nødvendigt at omtale Samfundsdannelsen i et Par særskilte Kapitler.

Der fandtes sidst i Treserne henved 35,000 indvandrede Danske i de nordamerikanske Fristater. De havde indtil da levet uden nogen Forbindelse med Moderkirken. Men efter at der havde lydt det ene »Kom over og hjælp os!« efter det andet, dannede der sig paa et Møde i Odense 1869 et Udvalg, kaldet »Udvalget for at fremme Evangeliets Forkyndelse blandt Danske i Amerika«. Udvalget kom til at

bestaa af følgende Mænd: Præsterne Dr. L. Helveg, Johs. Møller, Johs. Clausen og G. Strøm samt Kammerraad Plesner.

Dette Udvalg udsendte i 1871 tre Mænd, nemlig Pastor

De fire første Præster i »Den danske Kirke».
A. S. Nielsen. Thomsen. Dan. R. Andersen.

Grove-Rasmussen, Lægprædikant A. S. Nielsen og Missionselev R. Andersen.

Grove-Rasmussen opsøgte danske Kredse i Wisconsin, Iowa og Nebraska, men — fortæller Pastor Kjølhede — blev herude i »det vilde Vest« greben af Hjemve og skyndte sig tilbage til Fædrelandet. Efter sin Hjemkomst gav han i »Nordisk Maanedsskrift« en længere Meddelelse om sin Rejse.

A. S. Nielsen rejste til Cedar Falls, Iowa, hvor der var en dansk Menighed, som nu og da fik Betjening af en dansk Præst, C. L. Clausen, fra St. Ansgar, Ia. Samme C. L. Clausen, en Ærøbo, var kommen til Amerika i 1843 og havde sluttet sig til et norsk Samfund, »Den norsk-danske Kon-

ference«. Han billigede, at Menigheden i Cedar Falls kaldede Nielsen til Præst. Kaldsbrevet blev udstedt d. 10de Juli 1871, og i November s. A. blev Nielsen ordineret af C. L. Clausen.

Uden Udvalgets Medvirken var der kommen to andre Mænd frem paa Arbejdsmarken: N. Thomsen, der havde været Missionær i Indien, og Adam Dan, som kom fra Jerusalem. Førstnævnte modtog Kald fra en dansk Kreds i Indianapolis, Ind.; sidstnævnte blev Præst i Racine, Wis., efter at han var bleven ordineret af Pastor Müller-Eggen, Næstformand i »Den dansk-norske Konference«.

Disse tre, A. S. Nielsen, N. Thomsen og Adam Dan, blev saaledes de første Præster i den egentlige danske Kirke i Amerika. I Begyndelsen vidste de ikke noget af hverandre at sige. Først næste Aar, i Juni 1872, mødtes de i Waupaca, Wis. Førnævnte Missionselev R. Andersen havde modtaget Kald fra en dansk Menighed der paa Stedet, og han blev nu ordineret af A. S. Nielsen. — Nielsen blev straks af sine unge Medarbejdere hædret med Navnet »gamle Nielsen«, og saaledes benævnedes han fremdeles af alle Samfundets Præster.

De tre af de nævnte Præster tilligemed nogle Lægfolk samledes i September 72 i Neenah, Wis., og vedtog der at danne et Samfund. »Kirkelig Missionsforening« kaldte de Samfundet, og de vedtog at udgive et Samfundsblad: »Kirkelig Samler«.

Der blev vedtaget en Udtalelse angaaende det nye Samfund. Den lyder — i Uddrag — saaledes:

> »Kirkelig Missionsforening« .... er grundet paa den hellige almindelige Kirkes Daabspagt og hellige Skrift som Guds Ord til Menigheden og vil staa i fuld Overensstemmelse med vor danske lutherske Moderkirkes Bekendelsesskrifter. Dens Formaal vil være at samle vore Landsmænd, som savner men ønsker Guds Ords Forkyndelse iblandt sig, til Menigheder og skaffe dem aandelig Betjening med Ordet og Sakramenterne. Hos dem, som sover

i Synden, vil Missionen søge ved en levende Forkyndelse af Evangeliet at vække Livet og Sansen for Guds Rige samt efter den Naade, vor Herre giver, af al Magt modarbejde Vantroens, Sekters og Sværmeres Opkomst og Indflydelse og om muligt bringe de forvildede tilbage til Faderhuset, hvorfra de er udgangne . . . .

To Gange om Aaret afholdes paa forskellige Steder i Landet større Missionsmøder, hvor da altid een eller flere af Missionens Præster vil prædike. Det ene af disse Møder er Aarsmøde, hvor Styrelsen samles med Missionens Udsendinge, og Regnskaberne efterses . . . .

Det er vor Hensigt at sætte os i den inderligste Forbindelse med Menigheden i vort kære Fædreland og gøre, hvad vi formaar, for at faa troende Mænd sendt herover som Præster iblandt vore Landsmænd.

Endvidere ønsker vi at udgive et Blad, hvis nærmeste og særlige Maal vil blive kristelig og folkelig Oplysning og Opbyggelse paa Troens Grund.

Foreningen vil ved Guds Naade kun bestaa af Medlemmer, der bygger deres Tro paa Kirkens Grundvold, som er Klippen Kristus, søgende Livet i hans Indstiftelser og Lyset i det profetiske og apostoliske Ord, som i den hellige Skrift er os overleveret . . . . Vort Blad skal ikke være Organ for noget særligt Parti indenfor Kirken og endnu mindre en Tumleplads for de forskellige Partiers stridslystne Aander, der »over Tvistighederne om den falskelig saakaldte Kundskab tager fejl angaaende Troen«; men vi vil helt og holdent tilhøre den gamle lutherske Kirkeafdeling og trøstig følge den Oplysning, som vor Herre gav Morten Luther Naade til at vise sin Kirke, og som hans levende Efterfølgere ogsaa i vort Fædrelands Menighed bærer frem i Aand og Sandhed, ikke som deres eget, men som den Aands, der tager af vor Herres Jesu Liv og Lys og ved det udødelige Sandheds Ord levende opholder det i Daaben genfødte Gudsfolk i det evige Liv.

Og hermed anbefaler vi vor Gerning til vor Guds Naade

og Styrelse og til Menighedens Kærlighed og Forbønner. Vor Herre holde os paa det jævne og i det rette Spor!«

Den af de fire Præster, der ikke deltog i Neenahmødet, var A. S. Nielsen. Havde Nielsen været til Stede, vilde det nye Samfunds Opraab sandsynligvis have faaet en noget anden Form — mere kortfattet og mindre docerende.

De to norske Samfund, Synoden og Konferencen, der havde faaet en Del Tilslutning af Danske, saa ikke med venlige Øjne paa det nye Samfund. De kaldte alle Stifterne for renlivede Grundtvigianere og stemplede dem som »falske og sjælefordærvende Lærere«.

Men fra dansk Side fandt »Missionsforeningen« god Tilslutning. Udvalget herhjemme støttede den kraftigt og udsendte efterhaanden flere nye Arbejdere. Allerede i 1873 udsendtes den første universitetsuddannede Præst, J. A. Heiberg, der var »forsynet med en Del Salmebøger og en Tæreskilling for den første Tid«; han virkede i Chicago indtil 1879.

I Slutningen af 1875 havde Samfundet 12 Præster og 40 Menigheder og Prædikepladser.

Paa et Møde i Racine, Wis., i Juni 1874 var Navnet »Kirkelig Missionsforening« bleven forandret til »Den danske evangelisk-lutherske Kirke i Amerika«, det Navn, Samfundet bærer den Dag i Dag — i daglig Tale forkortet til »Den danske Kirke«.

Medens Samfundet saaledes udviklede sig med forholdsvis hurtigt Tempo, meldte der sig adskillige Gøremaal, som efterhaanden krævede Handling. Blandt disse var Skolesagen i forreste Række. I de fleste Menigheder blev der holdt Søndagsskole, mange Steder tillige Lørdagsskole, og enkelte Menigheder, som havde tilstrækkelig Ydeevne i pekuniær Henseende, opretholdt en dansk Hverdagsskole. — Der oprettedes nogle Højskoler for dansk Ungdom; Elk Horn var den første; senere kom Ashland, Danebod og Nysted. Disse Skoler blev ganske vist ikke drevet for Samfundets eller nogen enkelt Menigheds Regning; men »Den

danske Kirke« støttede dem paa forskellig Maade. — Præsteskolen i West Denmark er omtalt i det foregaaende. — Samfundet havde to Børnehjem, eet i Chicago og eet i Perth Amboy (senere er der oprettet flere). — I nogle Byer var der danske Ungdomshjem, som virkede i nær Forstaaelse med den lokale Menighed. — »Kirkelig Samler« var Samfundets Blad. Et større, alsidigt Blad, »Dannevirke«, udgivet af Sønderjyden M. Holst, Cedar Falls, Ia., var vel et privat Foretagende; men det arbejdede i Samklang med »Den danske Kirke« og holdtes af en stor Del af Samfundets Medlemmer.

Sluttelig skal det nævnes, at »Den danske Kirke« i Begyndelsen af Aaret 1894 havde 57 Præster, 120 Menigheder og en Mængde smaa Prædikepladser.

I Aaret 1870 dannedes der et Samfund: »Den norsk-danske, evangelisk-lutherske Konference« med Pastor C. L. Clausen som Formand. Dette Samfund tog — som Navnet antyder — Sigte paa at samle baade Norske og Danske, og det havde da ogsaa adskillige danske Menigheder. Den danske Del af Konferencen fik i Aaret 1877 sit eget Blad: »Dansk luthersk Kirkeblad«. De faa danske Præster, der stod i Konferencen, kom imidlertid til den Erkendelse, at de vilde have bedre Betingelser for at udføre et Arbejde blandt Danske, naar de dannede et selvstændigt dansk Samfund, end de havde som Led af et norsk Kirkesamfund. I Aaret 1884 vedtog de at træde ud af Konferencen. Herfra Navnet »De Udtraadte«.

»De Udtraadte« stod nu overfor Valget: at slutte sig til »Den danske Kirke« eller danne et selvstændigt Samfund. Det første blev forsøgt, men strandede paa Sætningen: »Bibelen er Guds Ord«. Anerkendelsen af denne Sætning stilledes som Betingelse fra »De Udtraadte«s Side, og da den anden Part ikke kunde imødekomme dem paa dette Punkt,

og de tilmed nærede nogen Frygt for »Grundvigianismen« i »Den danske Kirke«, opgav de Forsøget. Paa et Møde i Argo, Nebr., i September 1884, stiftede de da et selvstændigt Samfund: »Det danske evangelisk-lutherske Kirkesamfund i Amerika«. Pastor H. Hansen blev Samfundets første Formand, og Præsterne M. C. H. Rohe og A. Rasmussen valgtes til Redaktører af »Dansk luthersk Kirkeblad«.

Følgende Grundregler blev vedtaget:

»Dette Kirkesamfund tror, lærer og bekender i den hellige Skrift at have et troværdigt og fuldkomment Indbegreb af Guds Aabenbaring, os Mennesker til Frelse og Salighed. Derfor maa alt, hvad der udgives for sand apostolisk Kristendom, bedømmes efter Skriften som øverste Dommer. — Som et kort og sandt Udtryk for Guds Ords Hovedlærdomme fastholder og bekender vort Samfund sig til den danske Moderkirkes Bekendelsesskrifter: a) de gamle Symboler, det apostoliske, det nikænske og det athanasianske, b) den uforandrede augsburgske Konfession og c) Luthers lille Katekismus.«

Det nye Samfund bestod til en Begyndelse af ni Præster. Disses Virksomhed fordelte sig saaledes: fem Præstekald i Nebraska, eet i Kansas, eet i Iowa og to i Minnesota; Sjæleantallet i disse Menigheder var 14—1500 Mennesker, hvoraf mere end Halvparten var ukonfirmeret. Men Samfundet voksede hurtigt. Følgende Uddrag af Bogen »Danske i Amerika« vil give et sammentrængt Overblik:

»Foruden Arbejdet i Kirke, Skole og Mission, som Kirkesamfundets Menigheder, Præster og Lærere udførte, kan nævnes følgende Fællesvirksomheder:

»Dansk luth. Kirkeblad«, der begyndte at udgaa i August 1877, først som Maanedsblad, senere oftere; »Børnebladet«, der begyndte at udkomme i 1890, og »De Unges Blad i Amerika«, fra August 1896. Den 21. Oktober 1886 indviedes »Trinitatis Seminarium«, Blair, Nebr., som Præsteskole. I August 1895 begyndte Samfundet sit Børnehjem i Waupaca, Wis. 1893 oprettedes *Danish Lutheran Publishing House* med

Forretningslokale i Blair, Nebr. Et særegent Udvalg for Jødemissionen bestod i Samfundet i flere Aar; og i 1892 begyndte Kirkesamfundet en Mission blandt Indianerne i Indian Territory (Oklahoma)«.

Pastor Adam Dan.

I 1896 havde Samfundet 42 Præster og 57 Menigheder; Sjæleantal: 6143.

Vi vender nu tilbage til Minneapolis.

I Marts 1884 stiftedes den danske St. Peters Menighed, og Adam Dan blev dens Præst fra Oktober s. A.

Pastor Dan var en vidtberejst Mand. Han havde som ganske ung været i Svejts, Ægypten og det hellige Land. Han havde været Præst i Racine, Wis., og i det fjærne Vesten: Salinas, Cal. Han var Digter, har skrevet flere Fortællinger og mange smukke Sange; desuden en større Bog: »Kanaan«. Een af hans Sange aftrykkes her:

Hilsen til Moder.

Saa langt, saa langt rækker Tanken frem,
til gamle Mor og mit Barndomshjem!
Jeg ser de Enge ved Søens Bred
og Bøgeskoven paa Klinten med.
Og Hjertet svulmer, og Øjet blinker —
i Stolen sidder du jo og vinker!
Jeg sender, Moder, min Hilsen frem.
Den gælder dig og mit Barndomshjem!

O, jeg gad lege endnu engang,
hvor mellem Blomster som Barn jeg sprang!
O, jeg gad sidde, hvor tit jeg sad,
i Skovens Skygge, bag Busk og Blad!
Og jeg gad vandre ved Søen ene
og samle Skaller og Perlestene!
Jeg sender, Moder, osv.

O, jeg gad kysse dig paa din Mund
og sidde hos dig en Aftenstund,
naar Søen sagte mod Klinten slaar,
og Sommertaagen paa Engen staar,
og Frøer kvækker i Mosekæret,
mens Kirken lyser i Stjærneskæret.

Imellem os er det dybe Hav;
men over Dybet en Bro os gav
den Gud, som styrer hver Stjærnes Vej,
men mindste Skabnings dog glemmer ej.
Og over Broen de fremad skride,
de stille Bønner ved Mindets Side.

Naar Hjertet ængstes for Tidens Kaar,
og Sukket stiger for svundne Vaar,
mens Stormen suser og truer barsk,
jeg vorder atter saa sjælekarsk,
hver Gang jeg hen over Broen træder
og møder Mindet i Barneklæder.

Fuldtit jeg vandrer ad kendte Vej —
den ældes aldrig, den glemmes ej!
Og naar jeg sidder i Børnelag,
i Skumringstiden om Vinterdag,
da drysser Mindet sit Guld i Stuen
til Barnejubel i Arneluen.

Gud signe dig i din Aftenstund!
Jeg trykker Kys paa din gamle Mund!
Jeg løfter op mine kære Smaa,
at de maa skønne og ret forstaa,
de fjærnt bag Havet, i Danmark, have
en Bedstemoder, vor Herres Gave.
Vi sender alle vor Hilsen frem,
den gælder dig og det kære Hjem!

Det lykkedes Pastor Dan at faa bygget en Kirke, endda en smuk, stilfuld lille Kirke. Men det lykkedes ham ikke at holde den engang stiftede Menighed samlet. En ret følelig Udvandring skete der i 1888, da »De Udtraadte« dannede en Menighed i Byen: den dansk-lutherske Immanuels Menighed. Og det var, som det i tiltagende Grad kom til at skorte paa Forstaaelse mellem den tilbageblivende Del og dens Præst. Der maatte ske en Forandring!

Der havde blandt den næsten opløste Menigheds Medlemmer været nogen Tvivl om, hvorvidt de turde kalde nogen ny Præst — saa faa var de. Havde jeg vidst, hvorledes Sagerne stod, saa vilde jeg maaske ikke have vovet at tage imod Kald fra St. Peters Menighed.

Det var en meget lille Forsamling, der var mødt frem for at høre min Tiltrædelsesprædiken. Men jeg skønnede snart, at det var en trofast lille Forsamling. De faa Familier (og nogle Unge), der i levende Forstand sluttede sig om Menigheden, saa slet ikke mistrøstigt paa Stillingen. De troede paa, at Menigheden nok skulde arbejde sig op igen, og hver af dem ydede sin villige Hjælp til Genopbyggelsen. Kirkebesøget tiltog da ogsaa lidt efter lidt, ihvorvel der aldrig blev nogen stor Forsamling ud af det. Det naaede dertil, at der paa almindelige Søndage kunde møde fra 60 til 100 Mennesker, paa Højtidsdage nogle flere.

St. Peters Kirke indvendig.

Vi havde en udmærket Kirkesang. En Dame af Menigheden spillede Orgelet, og hun var saa interesseret i Arbejdet, at hun samlede et lille Kor om sig og indøvede Melodierne. Og hele Menigheden deltog i Sangen med Liv og Fylde.

I Forhold til Antallet af kirkeinteresserede Mennesker blandt Danskerne i Minneapolis var der egentlig ikke Betingelse for to Menigheder. Een dansk-luthersk Menighed kunde have ført en levekraftig Tilværelse, og St. Peters Kirke vilde med Hensyn til Størrelse netop have været passende for en saadan. Lidt usund Konkurrence kunde der let blive mellem de to Menigheder, hvis Medlemmer ofte boede Dør ved Dør i Byens Sydside. Det skal dog siges, at vi, der var Præster for de to Menigheder, stedse stod i et venskabeligt Forhold til hinanden og stundom rakte hinanden en hjælpende Haand.

Det kom mig i høj Grad til Gode, at jeg var Skolemester baade af Profession og af Hjerte. Børneskolen blev — foruden det, den var for Børnene — et Led i Kirkearbejdet. Følgende kan tjene som Eksempel.

En tolv Aars Pige — Anna hed hun — blev Elev i min Ferieskole. Hun kunde ikke læse eller skrive Dansk, men var ualmindelig flink i Engelsk og andre Skolefag. Det morede hende, at hun kunde klare den danske ABC i Løbet af en halv Snes Dage. Hun gik videre, lærte baade at læse og skrive, og saa kært blev det danske Skolearbejde hende, at hun ogsaa lod sig indmelde i Søndagsskolen. Hun fik sine Forældre overtalt til at gaa med; der var Søndagsskole i Kirken lige før Gudstjenesten; og de forblev da paa deres Pladser og tog Gudstjenesten med. De blev efterhaanden stadige Kirkegængere, gik ind i Menigheden og har hele Tiden siden været blandt Menighedens mest trofaste Medlemmer.

St. Peters Menigheds Søndagsskole.

Det sidste Aar, jeg betjente Menigheden, var Interessen bleven saa stærk, at vi kunde leje et stort Lokale med Skolemateriel og holde Hverdagsskole i Ferien med en fast Hjælpelærer. En Student Tarpgaard — senere Præst i »Den danske Kirke« — hjalp mig at holde Skole. Forældrene betalte et lille Skolekontingent, og saa skiftedes de til at give Hjælpelæreren Kost og Logis.

Baade Ferieskolen og Søndagsskolen havde 70 Elever.

Et morsomt Træk fra Skolen: En lille Søster til føromtalte Anna havde en amerikansk Veninde. De to var uadskillelige, og da lille Hedevig mødte med sin ABC, fulgte Veninden med; inden Ferieskolen var sluttet, læste hun lige saa pænt Dansk som noget Barn af danske Forældre.

Mit Skolearbejde gav Anledning til, at jeg et Par Gange blev Genstand for et saakaldt *surprise-party*. Den første Gang blev det en virkelig Overraskelse, da jeg slet ikke kunde ane, hvad der var i Gære. Som jeg en Aften sad ved mit Skrivebord, blev der ringet paa Dørklokken. Min Kone lukkede op, og jeg kunde høre, at der kom nogen — ikke een eller to eller ti, men en hel Skare af Mennesker. Jeg skyndte mig ned for at se, om det var Ven eller Fjende, og erfarede da, at de ubudne Gæster var allesammen gode Bekendte. De havde venskabeligst taget Køkkenet i Besiddelse og forment min Kone Adgang, og det varede ikke længe, førend alle Bordene i Spisestue og Dagligstue var dækkede og bugnede med Frugt og Bjærge af lækre Kager, hvorefter der blev budt paa Chokolade, Kaffe etc., etc. Under Nydelsen af disse dejlige Ting tog en af Gæsterne Ordet og sagde, at man følte Trang til at vise mig en Paaskønnelse, fordi jeg havde samlet Menighedens Børn til dansk Skole: man bragte herved en beskeden Gave som Tak for dette gode Arbejde og bad mig om at fortsætte det ad Aare — til Gavn og Glæde for Børn og Forældre. — Efter et Par Timers Samvær med Taler, Samtale og Sang sluttede denne hyggelige Aften.

Forøvrigt var der over hele Samfundet Forstaaelse af, at

Skolen maatte være et Led i Kirkens Arbejde. Paa et Aarsmøde blev der valgt en Skolekomité, og man viste mig den Tillid at indvælge mig som Medlem. Jeg foretog bl. a. et Par længere Rundrejser for at tale Børneskolens Sag i en Del af Samfundets Menigheder.

Ungdomsarbejdet hørte i væsentlig Grad med til en Præsts Gerning i de større Byer. Til Minneapolis kom der dansk Ungdom ude fra det umaadeligt store Opland, og en Del kom der direkte fra Danmark. De unge Karle kunde om Sommeren faa vellønnet Arbejde paa Savmøllerne, medens de om Vinteren kunde tage ud i Skovene mod Nord og tjene en god Løn med at fælde Træer og befordre Stammerne hen til Floderne. For danske Piger var der altid Plads i amerikanske Herskabshuse. Ofte skete der Henvendelse til mig med Anmodning om at skaffe dansk Pigehjælp. »Vi ved, de er gode, naar de hører til Deres Menighed«, var det almindelige Omkvæd blandt Fruerne.

Da de Unge, især Pigerne, ikke kunde komme i Kirke om Formiddagen, holdt jeg to Gudstjenester hver Søndag, om Aftenen med særligt Henblik paa Ungdommen. Desuden holdt jeg gerne et Ungdomsmøde en Aften midt i Ugen.

Mange af de unge Piger ude fra Landmenighederne søgte til Præstehjemmet. Min Kone hjalp dem med Raad og Daad. De gik ud og ind hos hende som hos en Moder og betroede hende ofte deres lønligste Sorger og Glæder.

Arbejdet iblandt og for Ungdommen gav mange Glæder og — en Del Sorger. Ungdomsfriskheden og Ungdomsglæden har noget saa dejligt smittende ved sig og hjælper én selv til at holde sig ung og glad.

En højst uhyggelig Affære oplevede jeg engang i vor Ungdomskreds. Det var en gammel Ungpige. Hun var stadig Kirkegænger, ærlig og oprigtig i sit Trosforhold, men

noget sværmerisk og eksentrisk. En Aften kom hun op til mig for at præsentere sin Forlovede, en dansk Mand, som jeg godt kendte, og samtidig fortalte hun, at de tilsammen havde været i en methodistisk Forsamling, hvor det var saa himmelsk dejligt at være; hun var meget »højt oppe«, og hendes Kavaler spillede med, som om han var lige saa højt oppe. Det var imidlertid kommet mig for Øre, at samme Kavaler havde Kone og Børn hjemme i Danmark, og Omstændighederne tvang mig til at rykke frem med dette Forlydende. Skønt Manden kraftigt dementerede Forlydendet, mente jeg at kunne læse i hans Ansigt, at det havde sin Rigtighed; Pigen tog derimod hans Benægtelse for fuld Sandhed. Af Frygt for at skulle blive stillet overfor den forfærdelige Ting: at ægtevi dette Par, skyndte jeg mig at sende en Forespørgsel til vedkommende Mands Hjemsted og fik da ogsaa omgaaende den Meddelelse, at Manden havde været gift to Gange, at han havde haft Børn i begge Ægteskaber, og at han havde forladt sin sidste Hustru, der endnu levede og boede i deres tidligere Fælleshjem. Jeg tøvede ikke med at opsøge Manden for at tale med ham og afværge det paatænkte Giftermaal, men kom et Par Dage for sent: Parret var gift; de var bleven viet af en Methodistpræst.

Manden græd som et fortvivlet Menneske, og denne Gang spillede han ikke Komedie; han græd af Frygt for, hvad der nu kunde ske. Han vidste, at han var hjemfalden til Tugthusstraf. Jeg sagde ham, at jeg ikke fandt Anledning til at være Angiver; men jeg bad ham om at fortælle hele Sandheden til den Kvinde, han havde giftet sig med, og formanede ham til at angre sin forfærdelige Synd og bede om Tilgivelse hos Gud i Himlen. — Muligvis vil én og anden Læser bebrejde mig, at jeg ikke paalagde ham at melde sig til Øvrigheden og tage sin Straf. Jeg lod være med det af Hensyn til den Kvinde, der nu — i god Tro — var bleven hans Hustru.

Et Aars Tid efter blev han angreben af Tyfus og døde. Kort før hans Død havde Konen født et Barn.

Den stakkels bedragne Kvinde var under sine forfærdelige Oplevelser kommen ned fra sin overspændte Himmelflugt, men havde bevaret sin oprigtige, enfoldige Gudsfrygt. Hun kom nu for at spørge mig, hvad hun skulde gøre. Manden havde, som jeg bad ham, fortalt hende alt, og hun vilde forholde sig overfor hans Hustru og Børn i Danmark, som jeg fandt det ret for Gud og Mennesker — hun var sikker paa, at jeg vilde raade hende til at gøre det rigtige.

Medens hun fik deres Ting realiseret, satte jeg mig i Forbindelse med hans Paarørende herhjemme og modtog fra dem en retslig gyldig Fuldmagt til at handle paa deres Vegne samt en venlig Anmodning om at varetage deres Interesser paa bedste Maade.

Den Smule Formue, der blev ud af det, var egentlig ikke mere, end at min Klient i Amerika kunde tilkomme det hele som en rimelig Arbejdsløn for den Tid, hun havde ofret sig for den Afdøde. Paa den anden Side var Forbindelsen i Amerika jo et ugyldigt Ægteskab, saa at Kone og Børn herhjemme maatte betragtes som de retmæssige Arvinger. Jeg foreslog da, at vi overlod en Femtedel af den lille Formue til dem herhjemme. Det Beløb sendte jeg til det juridiske Mellemled, gamle Herredsfuldmægtig Warthoe i Brædstrup. Han fordelte Pengene til rette vedkommende og sendte mig en venlig Takskrivelse med den Slutningsbemærkning: »Det glæder mig, at der dog findes Mennesker, der gør det Gode for det Godes egen Skyld«.

Der var ingen faste Annekser knyttet til mit Embede i Minneapolis. Jeg kunde nu og da besøge Smaakredse af Danske paa forskellige Steder, bl. a. Hudson, Wis., Stillwater, Northfield og Hutchinson, Minn. Det kunde være meget taknemmeligt saaledes at komme ud til Landsmænd,

som sad ene og afsondrede. Engang, da jeg var nede i Northfield, havde nogle faa Danske i Byen og Omegnen lejet en Kirke, hvor vi holdt Gudstjeneste med Altergang. Om Eftermiddagen samledes de samme Mennesker, og de kom igen om Aftenen — for at *høre*. Først efter at vi havde sagt hverandre Godnat, og jeg skulde gaa til Hvile, følte jeg, at jeg var nær ved at synke sammen af Træthed. Men det havde været en dejlig Dag!

Paa Aarsmødet 1891 blev jeg valgt til Medredaktør af Samfundets Blad: »Kirkelig Samler«, medens Pastor Kjølhede, Lindsay, Nebr., var Redaktør. Medredaktørens Opgave var væsentligst at være Kasserer. Da der var en forholdsvis stor Mængde Restancer fra tidligere Aar, maatte jeg udsende en hel Del »Rykkere« og kom derved i Korrespondance med mange Mennesker, lige fra Oregon til Florida. Det havde jeg megen Glæde af. Jeg kom i Forbindelse med Folk, som boede ude i Udkanterne, og for hvem det var en hel Opmuntring at se et originalt dansk Pennestrøg. Selvfølgelig kunde det ogsaa ske, at min »venlige« Henvendelse blev honoreret med et mindre venligt Svar.

Resultatet blev fint. Jeg overtog Kassen med Gæld og afleverede den paa næste Aarsmøde med et lille Overskud.

Det var formentlig denne heldige Præstation som Medredaktør, der foraarsagede, at jeg blev sat op paa Redaktørstolen for det næste Aar. Pastor Kjølhede, der i mange Aar havde redigeret Bladet, var bleven træt og anbefalede mig meget stærkt som sin Afloser. Det skulde han sikkert ikke have gjort. Dels kom der et for Samfundet svært og uroligt Aar, og dels magtede jeg Opgaven daarligt. Jeg havde kun liden Erfaring. Jeg manglede den Modenhed og Besindighed, som Stillingen krævede, og jeg havde absolut ikke Talent som Journalist. Jeg sagde mig fra Bestillingen efter et Aars Forløb, og Hvervet blev overdraget til Pastor

P. Gøtke, Manistee, Mich., der havde været min Medredaktør.

I Foraaret 1893 modtog jeg Skrivelse med Kaldsbrev fra den danske Emaus Menighed, Racine, Wis. — dens gamle Præst, Julius Dahlstrøm, havde trukket sig tilbage paa Grund af Alderdom. Menigheden i Racine var paa den Tid den største Menighed i hele Samfundet. At tage imod Kald fra den vilde for mig betyde mere end en Fordobling af Indtægter, og — ærligt talt — var Indtægterne i Minneapolis temmelig smaa — Menighedens Ydeevne var saa ringe.

Vel er Livet saaledes indrettet, at man er nødt til at skænke det økonomiske Spørgsmaal en betydelig Opmærksomhed; men der kan foreligge Omstændigheder, som skyder andre Hensyn i Forgrunden, og saadanne Omstændigheder forelaa der for mig. Jeg vilde nødig forlade Minneapolis paa dette Tidspunkt; jeg havde knapt virket der i to Aar. Desuden havde jeg en Anelse om, at jeg inden ret længe maatte rejse hjem til Danmark — jeg led af Hjemve. Og endelig var jeg bange for, at jeg ikke vilde kunne opfylde de Forventninger, som Emaus Menighed stillede til mig; jeg havde kun været der i Kredsen een Gang, og da talte jeg over et Skolespørgsmaal.

Resultatet blev, at jeg maatte takke for Tilliden og meddele, at jeg ikke kunde modtage Kaldet.

Henad Efteraaret gennemgik jeg en alvorlig Sygdom, som tog stærkt paa mine Kræfter. Jeg mærkede nogen Træthed og erfarede, at jeg ikke kunde holde ud at tale saa ofte, som jeg plejede. Dels følte jeg mig legemlig træt, og dels kunde jeg ikke frigøre mig for den Tanke, at jeg blev mat i aandelig Henseende. Dertil kom, at min Hustrus Kræfter heller ikke vilde slaa til. Hun havde ofret sig for de mange Mennesker, der kom i vort Hjem, særlig de Unge. Hun elskede sine mange »Børn« blandt de unge Piger og glemte

sig selv, som det ofte er Tilfældet med en god Moder. Formentlig taalte hun heller ikke det tørre Fastlandsklima.

Disse Forhold — min Hjemve iberegnet — medførte, at vi besluttede at bryde op og vende tilbage til Fædrelandet. Paa et Menighedsmøde ved Nytaarstid 1894 sagde jeg min Gerning op og meddelte, at vi vilde rejse, naar jeg havde holdt Konfirmation med mit sidste Konfirmandhold. Jeg ved ikke, hvem der var mest bedrøvet: mine Menighedsfolk eller jeg selv.

I Slutningen af April Maaned skulde vi forlade Minneapolis. Venner i og udenfor Menigheden indbød os til en Afskedsfest paa *Dania Hall*. De overrakte mig en Mindegave, et Guldur med Kæde, og viste os i det hele taget deres Hengivenhed paa den kærligste Maade.

Til Afskedsprædiken valgte jeg den samme Tekst, som jeg havde prædiket over paa min Ordinationsdag, nemlig Peters Fiskedræt. Da Gudstjenesten var helt sluttet, var det, som om Folk endnu ikke var færdige til at forlade Kirken. Førend vi brød op, sang vi:

»Herrens Venner ingen Sinde
mødes skal for sidste Gang«.

En Mandag Eftermiddag forlod vi Minneapolis. Mange Venner var kommen ned paa Banegaarden for at sige os det sidste Farvel. Med Favnen fuld og Smaakurve fulde af levende Roser steg vi ind i Toget.

Et rigt og skønt Afsnit af vort Liv var kommen til sin Afslutning.

TO AARSMØDER

Det er i det foregaaende fortalt, at der paa Aarsmødet i Racine 1887 skete en Spaltning, hvis Følger let kunde blive skæbnesvangre. Dengang var det »Dansk Folkesamfund«, som var Stridsemnet; men det var at befrygte, at andre Spørgsmaal kunde dukke op, som vilde fortsætte Spaltningen og true med fuldstændig Deling af Kirkesamfundet. De to Aarsmøder, som »Den danske Kirke« afholdt henholdsvis i 1891 og i 1892, fik den Opgave at behandle et saadant nyt opdukkende Spørgsmaal, nemlig Præsteskolesagen. Da jeg selv var Deltager, Øjen- og Ørenvidne, ved disse to Aarsmøder, mener jeg at have nogen Betingelse for at kunne fortælle, hvad der foregik, og idet jeg drister mig til at udarbejde en Beretning herom, skal jeg af yderste Evne bestræbe mig for at være retfærdig og upartisk.

Aarsmødet i Clinton 1891.

Under min Omtale af West Denmark bemærkede jeg, at de to Præsteskolelærere, Helveg og Vig, arbejdede sammen i »god Harmoni«. Dette var maaske dog for meget sagt. Ordet »Harmoni« burde nok ombyttes med »Fred og god Forstaaelse«. De gjorde hver for sig et udmærket og dygtigt Arbejde, og den ene greb ikke ind paa den andens Omraade. Begyndelsen var for saa vidt lovende og svarede til Aarsmødets Forudsætninger.

Men Forudsætningerne bristede desværre inden tre Aars Forløb. Det var *Retningsstriden*, der blussede op, repræsen-

teret ved de to Præsteskolelærere. Der forelaa en Erklæring til Aarsmødet, gaaende ud paa, at de ikke kunde fortsætte deres Samarbejde længere — de »havde det ikke godt sammen«, som Pastor Anker udtrykte sig.

Aarsmødet maatte altsaa handle. Og da det var nogle af Samfundets mest betydelige Mænd, der var de uenige Parter, saa blev Følgen, at de fleste af Mødets Deltagere tog Parti med den ene eller den anden Side af Stridens Førere. De fleste af de grundtvigsk sindede Præster og Delegater sluttede Kreds om F. L. Grundtvig og Helveg, medens Indre Missions Tilhængere fulgte Vig og Anker.

Egentlig var der noget mærkeligt i det sidste Forhold.

Vig repræsenterede i virkelig Forstand ikke Indre Mission, men snarere »Den norske Synode«. Han var *Lærens* Mand, der kæmpede som en Løve for den »rene Lutherdom« — noget af en theologisk Kamphane, hvilket bl. a. havde givet sig Udslag i mangen varm Holmgang med Adventisterne. Jeg tror, han følte sig ret i sit Element, naar han stod midt i en Lærestrid. Jeg ser ham endnu, som han kom opad *Elm Street* med den augsburgske Konfession under Armen — med Ild i Øjet — sigende: »Jeg skal lære de Svende, hvad der er luthersk Theologi!« — Det var formentlig hans stærke Fremhæven af Sætningen: »Bibelen er Guds Ord«, der gjorde ham til Høvding paa Indre Missions Side.

Og saa Kr. Anker, denne udmærkede Ungdomslærer. Han var nærmest Gammelgrundtvigianer af Vilhelm Birkedals Slags. Men han og F. L. Grundtvig kunde ikke være i Stue sammen — jeg ved ikke, hvad der havde været dem imellem. Og saa kom han til at staa paa Indre Missions Side.

En ængstelig Spænding prægede Clintonmødet lige fra Begyndelsen, og det blev rigt paa bevægede, dramatiske Optrin.

Den første Dag blev der nedsat en Komité paa fem Mand, som skulde tage Præsteskolesagen op til Overvejelse og, saa snart det lod sig gøre, fremkomme med en Betænkning til Mødet.

Indtil denne Betænkning forelaa, forløb Aarsmødet med Behandling af løbende Sager. Om Aftenen holdtes der en Prædiken eller et Foredrag. Een Aften talte Helveg. Han holdt et Foredrag over Forsoningslæren. Under lydløs Stilhed talte han for en stor Forsamling og udviklede Otto Møllers Opfattelse af Forsoningen, selv dybt grebet af sit alvorlige Emne. — Men da Otto Møllers Forsoningslære jo ikke er ortodoks luthersk Theologi, skulde dette Foredrag selvfølgelig ikke tjene til at vække forsonlige Stemninger hos visse Folk, og det saa meget desto mindre, som Helveg ved Behandling af Stridsspørgsmaal gerne optraadte stærkt æggende overfor Modstanderne.

F. L. Grundtvig talte en Fredag Eftermiddag og oplæste under sin Tale følgende Digt:

Der bankes, der bankes paa Himmerigs Dør
med Bønner fra Vest og fra Øst!
Jeg kender de Bønner, — jeg hørte dem før,
det tit var mit Hjerte til Trøst.
Og Himmerigs Dør den aabnes paa Klem,
de Bønner skrider saa stille frem,
de gælder den danske Kirke.

De ruller, de ruller, de Bølger fra Dyb,
med Skumtop de vælter sig frem,
alt jublende rækker sig Tangskovens Kryb,
at gribe med Klo og med Klem;
de ruller mod Kirken i trange Kaar,
at knuse og splitte de vel forstaar,
— end stander den danske Kirke.

Det klinger, det klinger saa underligt mildt
fra Sky over Bølgernes Hær:
»Hvi bruser I Bølger saa højt og vildt?
Vor Herre den Kirke har kær!«

Hvor Bønner gik ind, der gaar Engle ud,
nu stander de her i lyse Skrud
at vogte den danske Kirke.

Og kan over Daabens den hellige Pagt
hverandre vi række vor Haand,
da tror jeg saa sikkert, at Englenes Vagt
vil lægge de Bølger i Baand;
i Frihed sig Muren vil hæve i Sky,
og sødt vil der tone en Lovsang ny
med Jubel fra danske Kirke!

Men vil vi ej taale hverandres Syn
— hos alle kun dunkelt og kort —
og rynker vi derfor i Vrede vort Bryn
og skyder hverandre bort,
da viger de Engle med Graad paa Kind,
da vælte de Bølger mod Mur sig ind,
da synker den danske Kirke.

De ruller, de ruller fra Hav som før,
de Bølger saa høje som Fjæld!
De banker, de banker paa Himmerigs Dør,
de Bønner fra Hjerternes Væld!
Hvor Bønner gik ind, der gaar Engle ud,
os venter de paa! — Vil vi smerte Gud
og svigte den danske Kirke?

Han sluttede sin Tale med at stille følgende Resolution til Afstemning:

»Vi, som tilhører de forskellige kirkelige Retninger i »Den danske ev. luth. Kirke i Amerika«, vedkender os hverandre som lutherske Kristne. Vi ønsker ærligt og trofast Samarbejde, trods alle Forskelligheder, og vil ikke ved Afstemning om Læren lægge noget til vor Kirkes Bekendelse.«

Efter nogle faa og korte Bemærkninger vedtog Mødet at »sove paa det« til den næste Dags Morgen, og da Resolutionen Lørdag Morgen sattes under Afstemning, blev den vedtaget med 71 Stemmer for — ingen imod.

At Resolutionen fra Grundtvigs og Helvegs Side var en Manøvre med det Maal for Øje: at neutralisere Vig, var der næsten ingen, der anede. Men den, Manøvren var rettet imod, han anede det — han var for klog til ikke at ane det. Da Helveg efter Afstemningen røbede sig ved at paatale, at Vig havde undladt at stemme, viste denne, at han var forberedt paa alle Eventualiteter: han afgav følgende Erklæring:

»Jeg ønsker herved paa given Foranledning at erklære, at naar jeg ikke tilstemte det af Pastor F. L. Grundtvig stillede Forslag, saa har det sin Grund deri, at jeg efter min Formening derved med det samme maatte erklære saadanne Udtryk som: »den hellige Skrift er ikke Guds Ord«, for luthersk Lære, hvilket bestemt strider imod min Samvittighed. Paa samme Tid erklærer jeg, at jeg ikke tør eller vil frakende nogen Kristen af den saakaldte grundtvigske Retning det lutherske Navn«.

Den Komité, der skulde tage Præsteskolesagen under Overvejelse, aflagde samme Lørdag Morgen sin Beretning, men med det Resultat, at der intet var opnaaet. Grundtvig foreslog da, at Mødet skulde opfordre Pastor Vig til at fratræde sin Stilling ved Præsteskolen. Ogsaa her viste Vig, at han havde gennemskuet sine Modstanderes Planer, og han levnede dem ikke Tid til at opnaa den tilsigtede Triumf. Han trak sit Papir op af Lommen og oplæste følgende:

»Da jeg ikke kan blive staaende i min Stilling som Lærer ved Præsteskolen uden at tilstemme Lærdomme, som jeg anser for baade ulutherske og ukristelige, nedlægger jeg herved denne min Stilling, idet jeg takker

Samfundet for den Tillid, det har vist mig ved at vælge mig til denne vigtige og ansvarsfulde Post«.

Pastor Helveg kom nu ogsaa frem med en Erklæring, idet han udtalte, at han, hvis Indre-Missions Tilhængere udtrykkelig krævede det, vilde fratræde sin Stilling som Lærer og Forstander ved Præsteskolen. Men forøvrigt vilde han foreslaa, at Aarsmødet opfordrede Udvalget i Danmark til at sende en Mand af Indre Missions Retning over til Præsteskolen som Andenlærer, og han (Helveg) vilde da være villig til at arbejde sammen med vedkommende og fortsætte som Forstander.

Der forhandledes nu for »lukkede Døre« Lørdag Aften og Natten til Søndag, men uden Resultat. Tilhængerne af Indre Mission holdt fast paa, at Helveg skulde fratræde og helt nye Folk træde til som Lærere ved Præsteskolen. Et sidste Forsøg gik ud paa at formaa baade Helveg og Vig til at fortsætte. Vig lod sig omsider overtale til at sige Ja; men Helveg turde og vilde ikke indlade sig paa at fortsætte sammen med Vig.

Om Søndagen lod Grundtvig Dannebrog vaje paa halv Stang mellem Kirken og Præsteboligen, og gamle Pastor Nielsen var i en saa nedtrykt Stemning, at han ikke kunde foretage en Ordination, der ellers skulde have fundet Sted under Søndagsgudstjenesten.

Om Mandagen forelaa der følgende — af fjorten Præster og femten Delegater — indgivne Krav til Aarsmødet:

»Da det er vor Overbevisning, at det bedst vil tjene til Fredens Bevarelse i Samfundet, at Pastor Helveg ikke staar som Lærer ved Samfundets Præsteskole, saa er det vort bestemte Ønske, at han vil holde ved sit Tilbud til Indre Missions Venner om at trække sig tilbage fra sin Gerning, saafremt disse mente, at dette bedst vilde tjene til Samfundets Vel. Og i Henhold til denne vor Betragtning af Stillingen er vi selvfølgelig imod, at der

skulde være Tale om paany at kalde Pastor Helveg som Lærer ved Præsteskolen«.

Dette Krav blev mødt med følgende — af 32 Delegater stillede — Forslag, som forlangtes sat til Afstemning uden Forhandling:

»Da vi Delegater ikke ønsker, at Pastor Helveg skal fratræde sin Gerning som Forstander ved vort Samfunds Præsteskole, anmoder vi dem, der har foranlediget hans Fratrædelse, om at tage deres Opfordring tilbage; men vi udtaler tillige, at vi intet har imod, at de paa en Medlærers Valg faar den Indflydelse, som de selv maatte ønske«.

46 stemte Ja, 5 Nej; 30 stemte ikke og 4 var fraværende.

Der blev nu gjort et lille Ophold, for at Indre Missions Tilhængere kunde overveje, hvad Svar de vilde give. Svaret blev:

»Vi fastholder vor Henstilling til Pastor Helveg om at fratræde som Lærer ved Præsteskolen«.

Dette Svar blev oplæst under en næsten uhyggelig Stilhed.

Helveg brast i Graad og hulkede højt: »I har frataget mig min Livsgerning!«

Han forlangte, at følgende Udtalelse skulde føres til Protokols:

»Jeg fastholder det Tilbud, jeg har givet dem, som tilhører Indre Missions Retning, at jeg vil fratræde, om de anser det for fornødent; men jeg vil tilføje: Hvad der er sket, tjener ikke til Fredens Bevarelse. Jeg kan ikke se, uden at dette er et Udslag af Hævnsyge«.

Som sidste Akt i dette sørgelige Drama stillede Delegat J. S. Faaborg følgende Forslag:

»Præsteskolen nedlægges efter første Skoleaars Udløb, og Samfundets Styrelse disponerer over Præsteskolens Bygninger og Inventarium paa Samfundets Vegne«.

Dette Forslag vedtoges med 45 Stemmer for — 23 imod.

Kort Tid efter Clintonmødet modtog jeg et strengt Brev fra Pastor Helveg. Han bebrejdede mig, at jeg var iblandt de tredive, som undlod at stemme for Delegaternes Forslag, og stemplede min Handlemaade som fejg og forræderisk. Selvfølgelig tilbageviste jeg hans Bebrejdelse som ubeføjet. Jeg tog den Stilling, som jeg ifølge min Overbevisning maatte tage. Jeg indsaa, at Sammenholdet i »Den danske Kirke« vilde briste, hvis man fortsatte med Helveg som Præsteskolelærer, og Vig blev fjærnet.

Ja, var Sammenholdet ikke bristet allerede? Hvorledes vilde det blive muligt at læge de Saar, der var slaaet paa Aarsmødet i Clinton? Vedtagelsen af Præsteskolens Nedlæggelse var jo kun noget negativt. Retningsstriden var ikke bragt ud af Verden — den ulmede med forøget Bitterhed. Den vilde formentlig blusse op igen ved det næste Aarsmøde.

Og heri laa der noget forfærdelig sørgeligt. De enkelte Menigheder kunde have fortsat deres Tilværelse uden Retningsstrid. Mangfoldige Gange havde en Menighed kaldet en Præst af Indre Missions Retning som Afløser efter en grundtvigsksindet Præst — og omvendt. Og der var ingen Skade sket derved! Menighedsarbejdet var gaaet sin gode, uforstyrrede Gang med Præster af forskellig Retning.

Det var Striden mellem Høvdingerne, som bragte Ufred blandt det menige Folk.

Aarsmødet i Waupaca 1892.

Udvalget i Danmark var bleven betænkeligt ved Tilstanden iblandt os. Udvalgets Formand, Provst I. A. Heiberg, blev derfor i Sommeren 92 sendt over til Amerika for at besøge en stor Del af vore Menigheder og se Forholdene med egne Øjne, og i Særdeleshed skulde han ved det kommende Aarsmøde forsøge, om han kunde bringe vor slingrende Samfundsskude paa ret og sikker Køl. Og det skal siges, at en mere habil Repræsentant kunde Udvalget ikke have sendt. Heiberg havde selv virket i Samfundet. Han var en dygtig Præst, et klart Hoved, og han elskede »Den danske Kirke«.

Provst I. A. Heiberg.

Aarsmødet blev afholdt i Waupaca, Wis., i Dagene fra 30. August til 5. September.

Den første Dag delte Mødet sig i to Hold, Præster for sig og Delegater for sig.

Som en Frugt af Præsternes Forhandling og som et Forsøg paa en Slags Udjævning af Retningsstriden blev der paa Mødets næste Dag fremlagt følgende Erklæring:

> »Vi undertegnede Præster erklærer herved, at vi ikke billiger, at Retningerne i Samfundet betegnes med Udtrykkene »Lutheranere« og »Grundtvigianere«, saaledes at disse stilles i Modsætning til hinanden«.

Denne Erklæring var underskrevet af otte ikke-grundtvigske Præster.

Provst Heiberg blev valgt til Mødets Ordstyrer — et saare vanskeligt Hverv!

Man gik straks over til at behandle Præsteskolesagen. Skolen havde i det forløbne Aar gaaet sin regelmæssige Gang. Men nu var den — i Henhold til Vedtagelsen paa Clintonmødet — ophørt at eksistere. Efter en Dags Forhandling vedtoges det at annullere Beslutningen fra Clinton og søge at fortsætte Skolen i West Denmark.

Den næste Dag tog man fat paa Valg af Forstander. Men her strandede det! Ingen kunde faa det fornødne Flertal. Derimod vedtog man et saalydende Forslag:

»Der vælges en Komité paa otte Medlemmer, som sammen med Provst Heiberg tager under Overvejelse at fremlægge et Forslag for Mødet med Hensyn til Valg af en Forstander for Præsteskolen«.

Desuden vedtoges det, at denne Komité skulde sammensættes af tre Præster (foruden Heiberg) og fem Delegater, og at Provst Heiberg og Delegat M. Rasmussen, Chicago, skulde udnævne Komiteen. Valget faldt paa Præsterne Grundtvig, Anker og P. Hansen samt Delegaterne P. Andersen, Menominee, Lamp, Racine, R. Hansen, Elk Horn, A. Ravnholdt, Chicago, og Carl Nielsen, Waupaca.

Det var en vanskelig Opgave, der var stillet denne Komité. Men den havde Lykken med sig. Den fik Helveg og Vig til at gaa ind paa at ville fortsætte som Lærere ved Præsteskolen paa den Betingelse, at der blev ansat en tredie Mand: Pastor P. Hansen — som en Slags Stødpude mellem de to. En ny Vanskelighed, der meldte sig, kom man ogsaa over: Helveg vilde ikke under nogen Betingelse tilbage til West Denmark. Saa vidt vides, var det Pastor Anker, der fik Ideen til Knudens Løsning. Han kaldte Pastor Grundtvig til Side, og de to enedes da om at yde hver sit Offer for Fredens Genoprettelse: Anker vilde nedlægge Elk Horn Højskole og stille den til Samfundets Raadighed, og Grundt-

Aarsmødet i Waupaca 1892.

vig vilde gøre sin Indflydelse gældende for at faa »Dansk Folkesamfund« opløst.

Det var et uforglemmeligt Øjeblik, da Provst Heiberg afgav følgende Indstilling fra Komiteen:

> »Præsterne Helveg, Vig og P. Hansen bedes om at overtage Gerningen ved Samfundets Præsteskole. Pastor Grundtvig foreslaar »Dansk Folkesamfund« i Amerika at opløse sig. Pastor Anker stiller Elk Horn Højskole til Raadighed, saa at den kan benyttes til Præsteskole.«

Mødet gav ikke blot sin Tilslutning derved, at 77 Deltagere rejste sig op; men næsten hele Forsamlingen græd af Glæde og Taknemmelighed over dette uventede og overraskende Udfald. Det var et af de store Øjeblikke, da enhver ser bort fra sit eget og giver sit Hjertes Tilslutning til en stor, fælles Sag. Jeg glemmer aldrig dette hjertegribende Optrin.

F. L. Grundtvig opfyldte straks sin Del af Forpligtelsen. Sammen med 24 andre Mænd indgav han følgende Udtalelse til Mødet:

> »Undertegnede Medlemmer af »Dansk Folkesamfund« udtaler, at vi for »Den danske Kirke«s Skyld vil foreslaa Opløsning af Organisationen her, medens vi udtaler som vort Haab, at »Den danske Kirke« vil nedsætte et Udvalg for den danske Folkesag i Amerika, som kan staa i Forbindelse med »Dansk Folkesamfund« i Danmark«.

De nylig valgte Præsteskolelærere, Samfundets Styrelse og Skoleraadet fik nu til Opgave at tilrettelægge hele Præsteskolesagen, og denne Skolekomité udarbejdede følgende Plan:

1. For Højskolen med omliggende Bygninger og tilhørende Inventarium betaler Samfundet Pastor Anker 3400 Dollars.
2. Der opføres tre Lærerboliger, hver til ca. 1000 Dollars.

Udgift til Køb af Skolen, Bygning af Lærerboliger m. m. afrundes til 7000 Dollars.

3. Anker ophører med sin Skole til 1. April; Helveg og P. Hansen flytter straks til Elk Horn; Vig til 1. Maj.
4. Lærernes Løn: fri Bolig og 800 Dollars til hver.
5. Menigheden i West Denmark faar Forkøbsret til den derværende Præsteskole.
6. Skolens Anliggender ordnes af Skoleraadet, Skolens Forstander og Rasmus Hansen, Elk Horn.

Det hele blev tiltraadt. Provst Heiberg kunde med god Grund sende Telegram til Udvalget herhjemme og meddele, at hans Mission var lykkedes over al Forventning.

Det var ikke udtrykkeligt sagt eller skrevet, at Pastor Helveg skulde være Forstander for Præsteskolen i Elk Horn. Denne Formfejl blev den tilsyneladende Aarsag til, at Aarsmødets Beslutninger aldrig blev ført ud i Livet. Inden Provst Heiberg naaede Danmark, var hele den nye Præsteskolebygning blæst om som et skrøbeligt Korthus.

Otte Dage efter Aarsmødets Slutning holdt Skolekomiteen Møde i Elk Horn. To af Skoleraadets Medlemmer, Søholm og J. Pedersen, vilde ikke anerkende Helveg som Forstander, ligesom de heller ikke vilde acceptere en af Helveg fremlagt Skoleplan, hvorefter Skolen skulde give en fyldig Undervisning i Dansk og Engelsk. — Enden paa Sagen blev, at baade Vig og Helveg frasagde sig Gerningen som Præsteskolelærere.

Og lad mig tilføje som min faste Overbevisning: Der skete her et Brud paa Forudsætninger. Det blev paa Mødet opfattet som en Selvfølge, at Helveg vedblivende skulde være Forstander. — Om Samfundets Sammenhold havde kunnet bevares, hvis ikke dette Brud var sket, er et Spørgsmaal for sig. Den Samfundsstemning, der i en god Stund havde

grebet Aarsmødet, vilde maaske have forduftet for andre Stemninger udenfor Mødets Atmosfære. Ingen kan sige det.

Men nu oprandt der en sørgelig Forvirringens Tid, da saa at sige alle Fællesbaand slappedes. Det var til liden Trøst, at min Ringhed som Redaktør af »Kirkelig Samler« kunde konstatere Tilstanden i Aarets sidste Nummer af Bladet, idet jeg skrev følgende:

». . . . Vort Præsteskolearbejde er standset; Landsmænd, som har henvendt sig til os om kirkelig Betjening, lader vi vente forgæves; Utahmissionen henligger urørt; vor indre Mission, Børnehjemmene og ydre Mission raaber om Hjælp fra Menighederne; men Striden og Spliden og den Modløshed, som følger dermed, gør Hjerterne kolde.

Hvor glider vi hen?

Samfundsdisciplin bliver snart et ukendt Ord iblandt os. Hver Mand gør, hvad han selv vil. Paa den Maade forbereder vi vor egen Undergang! Godt var det, om de, der slet ingen Tro har til Samfundet, og som ikke vil indordne sig under et Samfundsarbejde, vilde tage Skridtet fuldt ud og sige sig løs fra Samfundet. Vor nuværende Stilling er pinlig og uudholdelig«.

SAMFUNDETS SPALTNING

Efter den fortvivlede Vending, Præsteskolesagen havde taget, satte Udvalget herhjemme sig straks i Bevægelse.

Ved Juletid indløb der Skrivelse til »Den danske Kirke«s Styrelse. Først fastslog Udvalget, at det i Henhold til Provst Heibergs Indberetning maatte anse det for uomtvisteligt, at Pastor Helveg af Aarsmødet betragtedes som selvskreven Forstander for den nye Præsteskole i Elk Horn. Dernæst stillede Udvalget Krav om, at der i den allernærmeste Fremtid blev afholdt et ekstra Aarsmøde, eller at der blev foretaget en Afstemning over hele Samfundet, for at Stillingen kunde blive klaret. Blev dette Krav ikke efterkommet, vilde Udvalget se sig nødsaget til at nedlægge sit Hverv og »overlade de danske Præster og Menigheder i Amerika at indrette sig, som de mente bedst at kunne forsvare det med Gud og hans Regnskabsdag for Øje«.

Der blev da indvarslet til et ekstraordinært Aarsmøde, som skulde afholdes i Chicago d. 20. Februar 1893 og følgende Dage.

Inden Mødet blev der skrevet adskilligt for og imod Opløsning. Et nyt Blad, »Danskeren«, som blev udgivet af Pastor Jersild, Neenah, fandt det heldigt, om det »brogede Udvalg saa vel som det brogede Samfund snart kunde opløses«, medens der i »Dannevirke« rettedes en kraftig Opfordring til Mødet om at henstille til »alle dem, som mener at maatte bekæmpe den kirkelige Anskuelse som uluthersk eller ukristelig, og som ikke synes at kunne bo trygt i Hus med os andre uden at faa deres egne Lærdomme fastslaaede som Trossætninger, at udtræde af vort Samfund«.

Der indfandt sig 111 stemmeberettigede Præster og Delegater til det ekstraordinære Aarsmøde — det største Antal, noget Aarsmøde havde samlet. Det blev straks fastslaaet med stor Styrke, at Samfundet ikke vilde skilles. Men ellers viste Mødets Forløb kun altfor tydeligt, at der ikke kunde være stort Haab om at genindføre et ordnet Samarbejde. Det var den gamle Historie: Førerne var ikke stemt for Forsoning, og det menige Folk delte sig i to Lejre, der fulgte hver sine Førere. Som et Forsøg paa at skabe Orden blev der fremsat et Udkast til en ny Samfundsforfatning. Udkastet blev vedtaget og lovfæstet ved det næste (ordinære) Aarsmøde, der afholdtes i Racine, Wis., fra 19. til 25. September 1893. — Paa samme Aarsmøde blev det vedtaget, at »ingen Præster eller Menigheder, som ikke vil underskrive Samfundets Konstitution inden tre Maaneder, kan være Medlem af Samfundet«.

Da Forvirringen trods alle Aarsmødebestemmelser syntes at tiltage, lod Udvalget i Danmark atter høre fra sig. Under 18. Oktober 1893 udstedte Udvalget en længere Skrivelse til *Den danske Kirke i Amerika, dens Styrelse, Præster og Menigheder*. I denne Skrivelse stilledes der følgende Tilbud og Krav, der tydeligt nok formede sig som et Ultimatum:

1. Saafremt Samfundet ikke kan enes om at vælge to Lærere til Præsteskolen, som kan og vil arbejde sammen, saa tilbyder Udvalget ligesom tidligere at sørge for Præsteemnernes Uddannelse og Udsendelse efter aflagt Prøve for Udvalget.
2. For at skabe Fred og god Forstaaelse i Samfundet tillades det indtil videre ikke Præster i »Den danske Kirke« at være Bestyrelsesmedlemmer eller stedlige Ledere i »Dansk Folkesamfund«.
3. Styrelsen anmoder om øjeblikkelig at undersøge de Tilfælde af Forargelse, hvorover der klages, og da, om nødvendigt, straffe vedkommende med Suspension eller Udelukkelse for at værne om Embedets Renhed.

58481

Udvalget maa kræve en snarlig Meddelelse om, hvad der i saa Henseende bliver foretaget af Styrelsen.

Denne Skrivelse blev stærkt kritiseret fra flere Sider. Særlig F. L. Grundtvig tog skarpt til Genmæle. Han skrev, at af al det sørgelige, Samfundets Historie havde at opvise, var Udvalgets Skrivelse det sørgeligste og mest skæbnesvangre. »Nu gælder det om,« fortsatte han, »at vi herovre maa tage os sammen og lade Udvalget vide, at vi, hvor ondt det end gør os, maa foretrække dets Opløsning for en i alle Maader ødelæggende Indblanding i Afgørelsen af vore Sager«.

Styrelsen affattede et Svar, der — om end meget hensynsfuldt i Formen — sagde omtrent det samme som Grundtvigs Kritik. Man lod Udvalget vide, at Styrelsen slet ikke havde Myndighed til i det enkelte at kunne efterkomme de fremsatte Krav, samt paapegede det uheldige i at sende Skrivelsen ud til Offentliggørelse i Stedet for at »lade den standse ved Styrelsen til Vejledning for denne«. — Forøvrigt forsikrede Styrelsen, at den vilde gøre sit yderste for at haandhæve Orden i Samfundet.

Et energisk Skridt i den Retning (at faa Orden i Tingene) foretog Styrelsen ved at udsende følgende »Vejledning«:

»Da det er kommet til Styrelsens Kundskab, at der er enkelte Menigheder og Præster, som synes at være i Uklarhed med Hensyn til Forstaaelsen og Betydningen af deres Underskrift af Forfatningen, anser vi det som vor Pligt at fremkomme med følgende Oplysninger, dem til Vejledning denne Sag angaaende:

1. Forfatningen maa være underskreven og indsendt til Sekretæren til den 15de Februar 1894, som er tre Maaneder efter at den er udsendt til Menigheder og Præster.

2. Menigheder og Præster, hvis Underskrift ikke er Sekretæren i Hænde den 15de Februar, betragtes som om de nægtede at underskrive.

3. De Menigheder og Præster, som nægter at under-

skrive Forfatningen, har ved denne deres Nægtelse udelukket sig selv af Samfundet.

4. Da en Nægtelse af Underskrift er ensbetydende med Menighedens Udtrædelse af Samfundet, maa en saadan Nægtelse af Menigheden vedtages med det Flertal af Stemmer, som den lokale Menigheds Forfatning foreskriver.

5. Underskrift af Forfatningen hverken forøger eller formindsker de enkelte Menigheders eller Præsters Forpligtelser eller Ansvar overfor Samfundet.

6. Hensigten med Underskrivningen af Forfatningen er — med de nærværende forviklede Forhold i Samfundet for Øje — at faa Klarhed over, hvem der vil tilhøre Samfundet — og hvem ikke.

7. I Anledning af fremsatte Paastande om, at Menigheder ved at underskrive Forfatningen sætter deres Ejendomme paa Spil, da tilbageviser vi saadanne Paastande som ganske ugrundede«.

Den tilsigtede Klarhed opnaaedes: 18 Præster og nogle flere Menigheder nægtede at underskrive Forfatningen.

Den tilbageblivende Del af Præster og Menigheder fortsatte Samarbejdet som »Den danske Kirke i Amerika«.

De, der gik ud af Samfundet, dannede midlertidigt en Missionsforening, men forenede sig siden (i 1896) med »De Udtraadte« til eet Samfund: »Den forenede danske evangelisk-lutherske Kirke i Amerika«.

I Begyndelsen af 1894 opløste Udvalget sig, det Udvalg, der paa Moderkirkens Vegne havde været en uvurderlig Støtte for dansk-amerikansk Mission i over tyve Aar. Det havde i den Aarrække udsendt 27 Præster til Arbejdet i »Den danske Kirke«.

Samme Aar tilbød Præsterne H. Monrad og Fr. Jungersen deres Hjælp ved Dannelsen af et nyt Udvalg, og dette Tilbud blev med Tak modtaget ved Samfundets Aarsmøde i Carlston, Minn.

Senere blev der af Indre Missions Venner herhjemme dannet et Udvalg til Støtte for »Den forenede Kirke«.

Retningsstriden i »Den danske Kirke« havde saaledes medført, at der her i Danmark dannede sig Retningsudvalg — et grundtvigsk og et Indre Missionsk — for Evangeliets Forkyndelse blandt vore Landsmænd i Amerika.

Naar jeg genkalder hine Aars Oplevelser i Erindringen: Aarsmødet i Clinton, Aarsmødet i Waupaca, det ekstra Aarsmøde i Chicago, de bitre Forhandlinger om Kirkens Forhold — saa staar det mig aldeles klart, at der spildtes megen Kraft og voldtes usigelig megen Fortræd. Navnlig tænker jeg paa de Tusinder af Landsmænd, som tilhørte de store danske Foreninger: »Dansk Brodersamfund«, »Dania« o. fl. Mangfoldige af disse — brave danske Mennesker — holdt sig borte fra Kirken; de gik op i deres Foreninger, hvor der var fornøjeligt dansk Samvirke. Ingen kan sige, hvor mange af dem der skyede Kirken paa Grund af Samfundets uhyggelige indre Stridigheder, eller hvor mange der holder sig borte den Dag i Dag i Betragtning af, at Kirken optræder som to konkurrerende Samfund.

Med hvilken Styrke vilde den dansk-lutherske Kirke ikke have kunnet optræde, hvis den havde henvendt sig til vore udvandrede Landsmænd som eet enigt Samfund, støttet af eet enigt Udvalg herhjemme i Modermenigheden!

Vi stilles her Ansigt til Ansigt med den protestantiske Kirkes iøjnefaldende Svaghed: Splittetheden, Spredtheden, Forvirringen. I den romersk-katholske Kirke vilde der ikke være Plads for en Oplevelse som Tragedien i »Den danske Kirke«. De uenige Parter, Førerne — de være store eller smaa — vilde blive nødt til at indanke deres Sag for en højeste Autoritet, og for dens Kendelse vilde de og hele Folket bøje sig.

Der er en lang Vej frem. Men vi tør haabe paa, at det skilte engang vil bøje sig sammen — og der skal blive een Hjord, een Hyrde.

SMAATRÆK FRA LIVET

En sørgelig Skæbne.

Jeg har omtalt hende i det foregaaende som Organist ved St. Peters Kirke i Minneapolis. Hendes Navn var Anna Madsen. Hun var eneste Barn af en velsitueret Arbejderfamilie og havde haft nogen Lejlighed til at dyrke sine naturlige Anlæg. Hun var meget musikalsk, og hun havde Talent for Tegning. Hun var fin af Skikkelse og fin af Sind, havde Smag for det rene og skønne og havde endnu ikke mærket videre til, hvad der rørte sig udenfor Hjemmets skærmende Vægge.

Hun blev forlovet med en flink ung Landmand. Jeg viede dem, kort før jeg forlod Minneapolis. Som hun stod for Alteret i sin klædelige Brudedragt — med langt, hvidt Slør og Myrtekrone —, maatte jeg tænke ved mig selv:

»En vænere Brud jeg aldrig saa«.

De flyttede ud paa en Skovfarm ved Bone Lake, og jeg har siden erfaret, hvorledes det gik dem.

Derude skulde de skabe deres Fremtidshjem. Men Annas Tanker søgte tilbage til Fortiden, til Hjemmet, Kirken, Vennerne i Minneapolis. I de stille, varme Sommerdage roede hun alene ud paa Søen, lagde Aarerne i Baaden, satte sig med Hænderne for Ansigtet og tænkte paa sin lykkelige Ungdom — og græd.

Kun kort Tid varede deres Ægteskab. Han fik galopperende Tæring og døde. Hun sad ene tilbage med deres spæde Barn, Alma, og nu kunde hun ikke løsrive sig fra det Sted, hvor hun havde født sin kære lille Pige til Verden, og hvor han havde set ind i Barnets klare, blaa Øjne.

Fin og sart som hun var, havde hun ikke kunnet pleje sin Mand uden at faa Del i hans Sygdom. Efter et Aars Forløb fulgte hun ham i Graven. Lille Alma var ikke saa gammel, at hun kunde tage Mindet om sin fine, rene Moder med ud i Livet.

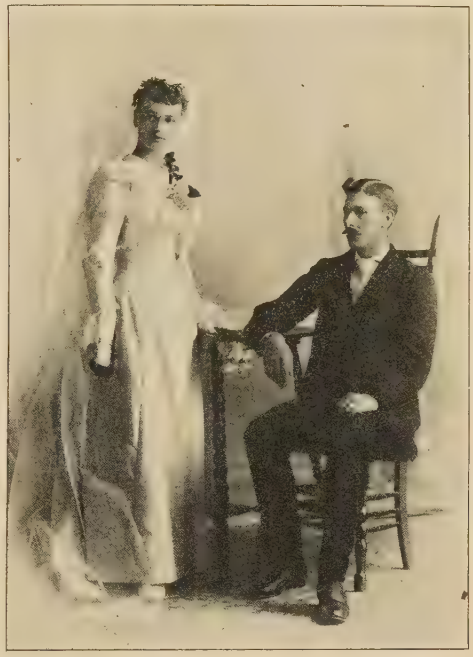

Anna Madsen og Brudgom.
Fot. paa deres Bryllupsdag.

Jesus har taget al min Smerte.

Han havde været *cow-boy* og levet et noget vildt Liv. Nu var han syg, mærket til Døden, og laa i Pleje hos sin Søster, der boede i Nord-Minneapolis. Han bad hende om at sende Bud efter en dansk Præst.

Jeg talte længe med ham, mens han nu og da skreg under sine Smerteanfald. Vi kom snart over til hans Hjemegn i Midtsjælland, og han kunde ikke blive træt af at fortælle mig om det gode Konfirmandaar, han havde haft hos sin Sognepræst. Præstens gode Ord havde fulgt ham bestandigt — ogsaa derude i *Rocky Mountains* — og kaldt paa ham som Røster fra Gud. Og nu laa han her saa ussel og elendig, og .... et nyt Smerteanfald fik ham til at skrige.

Jeg bad med ham, og efter Bønnen gav jeg mig til at synge sagte:

»Jesus, kom dog nær til mig!«

Med det andet Vers begyndte han at nynne med, og som han sang, lagde der sig et forklaret Skær over hans Ansigt. Det var, som Jesus var nærværende for ham. Han saa frem for sig og sagde: »Nej, jeg slipper ikke dig, Jesus, og du vil heller ikke slippe mig!« Derefter vendte han sig mod mig med et glad Smil og sagde: »Jesus har taget al min Smerte. Det gør ikke ondt mere.«

Og Jesus slap ham ikke.

Niels Pedersen.

Jeg traf ham inde hos en norsk Familie. Han var Tuberkulosepatient, havde været paa et Hospital, hvor han ikke holdt af at være. Saa lejede han sig ind hos denne norske Familie; men nu var hans Pengebeholdning sluppet op, saa han intet havde at betale med, og saa kom de og bad mig, om jeg vilde »være snild og komme og se ham«.

Der var ikke meget at faa ud af ham. Han hed Niels Pedersen, var fra Laaland, havde i nogle Aar arbejdet i Michigan og var nu slumpet til Minneapolis. Det var omtrent alle de Oplysninger, han gav — han var ualmindelig ordknap og indesluttet.

Men han var en Landsmand i Nød — det var ikke til at afvise.

Jeg forelagde Sagen i Kirken efter en Gudstjeneste. Der blev straks indsamlet et lille Pengebeløb, og den stakkels syge Mand blev anbragt hos en god dansk Familie. Kvinder af Menigheden skiftedes til at bringe ham Mad. Og saaledes lod det sig gøre at sørge for ham de faa Uger, han havde tilbage at leve.

Hans næsten tomme Kuffert indeholdt ingen Oplysninger udover, hvad han selv havde sagt. Vi kunde ikke sende Meddelelse om hans Død til hans Paarørende i Danmark.

Vi lod Kommunen tage sig af hans Begravelse. Men inden Liget blev kørt ud paa Fattigkirkegaarden, samledes vi om hans Baare hos *the undertaker*, hvor jeg holdt Ligtalen og

foretog Jordpaakastelsen. Adskillige af dem, der havde taget sig kærligt af ham under hans Sygdom, gav ham en stille, medlidende Taare som deres sidste Farvel.

»Thi tungest Byrde, nogen ved,
er dog en tung Samvittighed«.

Jeg lagde Mærke til ham flere Søndage i Træk. Han sad allernederst i Kirken. Han var let at kende: hans store, runde, sorte Brilleglas, der skjulte en forholdsvis væsentlig Del af Ansigtet, gav ham et vist mistænkeligt Fysiognomi, som ikke var til at tage fejl af. Ingen syntes at vide, hvem han var. Han fjærnede sig altid, saa snart Gudstjenesten var sluttet, og indlod sig ikke med nogen.

En Aften, som jeg sad alene ved mit Arbejde, kom min Kone og meldte, at der var en fremmed Herre, som gerne vilde tale med mig. Jeg bad hende om at lade ham komme, og ind traadte — Manden med de sorte Briller.

Jeg bød ham en Stol og spurgte, hvormed jeg kunde være ham til Tjeneste. Han satte sig uden at faa noget sagt. Efter en Stunds Tavshed sagde jeg til ham: »Der er noget, som De føler Trang til at sige mig, ikke sandt?« Han rystede over hele Legemet, men fik omsider begyndt og fortalte mig da, at han hjemme i Danmark havde begaaet en lovstridig Handling, og mens Taarerne randt ham ned ad Kinderne, aabenbarede han for mig, hvilke Sjælekvaler han havde gennemgaaet siden — nu kunde han ikke holde det ud længere!

Jeg talte længe med ham. Indholdet af vor Samtale hører ikke Offentligheden til. Jeg fremdrager Tildragelsen som en Bekræftelse af de alvorsfulde Ord, der staar som Motto over disse Linjer, skrevet af St. St. Blicher, og kan slutte med det gode Formaningsord af samme Digter:

»For Lasters Plet hold ren din Sti!
For lønlig Brøde vid dig fri!«

Gammel Plante slaar ikke let Rod i ny Jord.

Vi rejste sammen paa »Norge« i Efteraaret 1890. Hun var en gammel Kvinde paa 70 Aar. I New York skiltes vore Veje. Hun skulde rejse til en Slægtning i Minneapolis, medens jeg var paa Tilbagevejen til Bowman's Grove.

Jeg traf hende atter i Minneapolis, hvor hun allerede var bleven kendt blandt Danskerne som »gamle Mrs. Petersen«. Hun var en stadig Kirkegænger. Det varede ikke længe, inden hun kom og besøgte os i vort Hjem, og jeg fik hendes Historie.

Hun var fra Lemvigegnen. Skønt hun var en gudfrygtig gammel Kone, havde hun et strengt Sind at drages med. Hun kunde ikke komme til Rette med sine Børn herhjemme. Derimod havde hun haft en Plejesøn, som altid havde været hende kær. Han var rejst til Amerika, og den Omstændighed, at hun kun havde ham i Mindet, forhøjede maaske yderligere hendes Kærlighed til ham. Og saa gjorde hun, trods sine 70 Aar, det dristige Skridt: at bryde op og rejse over for at leve Resten af sit Liv hos Plejesønnen i Amerika.

»Men det haar a fotrødt lisaa manne Gaang, som der er Hoer epo mi Hue«, sagde hun ofte.

Plejesønnen var den samme »gode Dreng«, som han altid havde været. Men han havde giftet sig, og hans Hustru og Mrs. Petersen kunde slet ikke sammen. Især var deres Opdragelsesprincipper forskellige. Der var kun eet Barn, en sød lille Pige — Effie hed hun. Mrs. Petersen vilde gerne have Del i den lille Pige, og Barnet vilde gerne ind til Bedstemor. Og Bedstemor talte til Effie om Guds Rige og lærte hende at bede Fadervor; men det vilde Svigerdatteren ikke finde sig i — hun sagde, at det var ikke noget at lære Børn. Ogsaa i andre Henseender saa de forskelligt paa Opdragelsen. — Dertil kom, at den gamle Kone ikke forstod Engelsk. Skønt hun kun kom i danske Huse, summede det alligevel om hende med engelske Ord. Børn og unge Men-

nesker talte Engelsk, og selv de ældre kunde hun ikke forstaa, naar de talte sammen indbyrdes, for de havde efterhaanden tillagt sig et Sprog, som hverken var ren Engelsk eller rent Dansk, men en — ofte misforstaaet — Blanding af begge Dele. — Saa var der Levemaaden. Gamle Mrs. Petersen vilde forfærdelig gerne have en Kop Kaffe; men det skulde være en regulær Kop Kaffe, paa rette Tid og Sted, helst med en lille »Knaldtaar« til allersidst. At drikke Kaffe, som de gjorde det her: en sammenkogt Grumsedrik til Kartofler og Flæskesteg — det var noget, som en gammel Kone fra Lemvigegnen vanskeligt kunde forsone sig med.

Gamle Mrs. Petersen.

Og der var mange, mange Ting, som gamle Mrs. Petersen ikke kunde forsone sig med. Det hele var hende saa fremmed og koldt. Det laa ikke for hende at tilpasse sig efter Omgivelserne. Og forøvrigt: hvor megen Tilpasningsevne har man vel tilbage, naar man er naaet et Stykke op i Halvfjerdserne?

Kirken og Præsteboligen var vist de eneste Steder, hvor hun følte sig rigtig hjemme.

Der indtraf en Begivenhed, som forandrede Forholdene lidt til det bedre. Lille Effie døde under en Difteritisepidemi. Det var en meget kold Vinterdag, en 2den Juledag, den lille Piges Lig blev hensat i Kirkegaardens Lighus (Jorden var saa stærkt frosset, at der ikke kunde graves Grave). Da jeg kort Tid efter kom ud i Hjemmet, mærkede jeg Forandringen. De to Kvinder, som ikke plejede at veksle

ret mange Ord, havde nu faaet et Emne, som de kunde samles om: Lille Effie. Hendes dyrebare Minde var kært for dem begge, og det var dem til fælles Trøst at dvæle ved det i deres daglige Samtaler.

Det var en dyb Sorg for gamle Mrs. Petersen, at vi forlod Minneapolis. Jeg lovede hende, at jeg vilde skrive til hende engang imellem, og vi blev da ogsaa ved at staa i Korrespondance med hinanden i over seks Aar — lige til hendes Død. Gerne var der et Blad, et Silkebaand ell. lgn. indeni hendes Breve, og undertiden bar et Brev Mærke af at have været vædet med Taarer.

Gamle Mrs. Petersen blev over 80 Aar. Den Dag hun blev begravet, skrev Præsten — efter forudgivet Løfte til hende — et Brev til mig og meddelte mig, at hun var død.

Hun var bleven for gammel til at omplantes i fremmed Jord hernede. Jeg haaber og tror, at hun gik ind til Trøsten og Freden i Guds Paradis.

Gamle Søren Smed.

Han boede i Nærheden af West Denmark. Han hørte til det første Hold af Nybyggere og havde ydet sin Del af strengt Arbejde for at bygge Kolonien op. Han var som de andre gamle Nybyggere mærket af Slid og Savn; men han var ogsaa mærket af Arbejdets Glæde, og hans Sind var fyldt af Tak til Gud for hans eget og de mange andre gode danske Hjem, som var vokset frem, hvor der før var menneskетom og tæt Urskov.

Han havde levet med i et aandeligt og kristeligt Liv herhjemme i Danmark. Pastor Svejstrup i Vejen havde været hans Præst, og de blev ved at staa i Forbindelse med hinanden for hele Livet. Svejstrups Breve til Søren Smed var i Aarenes Løb bleven til en stor Bunke, og de blev gemte som en hellig Skat. Jeg fik Lov til at laane Skatten for eventuelt at gøre et Uddrag af dem til »Kirkelig Sam-

ler«. I et af de sidste Breve havde Svejstrup skrevet, at han jo sikkert snart skulde vandre herfra — og tilføjede: »Gud lade det ske i en god Stund!« Og Taarerne randt den gamle Nybygger ned ad Kinderne, naar han fortalte, hvorledes Præstens Bøn blev opfyldt bogstaveligt: Svejstrup sad i sin Familiekreds og fremsagde Trosbekendelsen under Morgenandagten, sank pludselig tilbage og sov stille hen.

Søren Smed bad Ind- og Udgangsbønnen ved Gudstjenesterne i West Denmark. Pastor Helvegs Forkyndelse — gribende og inderlig som den kunde være — var ham til hjertelig Opbyggelse. Og selv blev han til Opbyggelse ved sin levende Deltagelse i Gudstjenesten.

Det er over tre og tredive Aar siden, jeg sidste Gang saa Søren Smed. Men hans Billede vil altid staa levende for mig, og jeg vil altid mindes ham som en Mand, der fortjener det Eftermæle: Han tjente Gud og sit Folk med sand Troskab.

Amerikansk Opvækkelse.

Amerikanerne er praktiske Folk. De arbejder kraftigt, og de ønsker at se et Resultat af deres Arbejde. Dette Særkende afspejler sig ikke blot i Livets haandgribelige Foretagender; det gør sig ogsaa gældende paa det religiøse Omraade. Ret ofte fremstaar der en Vækkelsesprædikant, som »omvender« Sjæle i Tusindvis, og som rejser fra Sted til Sted for at kalde Mennesker op af deres Syndesøvn.

Engang kom der til Minneaoplis en saadan Vækkelsesprædikant, en »Evangelist« Williams, som vilde holde en Række Møder i et af de største Lokaler, der var til at opdrive. Alle Byens Præster fik Anmodning om at tage godt imod ham — vi skulde alle faa vor Del af Høsten.

Der blev overvældende Tilstrømning til Møderne, og det hed sig, at der skete »store Ting«.

Ved Slutningen af hvert Møde skulde det vises ved Haandsoprækning, om der var nogen, der vilde omvende sig og

tjene Gud. De, der rakte Haanden i Vejret, fik et Kort, hvorpaa der var trykt følgende Erklæring:

»Jeg erklærer herved, at jeg herefter, med Guds naadige Hjælp, ønsker at leve et kristeligt Liv.«

Kortet skulde underskrives med Navn og Adresse, og Underskriveren skulde anføre, hvilken Kirke han foretrak, og Komiteen for Møderne udsendte da Kortene til de paagældende Præster.

Jeg fik en halv Snes Kort med danske Navne, nogle kendte og nogle ukendte. Jeg opsøgte Underskriverne og talte med dem. Det blev mig noget af en Skuffelse. Kun hos een af Underskriverne mærkede jeg nogen Sindsforandring. Men for ham, tror jeg virkelig, fik Mødet Betydning og førte ham ind i en Bevægelse, som fik Værdi for Evigheden.

Opvækkelser af nævnte Art falder ikke i vor Smag — i alt Fald ikke i min. Men hvem tør bryde Staven over dem? — Jeg tør det ikke.

En Præstedatter.

Hun var Datter af en dansk Præst, og hun var gift med en dansk Præstesøn. De boede ved Minneapolis og ejede et Koholderi.

Han var simpel og luddoven.

Hun var fin og flittig og ærekær og vilde for enhver Pris holde Hjemmet oppe.

Om Formiddagen, medens Manden tog sin Eftersøvn inde paa Sofaen, kørte hun Gade op og Gade ned og solgte Mælk ved Dørene.

Om Eftermiddagen, naar hun havde faaet sine Mælkespande renset, klædte hun sig i *lady's dress*, gik ind i Rigmænds Hjem og gav Musikundervisning til tre Dollars pr. Lektion.

Sproget.

Det var ingen let Sag for indvandrede Danske at tilegne sig et smukt engelsk Sprog.

Der var dem, som satte en Ære i at komme bort fra Modersmaalet hurtigst muligt, og som i Løbet af faa Maaneder helt »glemte« at tale Dansk. Men deres Engelsk led da af en forbløffende Ordfattigdom, og deres Udtale var ofte af en saadan Beskaffenhed, at man kunde høre, hvad Egn i Danmark de var kommen fra.

Paa den anden Side var der mange, som holdt paa deres Modersmaal, men som — uden at ane det — lod det ene engelske Ord efter det andet gaa ind i deres Dansk, saa at deres Sprog blev en Blanding, som ingen Englænder eller Dansker vilde kunne forstaa.

Der var f. Eks. min Mælkemand i Minneapolis, en ærlig Vestjyde, med hvem jeg havde mangen morsom Samtale. Han sagde engang til mig: »Di maa ejsen tro, te det er difficult aa keep æ customers. Di wel saa gjaen kick, aa nærensti di føst begynder aa kick, ka jen lisaa godt drop dem, for di wel refuse anyhow«.

Gloser: *difficult* = vanskeligt; *keep* = holde; *customers* = Kunder; *kick* = sparke (lave Vrøvl); *drop* = lade fare; *refuse* = afslaa (falde fra); *anyhow* = i alle Tilfælde.

Selv naar min gode Mælkemand fortalte om Forhold herhjemme fra Danmark, lagde han Folk sit eget Sprog i Munden. Saaledes fortalte han om sin Præst i det vestjydske Sogn: »Han haar baade døbt og konfirmiret aa married mæ. Den Daw, wi sku marry, kam han hen øwer æ field, jumped æ creek, gik op te æ Hus aa stak hans Hue ind ai æ Winner aa søh: Go Daw, je wil da saa gjaen si den lille girl, der ska marry«.

Gloser: *marry* = gifte (ægtevi); *field* = Mark; *jumped* = sprang over; *creek* = Bæk; *girl* = Pige.

Fra en Farmer i Dakota, som jeg havde rykket for Betaling til »Kirkelig Samler«, fik jeg følgende Undskyldning:

»De bedes undskylde, at jeg ikke har betalt for Bladet, jeg har slet ingen Krop haft sidste Aar«.

crop = Afgrøde.

Mange Danske med udpræget Dialekt hjemmefra — især dem, der bor afsides fra andre Danske — lader deres Sprog gaa uforfalsket i Arv til Børnene. Og naar da Børnene, hvad der jo ofte er Tilfældet, faar en god boglig Uddannelse paa Engelsk og tilegner sig amerikansk Dannelse, kan der fremkomme de morsomste Sammensætninger hos samme Person: et korrekt, fint Engelsk og et ægte Ravjydsk. Det lyder kosteligt at høre en *up to date lady* i raslende Silke, med Pudder og Sminke og forgyldte Tænder, naar hun pludselig slaar over i dansk Konversation med et: »Det er a da hejsen møj kyw oe«.

Danske Vagabonder.

En dansk Bypræst i Amerika er stærkt udsat for Besøg af vagabonderende Landsmænd, og han skal være godt paa sin Post, om han vil undgaa at blive taget ved Næsen. Det er gerne Folk med en vis Intelligens, som gør Vagabondering til deres Levevej — ofte »Fars Sønner« herhjemmefra, som paa en eller anden Maade har været paa Kant med Tilværelsen i det dydsirede Danmark.

Et almindeligt *trick* overfor den danske Præst var det at optræde som Præstesønner. Gerne havde de ligget paa Hospital og brugt alle deres Midler. De var paa Vej til Slægt eller Venner og havde saa og saa mange Mil tilbage, og nu drejede det sig kun om et lille »Laan«, som sikkert skulde blive tilbagebetalt omgaaende.

Man gik selvfølgelig i Fælden nogle Gange, indtil man blev klog af Skade. Og saa lærte man at behandle disse Landevejens Riddere paa en Maade, som Folk herhjemme maaske nok vilde kalde lidet præstelig.

En pæn ung Mand kom en Dag ind til mig og bad om Hjælp til et mærkeligt Forehavende. Han hed Jørgensen, sagde han, var fra Byen Kolding, hvor han havde gaaet i den højere Borgerskole og tilegnet sig gode Kundskaber — han kunde tale syv forskellige Sprog. Men nu var han kommen i en fortvivlet Situation: Hans *flicka* havde sveget ham, og han kunde ikke holde ud at leve. Han vilde rejse til en Landstation et Stykke udenfor Minneapolis; der vilde han skyde sig; men han manglede Penge til Billet. Om jeg vilde være saa venlig at forstrække ham med det nødvendige Beløb?

Jeg forestillede ham, at jeg ikke havde Raad til en saadan Ødselhed med Penge. Naar han virkelig vilde skyde sig, kunde han lige saa godt gøre det paa Stedet og spare Rejseudgifterne.

Hvorpaa han gik nedslaaet bort.

Et halvt Aars Tid efter kom Hr. Jørgensen igen. Men da havde han taget Navneforandring. Han hed nu Lundquist og var lige ankommen fra Sverrig, og da han ikke var Landets Sprog mægtig, og han havde opbrugt alle sine Penge, maatte han tillade sig at bede om en lille Almisse.

Jeg skyndte mig at beklage, at det var gaaet saadant tilbage med hans Sprogkundskaber, siden han var hos mig første Gang, og Kalorius skyndte sig at forsvinde.

Følgende Tilfælde staar for mig som noget af det mest graverende, jeg har været ude for.

En Juledag ankom der til Minneapolis en stakkels Familie, som havde boet i Dakota, og som havde mistet hele sin Ejendom — Hus og Avling — under en Cyklon. Vor Menighed traadte hjælpende til, og i Løbet af faa Dage lykkedes det at skaffe Manden godt, vellønnet Arbejde paa en Fabrik lidt udenfor Byen. Det lykkedes ogsaa at finde en passende Lejlighed, og de syntes alle — Mand, Kone og Børn — at befinde sig vel. Lykkelige og taknemmelige var de for den Hjælp, vi havde ydet dem. Det skete, at jeg holdt Gudstjeneste i en lejet Kirke i Nærheden af deres

Hjem, og da kom de altid til Stede som tilsyneladende andægtige Tilhørere.

Der var vel gaaet henved et Aars Tid. En Søndag Morgen, da jeg lige stod og skulde gaa i Kirke, kom vedkommende Mand op til mig og fortalte, at han og Familie nu var paa Vej til Dakota; de kunde igen faa et Hjem derude. Toget skulde afgaa om en Times Tid. Han havde Brug for alle de Penge, han havde faaet tilovers. En vis Slagter Andersen skyldte ham et lille Beløb, som han havde været inde for at kræve; men desværre havde Slagteren slet ingen kontante Penge og kunde ingen skaffe, da det var Søndag. Om jeg ikke kunde hjælpe ham med de Penge til Dagen efter? — Jo, det skulde være mig en Fornøjelse! Jeg havde ganske vist heller ikke kontante Penge; men jeg udfærdigede i største Hast en Check. Beløbet kunde jeg hæve hos Slagter Andersen Mandag Formiddag. Og da jeg saa den næste Dag indfandt mig hos Andersen, erfarede jeg, at han aldrig havde skyldt Manden Penge; men Slyngelen havde ganske rigtigt været hos ham Søndag Morgen og fortalt sin Skrøne om Rejsen til Dakota, og Andersen havde da, for at gøre ham en Tjeneste, taget min Check og udbetalt ham det paalydende Beløb i Kontanter.

Jeg ved ikke, hvad jeg ærgrede mig mest over: Mandens Nederdrægtighed eller min egen Tossegodhed.

Bryllupper

kunde stundom komme lidt brat. — Det var en Dag i Begyndelsen af Marts. Det sneede voldsomt. Sporvognstrafikken var bleven standset i Løbet af Formiddagen, og jeg havde belavet mig paa en stille Dag i den lune Stue. Ved Middagstid kom der en Mand vadende gennem Sneen og banede sig med Besvær Vej til vort Hus. Det var en dansk Farmer ude fra Nebraska. Han kom lige fra Danmark og var paa Gennemrejse til sit Hjem; men nu var han bleven

opholdt paa Grund af Togstandsning og vilde gerne benytte Tiden til at blive gift. Om jeg vilde vi ham?

Det vilde jeg nok. Men der skulde jo et kvindeligt Væsen til, for at dette kunde ske. Hvor var hun?

Hun sad nede paa Hovedbanegaarden. Han havde hende med fra Danmark. Det var egentlig Meningen, at de skulde have været gift inden Afrejsen; men der var saa mange Omstændigheder med Attester, Tillysning osv. Det havde han ikke haft Tid til; han skulde hjem og have Sæden i Jorden; og saa udsatte de Vielsen, til de kom over Atlanten.

Den snarraadige Farmer begav sig saa atter ud gennem Snedriverne for at faa sine Papirer ordnet paa Herredskontoret og for at hente sin ventende Brud, mens jeg tilkaldte en Nabo, som skulde være Vitterlighedsvidne tilligemed min Kone. Det lykkedes virkelig at hale Bruden igennem Sneen. Vi fejrede et stille, hyggeligt Bryllup i vor Stue, og Parret kom hjem til Nebraska som rette Ægtefolk. En Tid efter fik jeg et venligt Brev fra dem med Tak for sidst og med Indbydelse til at komme og besøge dem i deres lykkelige Hjem.

En gammel Svensker, som boede i mit Nabolag, kom en Aften ind til mig for at bestille Bryllup for sin Datter, der lige var ankommen fra Sverrig. Hun skulde giftes med en ung Amerikaner. Der var imidlertid den lidt uheldige Omstændighed ved Partiet, at hun ikke forstod Engelsk, og at han ikke forstod Svensk. Jeg fandt Anledning til at tale med de Nyforlovede og faa lidt Rede paa, hvorledes de egentlig havde kunnet aftale en saa vigtig Ting som et Giftermaal. — Jo, den Sag gik saa let, saa let: de havde læst i hinandens Øjne om gensidig Sympati, og hver af dem fortalte paa sit eget Modersmaal, at de var meget lykkelige ved at eje hinanden. Skønt jeg vel havde mine Betænkeligheder, turde jeg ikke gøre Indvendinger — Amors Veje kan jo være underlige. Jeg foretog da Vielsen, idet jeg tilspurgte Brudgommen paa Engelsk og Bruden paa

Dansk-Svensk og erklærede dem for rette Ægtefolk at være paa Dansk, som ingen af dem forstod.

Engang skulde jeg ægtevi en dansk Mælkemand, Mogensen, som boede nærved Minneapolis. Sagen havde sin Vanskelighed. Hans Trolovede var irsk Katholik, og hendes Paarørende satte sig imod Partiet, da Mogensen var Protestant. Der blev dog fastsat en Dag for Brylluppet — de vilde komme og blive viet i Kirken. Men Dagen før indfandt Mogensen sig hos mig og saa meget bedrøvet ud: Fuglen var fløjet! Der blev ikke noget af Brylluppet.

Omstændighederne kunde medføre, at man kom til at udføre Brudevielser, som man helst vilde have været fri for. Et Medlem af Menigheden, Mrs. Rasmussen, bad mig om at ægtevi sin Søn, en stærkt amerikaniseret Dansker, som havde Forretning i Minneapolis. Det skulde ske paa Engelsk, og den unge Mand, hvis ærlige danske Navn, Peter Rasmussen, var bleven omlavet til Bertram Robertson, henstillede til mig at fatte mig i Korthed, for det vilde falde Parret svært at staa ret længe i en saadan *awkward position* (ubekvem Stilling), som de skulde indtage under Vielsen. Jeg nænnede det ikke for hans Moders Skyld; ellers havde jeg foreslaaet Mr. Robertson at gaa hen og blive viet paa et Sted, hvor han kunde indtage den *position*, der passede ham.

En fornøjelig Skoleudflugt.

Da jeg i Sommeren 1893 holdt dansk Ferieskole i Minneapolis, fik jeg den Tanke, at Børnene vist vilde have godt af et Ophold paa Landet, og at jeg maaske kunde skaffe dem et saadant. Fra mit Ophold paa Præsteskolen i West Denmark kendte jeg en Del Farmere deroppe i Skoven, og jeg tænkte mig, at det muligvis kunde blive dem en kærkommen Afveksling at faa en lille Flok Købstadbørn iblandt sig.

Jeg henvendte mig da til Menighederne i West Denmark og Luck med Forespørgsel, om de kunde tænke sig at tage imod en Børneindkvartering i en Snes Dage, og da jeg fik et imødekommende Svar, gik jeg straks til Sagen. Børnene var begejstrede ved Udsigten til et Landophold. Enkelte Forældre havde Betænkeligheder. Kun de større Børn turde jeg sende ud. Enderesultatet blev en Flok paa 33 Børn i 10—14 Aars Alderen. Det paagældende Jærnbaneselskab gav mig uden Indvending Fribillet til hele Flokken.

Efter at have faaet Navneliste over dem, der vilde modtage Børn, ordnede jeg Indkvarteringen, sendte Værterne Navne paa de Børn, de skulde have, og gav hvert Barn en Seddel med Navn paa dets Vært.

Med højt Humør gik Turen mod Nord — gennem et Landskab, der i høj Grad ligner Nordsjælland — til Taylor's Falls, ved en Flod skilt fra det lige overfor liggende St. Croix Falls. Her ventede det første Eventyr. Et stort Farmerkøretøj holdt ved Floden — kun eet, da der skulde betales Bompenge for at køre over, og Taksten var den samme, hvad enten der var mange eller faa Passagerer — og samtlige 33 Børn blev stablet paa og passerede under vild Jubel Broen fra Minnesota til Wisconsin.

Fra St. Croix Falls gik Turen med forskellige Køretøjer op gennem de tætte Skove, 16—24 *miles*, inden Børnene naaede deres Kvarter.

Det blev et fornøjeligt Ferieophold, vist lige fornøjeligt for Værter og Gæster. Gennem Børnenes Breve til Forældrene fik jeg mange muntre Meddelelser.

Karl Hansen var optaget af Indianerne, som han besøgte hver Dag i deres Lejr. Hans Værtinde gav ham lidt Smør i Forretningsøjemed, og Karl handlede med Indianerne og fik Sukker (*maple sugar*) for Smørret. Ellen, hans Søster, lærte at malke.

Hans Birkholm gik helt op i Landvæsenet.

Kristian Kliplev fiskede Gedder i Skovsøen.

Anna Christensen lærte Mejerivæsen.

Og saaledes kunde jeg blive ved.

Min Hustru og jeg rejste op efter Børnene; men vi maatte blive deroppe nogle Dage og aflægge en Mængde Besøg over hele Kolonien.

Kolonien var i Feststemning. Disse flinke, raske Købstadbørn havde bragt Liv og Afveksling. Det var aldeles rørende at se, hvorledes Værterne og deres unge Gæster havde fundet hinanden. Der fældedes Taarer ved Afskeden. Adskillige Aftaler var allerede truffet om Gentagelse af Besøget næste Aar.

Den, for hvem Ferieopholdet fik størst Betydning, var maaske nok Hans Birkholm. Han var Søn af en god Familie fra Langeland. Han havde en stor Søskendeflok. Forældrene var meget dansksindede og gjorde deres yderste for at vænne Børnene til at tale Dansk i Hjemmet, og det lykkedes til Dels; men Hans vilde ikke tale Dansk. Han forstod udmærket godt det langelandske Sprog; men naar han blev tiltalt paa Langelandsk, svarede han altid paa Engelsk.

Men Hans fik Smag baade paa Landlivet og paa Dansken hos sin Vært oppe i Skoven, en rigtig ægte Jyde. Efter sin Hjemkomst vilde han kun tale Jydsk. Han svarede paa Jydsk, selv om han blev tiltalt paa Langelandsk eller Engelsk. Og saa var han bleven Agrar. Han foreslog sin Fader at rejse op til West Denmark og købe en Farm.

Drengens Forslag slog ned hos Forældrene. Her var der jo virkelig en Udvej! Deroppe i Skoven, midt i en ren dansk Koloni, vilde de kunne give deres Børn en dansk Opdragelse.

Birkholm var Andelshaver i en Fabrik, hvor han selv arbejdede. Han gjorde sine Aktier i Penge og rejste op til West Denmark med sin store Familie, købte en Farm og blev boende deroppe. Da jeg sidst hørte om Familien, var Hans bleven en voksen Mand og havde selv faaet en Farm. Baade han og de fleste af hans Søskende blev boende i Kolonien.

— En lille morsom Tildragelse blev vi Vidner til paa Rejsen til West Denmark. En af de ældre, velhavende Farmere, Jens Nielsen, hentede os i St. Croix Falls. Det traf sig, at en Mand, der lige var ankommen fra Danmark, skulde samme Vej. Han bad om Lov til at køre med. »Ja, du kan gaa, til vi kommer ovenud af Bakken«, sagde Jens Nielsen, »saa kan du faa Lov til at sidde op«. Manden kom op paa Sædet ved Siden af Kusken; men vor gode Kusk underholdt sig ivrigt med min Kone og mig, og den fremmede Mand var som Luft for ham, indtil vor Samtale begyndte at ebbe ud — der kan jo tales meget paa saa lang en Køretur. Saa vendte Jens Nielsen sig endelig til sin Sidemand og spurgte:

»Hvor er du fra?«

Manden nævnede Navnet paa en sjællandsk Landsby.

»Hvis Søn er du?« spurgte Jens Nielsen med tiltagende Interesse.

Da Manden havde sagt, hvem hans Fader var, rejste Jens Nielsen sig i Sædet, saa vist paa ham og udbrød:

»Ih, saa er vi jo virkelig kødelige Søskendebørn! Du ligner ogsaa din Far. Men du var jo kun et Par Aar, da jeg rejste hjemmefra.«

Paa Resten af Køreturen var min Kone og jeg Tilhørere.

Har du ogsaa faaet et Bæger?

Mrs. H. var nylig bleven Enke og sad med tre uforsørgede Børn. Hun var en god Kvinde, velset i Danskernes Kreds. Vi vilde gerne række hende en hjælpende Haand i den sværeste Vintertid, og vi vilde gøre det paa en saa taktfuld og tiltalende Maade som muligt.

Saa blev der vedtaget et *surprise-party*.

En Flok Venner kom og ringede paa hos hende en Aftenstund. Hver havde en Pakke eller Pose at bære paa, og medens et Par Damer fik den Opgave at gaa i Spidsen og

aflede Mrs. H.'s Opmærksomhed, blev de medbragte Ting stillet hen paa et ubemærket Sted. Gæsterne gjorde nu, som det var Skik ved et *surprise-party*: tog Køkken og Stuer i Besiddelse, og snart sad hele Selskabet hyggeligt sammen om Chokolade- og Kaffebordene og tilbragte en fornøjelig Aften med Samtale og Sang.

Efter at Gæsterne var forsvundne, opdagede Mrs. H. de efterladte Sager. Hun og de to største af Børnene tog Tingene i Øjesyn og fandt da en rigelig Forsyning af mangehaande Slags: Kaffe, Sukker, Mel, Kød, Flæsk, Kartofler m. m. m. Hun stod i lang Tid stille med foldede Hænder og udbrød derpaa, idet hun tænkte paa den 23de Davids Salme:

»Mit Bæger flyder over!«

Hendes lille Valborg saa forundret op og spurgte:

»Har du ogsaa faaet et Bæger, Mor?«

EFTERSKRIFT

En lang Aarrække er nu forløbet, siden jeg tog Afsked med mine Landsmænd i Amerika. Men jeg lever med dem i Erindringen. Jeg besøger dem i Tankerne, og jeg føler mig med usvækket Længsel draget tilbage til det fjærne Vesten. Jeg deler Skæbne med dem derovre. Det er, som var der en magnetisk Ledning over »Dammen«. De, der vandrede ud og bosatte sig paa den anden Side, drages mod Danmark. Og søger de tilbage til Fædrelandet, drages de i modsat Retning. Mange har prøvet paa at finde Ro ved at følge Dragelsen; de har krydset Atlanten Gang efter Gang; men de fandt aldrig Ro; Længselen fulgte dem som en uafviselig Gæst: de kære Minder om Mennesker og Steder i det fjærne Hinsides havde altid en stille Smerte og Vemod til Følge.

De Landsmænd, som udvandrede og fandt et Hjem i Amerika, har saaledes maattet yde en høj Pris for de Goder, de opnaaede. Dog, Prisen var sikkert ikke for høj. Herhjemme var der jo ikke Plads! Den Standsning i Udvandringen, som Krigsaarene medførte, har tydeligt nok vist, at vi bliver for mange, naar ikke en forholdsvis stor Skare hvert Aar forlader Landet. Og de, der drog ud og blev derude, de har skabt Muligheder for sig selv og deres Børn, som kun faa af dem kunde have skabt herhjemme. Thi det skal ikke skjules: Tusinder og atter Tusinder af dem, der arbejdede sig op til gode Kaar histovre, havde været

uhjælpeligt bundne til Slid og Slæb og Armod, ifald de var forblevet i Fædrelandet, og deres Børn vilde — for Flertallets Vedkommende — have hørt til det Hold, hvorfra de Arbejdsløses Hær faar sine Rekrutter.

Længsel og Savn er vel en Slags Lidelse — for nogle Mennesker endogsaa en knugende Lidelse; men det har alle Dage været godt at lide for en god Sag.

Og en mægtig Trøst er det, at Børnene, det næste Slægtled, som høster Frugten af Forældrenes Vovemod — de arver ikke Forældrenes Længsel efter Mennesker og Steder hinsides Atlanten. De er født og baaren i »det store, rige, frie Land«, Amerika, og der føler de sig hjemme.

Men har de nogen Opgave i dette »store, rige, frie Land«? Vil de ikke være som en Draabe, der flyder sporløst ind i det vældige Folkehav af alle Verdens Nationer?

Ja, Gud alene kender Fremtiden.

Sandt er det, at mange straks forsvandt i Folkehavet; de styrtede sig ned i det uden Betingelser; de havde ikke Ballast nok til at bevare sig selv som Danske; de troede, at det vilde gavne deres Stilling som Amerikanere, naar de hurtigst muligt rystede al Danskhed af sig og skjulte deres sande Nationalitet. De minder saa sørgeligt om Tjeneren i »Jean de France«, der søgte at værge sig mod al Mistanke om Danskhed ved følgende Tirade: ». . . . . det er kun mine Fjender, som siger saadant. Jeg er født ti Mil sønden for Randers, hvor vi er anset som Lemmer af det hellige romerske Rige — saa jeg er heller romansk end dansk«.

Men det er ogsaa sandt, at der er en Kvalitet af Danske, som ikke glider ind i det amerikanske Folkeliv uden at sætte Spor. De har hævdet deres Nationalitet gennem danske Menigheder, danske Skoler, danske Foreninger, danske Blade og Tidsskrifter osv., osv. De værner om deres danske Aandsliv, deres Sprog og de gode Egenskaber, de bragte med fra »det gamle Land«, og de beviser deres Duelighed og Dygtighed baade i Haandens og Aandens Arbejde, saa at Amerikanerne lærer at agte dem og sætte Pris paa dem

som en Klasse *desirable immigrants* (ønskelige Immigranter). Den Kvalitet af Danske medfører Værdier, baade aandeligt og fysisk, som bliver medvirkende i Udviklingen af Fremtidens Amerika. Og samtidig bevarer den Forbindelsen med gamle Danmark. Det er den Kvalitet af Danske, vi kan takke for, at Folkestævnet mellem Ræbild Bakker hvert Aars 4de Juli vender tilbage som een af vort Lands største og herligste nationale Festdage.

Trods den livlige Forbindelse med Fædrelandet lyder der en almindelig Beklagelse over, at vore Landsmænd i Amerika er ved at slippe det danske Sprog. To Ting skal især have fremskyndet Overgangen til Engelsk: for det første den Omstændighed, at Indvandringen fra Danmark har været saa forsvindende lille siden Verdenskrigens Begyndelse, og for det andet den mægtige amerikansk-patriotiske Bølge, der strømmede henover Landet, efter at De for. Stater var gaaet med i Krigen. — De danske Menigheder, der indtil for faa Aar siden virkede udelukkende paa Dansk, rejser nu Krav om delvis engelsk Prædiken og engelsk Søndagsskole — for Børnenes og de Unges Skyld. Præsterne reagerer mod dette Krav, nogle — især blandt dem, der har faaet den væsentligste Del af deres Uddannelse og aandelige Udvikling i Danmark — fordi de ikke føler sig tilstrækkeligt fortrolige med det engelske Sprog, andre fordi de ikke kan forlige sig med Tanken: *dansk* Kirke, *engelsk* Gudstjeneste. Og den samtidige Præstemangel i Danmark har medført, at et ikke ringe Antal Præster har forladt Amerika for at søge Ansættelse herhjemme. Ca. 50 forhenværende dansk-amerikanske Præster er for Tiden i Virksomhed som Sognepræster i Danmark.

Forholdene i De for. Stater er nemlig vidt forskellige fra Forholdene i Sønderjylland efter 1864. Tyskernes Tvangs-

politik æggede Danskerne til at holde fast ved deres Modersmaal, medens Danskerne i U. S. har deres fulde Frihed til at leve som Danske: de kan holde dansk Kirke og Skole; de kan danne danske Foreninger, hejse Danebrog, holde danske Fester osv., osv. — den rare »Onkel Sam« (Staten) lægger dem ingen Hindringer i Vejen. Danskerne, saa vel som Folk af andre Nationer, befinder sig gennemgaaende godt i det Land, som har adopteret dem, gaar op i Landets Ve og Vel og føler sig uvilkaarligt tiltalt ved Tanken om den store, mægtige Enhed: een amerikansk Nation.

For saa vidt Overgangen til engelsk Sprog ikke sker hurtigere, end at Danskerne faar Tid til at tage deres aandelige Ejendom med, de kirkelige og folkelige Værdier, som de har arvet fra Fædrehjemmet, og overføre dem paa det nye Tungemaal — saa kan man vist heller ikke sige, at der sker nogen Forringelse i kulturel Henseende. Tvært imod! Der aabnes Adgang til nye Kulturkilder. Og der sker en Berigelse af Folkelivet i det nye Hjemland.

Det er imidlertid forstaaeligt, at mange gode dansksindede Mænd og Kvinder, baade derovre og herhjemme, følger Bevægelsen med Sorg; de kan ikke forsone sig med den Tanke, at en stor Part af vort Folk skal lade sig indpode i et fremmed Folkelegeme og gaa tabt for vor Nation. Men Udviklingen har villet det. Og før eller senere maatte det vel ske. Det tør næppe antages, at vore Landsmænd i Amerika skulde kunne bevare dansk Sæd og Sprog gennem Aarhundreder.

Den Masseudvandring, som i en lang Aarrække foregik herhjemmefra, og som nu er ved at tage Fart igen (til Kanada og Argentina), er utvivlsomt et Fænomen, som der er Grund til at beklage: Hjemlandet svækkes, naar saa mange sunde og gode Kræfter drager bort for bestandigt.

Hvis det er sandt, hvad der ofte er bleven sagt, at »der er ingen Grænser for, hvad Jorden kan give«, saa vilde det ikke være nødvendigt for et Landbrugsland som Danmark at sende sine Sønner og Døtre til fremmede Lande; saa

vilde der kunne blive Udkomme til alle, og det saa meget desto bedre, som Danmark slet ikke er tæt befolket.

Lad det da blive Fremtidens Opgave at indrette vort Land saaledes, at alle Landets Børn kan finde Arbejde og Udkomme indenfor Landets Grænser!

BX8058 .J460 1927

Jensen, M. C.,
Dansk-amerikansk præsts erindringer fra 1888-94

39967003342099

T5-BCI-016